

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน (เล่ม 1)

สำหรับ

1. โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน
2. โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้งในพื้นที่เป้าหมาย
 - บ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอปางง จังหวัดพะเยา
 - บ้านปางค่าเหนือ(น้ำคะ) ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปางง จังหวัดพะเยา
3. โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

ภายใต้

ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทยชนเผ่าภาคเหนือ

ดำเนินการวิจัยโดย

- ทีมประสานงานวิจัยโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน
- ทีมวิชาการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน
วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทยทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
- ทีมวิจัยโครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้งในพื้นที่เป้าหมาย
สถานีนอนามัยตำบลขุนควร สาธารณสุขอำเภอปางง และเครือข่ายหมอชนเผ่าม้ง

กันยายน 2550

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดวิจัยและพัฒนากาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน (เล่ม 1)

สำหรับ

- RDG48N0013 โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน
- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่เป้าหมาย
 - RDG48N0017 โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่บ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอปางงิ้ว จังหวัดพะเยา
 - RDG48N0018 โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่บ้านปางค่าเหนือ (น้ำเค) ตำบลผาซางน้อย อำเภอปางงิ้ว จังหวัดพะเยา
- RDG48N0015สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนากาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

ภายใต้

ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ

ทีมวิชาการสังเคราะห์

นางสาวกัญยานุช เทาประเสริฐ	นางสมพร ตาจุมปู	นายนคร จันตะวงษ์
นางสาวปราณิศา คำแก้ว	นายทรงศักดิ์ สอนจ้อย	นางสาวธุมวดี ศิริสาร

ทีมประสานงานวิจัย

นายนคร จันตะวงษ์	นางสาวปราณิศา คำแก้ว	นางสาวธุมวดี ศิริสาร
นางสาวนุจลี บัวแดง	นางสาวจิรพร วงศ์ชัย	

ทีมวิจัยในพื้นที่

นางสมพร ตาจุมปู	นางรพีพรรณ ศิรินารถ	นายสมชาติ พวงพยอม
นายประเสริฐ วีระกรรม	นางวะ อัสวจินดาพล	นางยิ่ง อัสวจินดาพล
นายอภิรักษ์ วารกิจพาณิชย์	นายภาณุสิทธิ์ จางศิริกุล	นายกิตติพงษ์ ปัญญา

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (สกว.)

สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

คำชี้แจง

ตามที่ชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ภาค เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการชุดโครงการวิจัยย่อยอีก 4 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยโครงการดำเนินงาน 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนประสานงาน ส่วนเคลื่อนงานในพื้นที่ และส่วนสังเคราะห์ รวมทั้งสิ้น 17 โครงการ ประกอบด้วย

- ชุดวิจัยและพัฒนาเพื่อขยายผลการแพทย์พื้นบ้านล้านนา (2 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่สูง ชนเผ่าอาข่า (3 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ดอน ชนเผ่าม้ง - เมี่ยน (7 โครงการ)
- ชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ลุ่ม ชนเผ่าลาหู่ - ไทใหญ่ (5 โครงการ)

โดยแต่ละส่วนมีบทบาทและพันธกิจที่จะช่วยเหลือหนุนเสริมซึ่งกันและกัน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การประสานงานชุดวิจัยให้ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายและเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า(ดำเนินการ โดยทีมวิจัยและพัฒนาจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก)

ส่วนที่ 2 การขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ให้ได้ตามเป้าหมายและเป็นพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า โดยจะร่วมดำเนินการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการนำภูมิปัญญาที่คัดสรรปรับปรุงให้ร่วมสมัยแล้ว ไปฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับโรงเรียนและเรียนเป็นวิชาชีพในระดับมหาวิทยาลัย (ดำเนินการ โดยทีมพี่เลี้ยงจากหน่วยงาน/องค์กรที่เป็นฐานประสานงานเครือข่ายของแต่ละชนเผ่าและหมอชนเผ่าและแกนนำชุมชนในแต่ละพื้นที่)

ส่วนที่ 3 การสังเคราะห์และพัฒนาระบบองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมถึงกระบวนการที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่และการสร้างเสริมรายได้ของชุมชน(ดำเนินการ โดยทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่าย ร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและทีมพี่เลี้ยง)

ในส่วน of ชุดวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว.ภาค โดยแบ่งออกเป็น 7 โครงการย่อย ได้แก่ โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน , โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่บ้านสันติสุข , โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่บ้านปางค่าเหนือ (น้ำเคะ) , โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าเมี่ยนในพื้นที่บ้านน้ำดั้น , โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์

ชนเผ่าเมี่ยนในพื้นที่บ้านห้วยคอกหมู , โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาแฟแพคเกจจิ้งในพื้นที่บ้าน ปางค่า และโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพคเกจจิ้งเผ่าม้ง-เมี่ยน บัดนี้ชุดวิจัยและพัฒนากาแฟแพคเกจจิ้งเผ่าม้ง-เมี่ยน ได้ดำเนินงานชุดวิจัยตามพันธกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว

โดยในภาพรวมของชุดวิจัยและพัฒนากาแฟแพคเกจจิ้งเผ่าม้ง-เมี่ยน สามารถดำเนินงานรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้การแพคเกจจิ้งเผ่าม้ง-เมี่ยน ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าม้ง-เมี่ยน และทำเนียบหมอชนเผ่าม้ง-เมี่ยนได้ ส่วนในระยะที่ 2 มีการหลอมรวมพันธกิจที่ 2 และ 3 เข้าด้วยกันเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ครบตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้ การขยายผลในระยะที่ 2 ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจาก“การยึดพื้นที่มายึดที่ตัวหมอ” เนื่องจากโครงการเคลื่อนงานในบางพื้นที่ขาดความพร้อมด้านชุมชน ซึ่งการพัฒนาตามพันธกิจของชุดวิจัยต้องขึ้นอยู่กับชุมชนทั้งผู้นำ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่ต้องมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นและต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชนด้วย แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนตัวของหมอก็ยังคงทำหน้าที่ในชุมชนของตนเองได้

ดังนั้น การดำเนินงานระยะขยายผลของชุดวิจัยจะให้กลุ่มหมอชนเผ่าม้ง บ้านปางค่าเหนือ (น้ำเค) ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา มาร่วมทำกิจกรรมกับบ้านสันติสุข ต.ขุนควร และโครงการเคลื่อนงานในพื้นที่บ้านน้ำดั้นและบ้านปางค่า ต.ผาช้างน้อย มาร่วมทำกิจกรรมกับบ้านห้วยคอกหมู ต.นาปรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมสูง และในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว ทางโครงการย่อยในพื้นที่ทั้ง 5 โครงการ ได้มาร่วมทำกิจกรรมกับวนอุทยานภูถ้ำหลวง ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา ในการฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก

ด้วยข้อจำกัดของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งและชนเผ่าเมี่ยนทำให้ผลการดำเนินงานของชุดวิจัยทำได้เพียงแนวทางการพัฒนาการสร้างรายได้จากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพผ่านเครือข่ายตลาดกลางสมุนไพรจากความได้เปรียบในแง่ความพร้อมและความร่วมมือจากหน่วยงานในพื้นที่ที่สำคัญคือ วนอุทยานแห่งชาติภูถ้ำหลวง ซึ่งมีนโยบายดำเนินงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาผลการวิจัยองค์ความรู้ชนเผ่าและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายต่อไป

ดังนั้น เพื่อให้เห็นภาพรวมผลการดำเนินงานของชุดวิจัย จึงแบ่งการรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ออกเป็นทีละชนเผ่า ดังนี้

1) ชุดวิจัยและพัฒนากาแฟแพคเกจจิ้งเผ่าม้ง-เมี่ยน (เล่ม 1) ได้แก่

1.1) โครงการประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

1.2) โครงการการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้งในพื้นที่เป้าหมาย

- บ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอปาง จังหัดพะเยา
- บ้านปางคำเหนือ(น้ำคะ) ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา

1.3) โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

2) ชุดวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน (เล่ม 2)

2.1) โครงการการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าเมี่ยนในพื้นที่เป้าหมาย

- บ้านน้ำด้อม ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา
- บ้านปางคำ ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา
- บ้านห้วยคอกหมู ตำบลนาปรัง อำเภอปาง จังหัดพะเยา

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เล่มนี้ จึงประกอบด้วยผลงานวิจัยของ

โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โดย โครงการประสานงานวิจัยการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โครงการที่ 2 ผลการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง

โดย - โครงการการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้งในพื้นที่

บ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอปาง จังหัดพะเยา

- โครงการการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้งในพื้นที่

บ้านปางคำเหนือ(น้ำคะ) ตำบลผาซ้างน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา

โครงการที่ 3 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โดย โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุบทเรียนการพัฒนากาการแพทยชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

สารบัญ

หน้า

คำชี้แจง

ก

สารบัญ

ง

โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

1.1 ภาระหน้าที่ของการประสานงานการเคลื่อนงาน	1
ในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน	
1.1.1 วัตถุประสงค์	1
1.1.2 พันธกิจ	1
1.1.3 แผนการปฏิบัติงาน	2
1.2 กระบวนการเคลื่อนงานวิจัยของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน	2
1.2.1 จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัยสร้างความเข้าใจ	2
และเตรียมการด้านต่างๆ ของชุดวิจัย	
1.2.2 ลงเยี่ยมในพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรม	3
1.2.3 ติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัย	5
1.2.4 จัดเวทีติดตามผลความก้าวหน้าของชุดวิจัย	6
1.2.5 เชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่า	6
กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	
1.2.6 การประชาสัมพันธ์	7
1.3 บทเรียนที่ได้จากการเคลื่อนงาน ในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน	8
1.3.1 ชุมชน	8
1.3.2 หน่วยงานองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย	9

โครงการที่ 2 ผลการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง

2.1 พันธกิจของการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง	1
2.1.1 วัตถุประสงค์	1
2.1.2 พันธกิจ	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.2 องค์ความรู้การดูแลรักษาสุขภาพและสมุนไพรชนเผ่าม้ง	2
2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน	2
2.2.2 ความเชื่อเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าม้ง	3
2.2.3 โครงสร้างทางสังคม	6
2.2.4 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ	7
2.2.5 ประเภทของหมอพื้นบ้านประจำชนเผ่าม้ง	8
2.2.6 การวินิจฉัยโรคของหมอชนเผ่าม้ง	9
2.2.7 โรคที่หมอมีประสบการณ์	9
2.2.8 การรักษาด้วยสมุนไพร	11
2.2.9 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในการดูแลสุขภาพ	20
2.2.10 สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของหมอชนเผ่าม้ง	48
2.2.11 ทำเนียบหมอชนเผ่าม้ง	48
2.3 การสืบทอดความรู้การแพทย์ชนเผ่าม้งและ	50
การใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง	
2.3.1 การถ่ายทอดความรู้	50
2.3.2 การดูแลสุขภาพ	51
2.4 การสร้างรายได้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	51
2.4.1 การขยายพันธุ์สมุนไพร	51
2.4.2 การสร้างรายได้จาก “สมุนไพร”	51
2.5 การพัฒนาเครือข่ายหมอชนเผ่าม้ง	52
2.6 บทเรียนจากการดำเนินงานชุดวิจัยและพัฒนา การแพทย์ชนเผ่าม้ง	53

โครงการที่ 3 สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

3.1 ความเป็นมาและเจตนาในการสังเคราะห์องค์ความรู้	1
3.2 กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้	1

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

3.3 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียน	3
การพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน	

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ทำเนียบสมุนไพรรชนเผ่าม้ง

ภาคผนวก ข รูปภาพกิจกรรม

โครงการที่ 1

การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โดย โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โครงการที่ 1 การประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน สัญญาเลขที่ RDG48N0013 เป็นหนึ่งในชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ดอน (ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน) ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2547 ถึง 31 มีนาคม 2550 รวม 2 ปี 6 เดือน เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการสร้างเสริมสุขภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบนพื้นที่สูง ทั้งด้านการกิน การอยู่ การยังชีพและการดูแลสุขภาพสุขภาพแล้ว ยังทำให้คนในชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมถึงสามารถใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและเกิดความยั่งยืน จนสามารถขยายผลไปสู่การเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนและการเก็บสมุนไพรขายเป็นรายได้เสริม ส่งผลต่อความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อีกทั้งเป็นการกระจายอำนาจให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนป่า ทำหน้าที่ดูแลสุขภาพป่าให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

โดยโครงการนี้จะช่วยในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ให้ได้ตามเป้าหมายและเป็นที่เล็งเห็นในการทำกิจกรรมร่วมกันของชนเผ่าม้งและชนเผ่าเมี่ยน ในพื้นที่ให้ดำเนินงานได้ตามเป้าหมายรวมถึงเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมและเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมเรียนรู้ ซึ่งมีความจำเป็นต่อความสำเร็จของชุดโครงการวิจัย

1.1 ภาระหน้าที่ของการประสานงานการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

1.1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานทั้งหมดของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ชุดวิจัยฯ
- 2) เพื่อเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

1.1.2 พันธกิจ

- 1) จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัย สร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆ ของชุดวิจัย
- 2) ติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย
- 3) จัดเวทีติดตามผลความก้าวหน้าของชุดวิจัยฯ ปีละ 1-2 ครั้งรวม 2 ปี เดือนไม่น้อยกว่า 4 ครั้ง

4) เชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุข และป่าไม้ รวมทั้งเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายหมอผี – เมียน กับหมอชนเผ่าในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน

5) รวบรวมความเคลื่อนไหวและผลการศึกษาเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง – เมียน

6) จัดทำรายงานความก้าวหน้าและรายงานผลของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง – เมียน

1.1.3 แผนการปฏิบัติงาน

- 1) จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัยสร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆของชุดวิจัยฯ 24 ครั้ง
- 2) ลงเยี่ยม /เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย ไม่น้อยกว่า 24 ครั้ง
- 3) จัดเวทีกลางเพื่อรายงานความก้าวหน้าและผลการวิจัยของชุดวิจัยฯ ปีละ 2 ครั้ง รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 6 ครั้ง
- 4) ประชุมปฏิบัติการเพื่อเชื่อมโยง/ประสานงานเครือข่ายหมอชนเผ่าในพื้นที่วิจัยและประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยฯ

1.2 กระบวนการเคลื่อนงานวิจัยของชนเผ่าม้ง-เมียน

บทบาทหลักที่สำคัญของการประสานงานการเคลื่อนงานของชนเผ่าม้ง-เมียน ในพื้นที่เป้าหมาย คือ การประสานงานช่วยเหลือและเชื่อมโยงระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อเคลื่อนงานชุดวิจัยให้ดำเนินงานบรรลุเป้าหมายให้ได้มากที่สุด โดยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทีมประสานงานได้สร้างความเข้าใจ และระดมความคิดเพื่อปรับ กระบวนการวิธีการทำงานในการศึกษาวิจัยอยู่อย่างต่อเนื่อง ดังจะนำเสนอผลการเคลื่อนงานในพื้นที่เป้าหมาย ดังนี้

1.2.1 จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัยสร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่างๆ ของชุดวิจัย

จากการดำเนินงานในชุดโครงการนี้ ได้จัดกิจกรรมการพบปะสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มหมอชนเผ่า ตัวแทนแกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่ อบต. ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่จาก เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลขุนควร สถานีอนามัยตำบลผาซังน้อย

เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลปง เจ้าหน้าที่วนอุทยานภูลังกา ตำบลผาช้างน้อย โดยการประชุมในพื้นที่โครงการวิจัยและเชิญตัวแทนแต่ละกลุ่มเข้ามาประชุมร่วมกันกับชุดโครงการอื่นๆ ตลอดจนการดำเนินงาน 2 ปี 6 เดือน ได้จัดกิจกรรมพบปะทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจและเตรียมการด้านต่าง ๆ ของชุดวิจัยทั้งในพื้นที่และประชุมพบปะในส่วนกลางไม่น้อยกว่า 20 ครั้ง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างมากทั้งนี้ ทีมวิจัยก็ได้รับทราบความต้องการและแนววิธีการต่าง ๆ ในการศึกษาวิจัยร่วมกับกลุ่มหมอชนเผ่า กลุ่มแกนนำชุมชนและหน่วยงานองค์กรภาครัฐที่เข้าร่วมอันส่งผลให้การดำเนินงานศึกษาวิจัยได้ตรงตามแผนงานและกิจกรรมที่วางไว้ โดยประมวลผลการจัดกิจกรรมในแผนงานที่สำคัญไว้ดังนี้

- ตุลาคม - ธันวาคม 2547** ทีมวิจัย ลงพื้นที่เพื่อพบปะหมอชนเผ่าแต่ละพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลทรัพยากรภายในชุมชนและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นร่วมกันในแนวทางความเป็นไปได้ในการศึกษาวิจัย จำนวนกว่า 5 ครั้ง โดยมีหมอชนเผ่าม้ง – ชนเผ่าเมี่ยนจากหลายพื้นที่ทั้งในจังหวัดเชียงรายและจังหวัดพะเยาเข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานร่วมกัน
- 17 – 18 มกราคม 2548** ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโครงการ ในเขตพื้นที่บ้านสันติสุข บ้านขุนกำลัง บ้านห้วยคอกหมู บ้านปางค่า และบ้านน้ำดั้น อำเภอปง จังหวัดพะเยา ของชนเผ่าม้ง

1.2.2 ลงเยี่ยมในพื้นที่และเข้าร่วมกิจกรรม

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนปฏิบัติงานและเจตนาของชุดวิจัย ทีมประสานงานได้ร่วมลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของชุดวิจัยม้ง – เมี่ยนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ข้อมูลที่รวบรวมมีความสมบูรณ์มากที่สุด อีกทั้งยังเป็นการติดตามผลการดำเนินงานในพื้นที่ด้วย ซึ่งสามารถสรุปการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทีมประสานงานได้ร่วมดำเนินการดังนี้

- กุมภาพันธ์ 2548** ทีมประสานงานลงพื้นที่วิจัยเพื่อประชุมแนวการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกับทีมวิจัยชุมชนม้ง-เมี่ยน 2 ครั้ง
- มีนาคม 2548** ลงพื้นที่วิจัยเพื่อร่วมกับหมอชนเผ่าม้ง-เมี่ยนในการศึกษาและบันทึกข้อมูลด้านสมุนไพรและข้อมูลชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยร่วมกับนักศึกษาแพทย์แผนไทย 3 ครั้ง

- 19- 20 มีนาคม 2548** ลงพื้นที่เพื่อสำรวจสมุนไพรวนอุทยานภูลังกาโดยมีหมอเมือง
หมอนุ่นเผ่ามั่ง – เมียนในพื้นที่ตำบลผาซำน้อย อ.ปง จ.พะเยา
ร่วมด้วย นักศึกษา กศปช. และป.บัณฑิต เข้าร่วมในการสำรวจครั้งนี้
- 26 – 27 มีนาคม 2548** ลงพื้นที่เพื่อสำรวจสมุนไพรวนอุทยานภูลังกา โดยมีหมอนุ่นเผ่า
เมียน-มั่งร่วมกับหมอเมือง เข้าร่วมสำรวจ และนักศึกษาชั้นปีที่ 2
(เข้าปี 47)
- 11 – 13 พฤษภาคม 2548** ลงพื้นที่ร่วมสำรวจสมุนไพรชนเผ่าเมียน – มั่ง บ้านสันติสุข
บ้านปางคำเหนือ (น้ำเค)บ้านน้ำตัม บ้านปางคำและบ้านห้วยคอกหมู
โดยมีหมอนุ่นเผ่ามั่ง-เมียน ทีมสาธารณสุข และทีมวิจัยเข้าร่วม
- 14 พฤศจิกายน 2548** ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโครงการชนเผ่ามั่ง บ้านห้วยตั่ว ตำบลม่วงยาย
อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
- 22-23 พฤศจิกายน 2548** ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกหมอนุ่นเผ่าเมียน
ด้านการดูแลสุขภาพ ครั้งที่ 1 ณ บ้านปางคำ ตำบลผาซำน้อย
อำเภอปง จังหวัดพะเยา
- 28 – 29 พฤศจิกายน 2548** ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกหมอนุ่นเผ่าเมียนด้าน
การดูแลสุขภาพ ครั้งที่ 2 ณ บ้านห้วยคอกหมู ตำบลนาปราง
อำเภอปง จังหวัดพะเยา
- 21-23 สิงหาคม 2549** ฝึกอบรมการเพาะขยายพันธุ์พืชผักสมุนไพรให้กับชนเผ่ามั่ง-เมียน
ณ วนอุทยานภูลังกา ต.ผาซำน้อย อ.ปง จ.พะเยา
- 21 ตุลาคม 2549** ลงพื้นที่ประสานงานหมอนุ่นเผ่ามั่ง-เมียนในการเพาะขยายพันธุ์
พืชผักสมุนไพรและการแปรรูปเบื้องต้นสมุนไพรเพื่อเป็น
รายได้เสริม
- 10-11 กุมภาพันธ์ 2549** ลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บข้อมูลเจาะลึกหมอนุ่นเผ่าเมียนด้านการดูแล
รักษาสุขภาพในรายละเอียดขั้นตอนวิธีการต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลด้าน
การใช้ยาสมุนไพรเพิ่มเติม ครั้งที่ 2
- 17-18 มีนาคม 2549** ลงพื้นที่วิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสมุนไพรชนเผ่ามั่ง-เมียนเพิ่มเติม

1.2.3 ติดตามประสานงานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้ดำเนินการได้อย่างมีเอกภาพตามเป้าหมาย

ในส่วนของการติดตามประสานและเชื่อมโยงงานชุดวิจัยฯ ให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้น ทีมประสานงานได้ร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ดำเนินการควบคู่กับลงชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละพื้นที่วิจัย เพื่อให้การขับเคลื่อนงานวิจัยชุดโครงการนี้ ดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยประสบการณ์การศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันของหมอชนเผ่าแต่ละพื้นที่ ปรับใช้กับการลงพื้นที่วิจัยอื่นๆ ภายใต้อุดมการณ์ชุดโครงการ ซึ่งส่งผลให้ทีมวิจัย ทีมประสานงานและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้าร่วมได้เรียนรู้และนำข้อมูลที่ศึกษาในแต่ละประเด็นนั้นเกิดการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมต่อพื้นที่วิจัยยิ่งขึ้น กิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษาวิจัย อาทิเช่น

25 – 26 ก.ค. 2548	จัดประชุมชุดโครงการวิจัยในพื้นที่เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลระบบการดูแลสุขภาพของหมอชนเผ่าชนเผ่าม้ง – เมี่ยนในพื้นที่และข้อมูลสมุนไพรที่สามารถศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกันได้ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งทำให้เกิดความถูกต้องและสามารถเป็นแนวทางการศึกษา สืบทอดและนำมาใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติได้
พฤศจิกายน 2548	ลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลเจาะลึกหมอชนเผ่าม้ง-เมี่ยนด้านการดูแลสุขภาพ รวม 2 ครั้ง พร้อมทั้งทำการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานในพื้นที่
มกราคม 2549	ลงพื้นที่วิจัยเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของชุดโครงการวิจัยม้ง-เมี่ยน อ.ปง จ.พะเยา เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์และปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการวิจัยตามแผนและโครงการที่วางไว้ทั้งในชุมชนพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
พฤษภาคม 2549	ลงพื้นที่วิจัยเพื่อติดตามและสรุปบทเรียนการปฏิบัติงานของโครงการเคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน อ.ปง จ.พะเยาสำหรับศึกษาแนวทางการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่เป้าหมายและชุมชนอื่นๆ
สิงหาคม 2549	ลงพื้นที่จัดฝึกอบรมการเพาะขยายพันธุ์พืชสมุนไพรให้กับชนเผ่าม้ง-เมี่ยน ให้มีทักษะความรู้ ประสบการณ์ในการเพาะขยายพันธุ์พืชสมุนไพรให้เป็นรายได้เสริมและปลูกเสริมในแหล่งธรรมชาติมากขึ้น
ตุลาคม 2549	ประชุมทีมวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมการจัดงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโขง

1.2.4 จัดเวทีติดตามผลความก้าวหน้าของชุดวิจัยฯ (ปีละ 1-2 ครั้ง ไม่น้อยกว่า 4 ครั้ง)

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามแผนงานและโครงการที่ตั้งเป้าหมายไว้ จึงได้กำหนดให้จัดเวทีติดตามผลความก้าวหน้าของชุดวิจัย ซึ่งทีมประสานงานได้จัดเวทีรายงานผลวิจัยในแต่ละพื้นที่ของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน โดยสลับกันในพื้นที่วิจัย รวมทั้งได้จัดเวทีกลางสำหรับให้ทีมวิจัยได้ร่วมกันเสนอรายงานผลการศึกษาวิจัยที่มีการประมวลผลออกมาเป็นกิจกรรม รวมถึงปัญหาอุปสรรค แนวทางการแก้ไขและวิธีการปฏิบัติเพื่อให้งานสำเร็จ ล่วง

8-9 พฤษภาคม 2549 ลงพื้นที่วิจัยเพื่อติดตามและสรุปบทเรียนการปฏิบัติงานของโครงการ
เคลื่อนงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน อ.ปง จ.พะเยา

8 มกราคม 2549 ลงพื้นที่วิจัยเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของชุดโครงการวิจัย
ม้ง – เมี่ยน อ.ปง จ.พะเยา

1.2.5 เชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สาธารณสุข และป่าไม้ รวมทั้งเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายหมอ – เมี่ยน กับหมอชนเผ่าในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน

ในการเชื่อมประสานระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่ากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนั้น ในพื้นที่วิจัยของชุดโครงการ“วิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าบนพื้นที่ดอน(ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน)”นั้น นอกจากหมอชนเผ่าม้ง-เมี่ยนในพื้นที่การวิจัยแล้ว ยังมีเครือข่ายของหมอ – เมี่ยน ในพื้นที่ใกล้เคียงและเครือข่ายของหมอชนเผ่าแต่ละประเภท เข้าร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลกัน อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่จากสาธารณสุข ในส่วนของ สอ.ในพื้นที่และโรงพยาบาลปง สาธารณสุขอำเภอ รวมถึงเจ้าหน้าที่จากอุทยานภูลังกา ก็เข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนในเขตรับผิดชอบในครั้งนี้ด้วย ซึ่งเป็นผลดีต่อชุมชนพื้นที่วิจัยและกลุ่มหมอชนเผ่าม้ง-เมี่ยนอันจะช่วยให้ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้มากขึ้นลดภาระค่าใช้จ่ายของหน่วยงานสาธารณสุขและเสริมรายได้โดยไม่ทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ป่าไม้รอบ ๆ ชุมชนเนื่องจากการหาของป่าและตัดไม้ทำลายป่าเหมือนเช่นเคยในอดีต อันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรภาครัฐและองค์กรในชุมชนด้านการบริหารจัดการชุมชนในด้านอื่นๆ ให้มีพื้นฐานการดำเนินวิถีชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนในพื้นที่วิจัย รวมทั้งได้เชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีร่วมกับหมอชนเผ่าอื่นๆ ในการร่วมกิจกรรมเวทีรายงานผลการศึกษาวิจัย และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการดูแลสุขภาพร่วมกับหมอชนเผ่าในประเทศพม่า จีนและลาว อันจะนำไปสู่ความร่วมมือและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าของตนเองในพื้นที่ต่อไปด้วย

1.2.6 การประชาสัมพันธ์

เป็นการรวบรวมความเคลื่อนไหวและผลการศึกษาเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่างๆ และสร้างฐานข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงานของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง – เมี่ยน

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในการศึกษาวิจัยในชุดโครงการนี้ ได้รับการสนับสนุนและการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบสื่อต่างๆ จากการรายงานผลการศึกษาวิจัยในเวทีแต่ละครั้งแล้ว ยังรวมถึงการรายงานผลการวิจัยในงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรรุ่มน้ำโขงที่จัดขึ้นระหว่าง 5-9 มกราคม 2550 ณ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ซึ่งในครั้งนั้น ชุดโครงการวิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบของการจำลองวิถีชีวิตของชนเผ่าม้ง-เมี่ยนในพื้นที่วิจัย รวมถึงการสาธิตระบบการดูแลสุขภาพของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน ตัวอย่างยาและพันธุ์พืช สมุนไพร การแสดงอันเป็นวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน เอง ให้สื่อมวลชนแขนงต่างๆ ได้ศึกษาเรียนรู้ ร่วมกับหมอเมือง หมอชนเผ่าอื่นๆ รวมถึงหมอชนเผ่าในประเทศเพื่อนบ้าน หน่วยงาน องค์กรทั้งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ หน่วยงานสาธารณสุข นักเรียน นักศึกษา และประชาชนที่สนใจเข้าร่วมงาน ซึ่งส่งผลให้ทีมวิจัยและหมอชนเผ่าในพื้นที่ที่มีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของตนเองและชุมชนรวมถึงการแสดงออกทางวัฒนธรรมชุมชนให้คนอื่นได้ศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งทีมวิจัยในพื้นที่ได้เรียนรู้ ศึกษาข้อมูลระบบการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของหมอเมือง และชนเผ่าอื่นๆ อันส่งผลให้ทีมวิจัยได้พบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การดูแลสุขภาพ การแลกเปลี่ยนด้านแหล่งพันธุ์สมุนไพรร่วมกัน และการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ได้ส่งผลให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทีมวิจัยแต่ละชุดโครงการได้รู้จักและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ต่อไป ดังเช่น

- 6 – 8 กันยายน 2548** ร่วมจัดนิทรรศการงาน HOSPI Medica Thailand 2005 ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์
- 21 – 23 ตุลาคม 2548** ร่วมจัดนิทรรศการงานมหกรรมชุมชน คนเชียงรายแข็งแรง
- 21-25 ธันวาคม 2548** ร่วมจัดนิทรรศการในงานอสังการวัฒนธรรมล้านนา สายน้ำสานสัมพันธ์ไทย – จีน ณ สนามบินเก่า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- 23-27 พฤศจิกายน 2549** ออกงานร่วมจัดนิทรรศการและบริการสุขภาพในงานเศรษฐกิจพอเพียงของ สกว. ฝ่าย 4 ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร โดยได้นำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ให้กับประชาชนที่สนใจ

5-9 มกราคม 2550 ประสานงานทีมหมอนเฝ้ามั่ง-เมียน ร่วมรายงานผลการ
 ศึกษาวิจัย เผยแพร่ สาธิตและจัดนิทรรศการในงานมหกรรมหมอพื้นบ้าน
 และสมุนไพรพื้นบ้านลุ่มน้ำโขง

1.3 บทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน ในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่ามั่ง-เมียน

1.3.1 ชุมชน

1) หมอนเฝ้าเกิดความภาคภูมิใจ ที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ที่สามารถผลิตเอกสารตำราการแพทย์ชนเผ่ามั่ง – เมียนออกมาได้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้มองเห็นว่ากระบวนการศึกษาวิจัยเป็นสิ่งที่ไม่ยากและสามารถที่จะปรับใช้ได้กับงานอื่น ๆ ในชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้

2) ได้รูปแบบแนวทางในการฟื้นฟู การใช้และการสืบทอดภูมิปัญญาของชนเผ่ามั่ง-เมียน ทั้งทางด้านการดูแลสุขภาพ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อต่างๆ เพื่อใช้สำหรับสืบทอดสู่ลูกหลานของหมอนเฝ้าเองและคนรุ่นใหม่ ศึกษาเรียนรู้ได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การสืบทอดภูมิปัญญาชุมชนด้านต่างๆ ให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงองค์กรท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เช่น สาธารณสุข ป่าไม้ มีความเข้าใจในวิถีชีวิตของชนเผ่าในพื้นที่มากขึ้นอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดี มีประโยชน์แก่การพัฒนาชุมชน องค์กรต่างๆ และการศึกษาวิจัยนี้ทำให้หมอนเฝ้าและคนในชุมชนได้ตระหนักเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ของตนเอง รู้จักทำงานอย่างเป็นระบบ ขั้นตอน อันจะทำให้ลูกหลานและเยาวชนได้เรียนรู้เป็นแบบอย่างที่ดีในอนาคต

3) ผลจากการจัดเวทีรายงานผลการศึกษาวิจัยขององค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของชนเผ่ามั่ง-เมียน ได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนร่วมกับชนเผ่าอื่นๆ ทั้งทางด้านกายบำบัด พิธีกรรมและสมุนไพร โดยเน้นตัวองค์ความรู้ ระบบการดูแลสุขภาพ ยาสมุนไพรที่โดดเด่นของแต่ละชนเผ่า เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากประสบการณ์ตรง เพื่อนำไปปรับปรุง พัฒนาองค์ความรู้การดูแลสุขภาพของชนเผ่าตนเองให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น

4) ผลจากการจัดโอกาสให้หมอพื้นบ้านและหมอนเฝ้าได้มาพบปะกันอยู่อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดเครือข่ายสุขภาพหมอพื้นบ้านและหมอนเฝ้าขึ้น เป็นการรวมตัวของพลังชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มหมอพื้นบ้านและหมอนเฝ้าทั่วภาคเหนือตอนบน โดยมีการเชื่อมโยงการทำงานกิจกรรมร่วมกันในลักษณะของพหุภาคี ผ่านกลไกของ “ตลาดกลางสมุนไพร” ที่จะถูกพัฒนาขึ้นในระยะต่อไป

5) ชาวบ้านเริ่มมองเห็นความสำคัญของการใช้สมุนไพร ที่นอกจากจะใช้รักษาโรคแล้ว ยังสามารถนำมาพัฒนาสร้างเป็นอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ ถึงแม้ในเบื้องต้นนี้จะ

ทำให้เพียงลักษณะของการปลูกเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ และแลกเปลี่ยนซื้อขายสมุนไพรกันในชุมชน โดยในอนาคตจะมีการพัฒนาเชื่อมโยงการผลิตสมุนไพรในพื้นที่ทำเป็นธุรกิจต่อไป

6) สิ่งสำคัญแม้โครงการวิจัยจะยุติลง กระบวนการทำงานที่ชุมชนท้องถิ่นได้ร่วมเรียนรู้กันมาตลอดระยะเวลา 2 ปี คือ การสร้างความภาคภูมิใจให้กับหมอชนเผ่า ไม่ว่าจะเป็นไปร่วมประชุมที่ไหนก็จะนำเรื่องนี้ไปพูดคุยอยู่ตลอดเวลา ทำให้หน่วยงานราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานสาธารณสุขเริ่มให้การยอมรับหมอชนเผ่า และยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือ นอกจากนี้ยังรวมถึง โรงเรียนชุมชนบางแห่งได้เชิญหมอชนเผ่าเมียนไปเป็นครูชาวบ้านสอนเรื่องสมุนไพรชนเผ่า อาหารชนเผ่า ให้กับเด็กนักเรียนได้เรียนรู้ด้วย

1.3.2 หน่วยงานองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย

1) บทเรียนที่สำคัญยิ่งจากการศึกษาวิจัย คือ ทำให้หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ได้เรียนรู้และเข้าใจเห็นความสำคัญและตระหนักถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นของชนเผ่า เข้าใจวิถีชีวิตของชนเผ่ามากยิ่งขึ้น

2) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ให้การยอมรับและส่วนหนึ่งยังให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มหมอชนเผ่า โดยเฉพาะการนำความรู้ของท้องถิ่นมาสร้างเป็นอาชีพและสร้างรายได้ ให้กับชุมชน อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลผาช้างน้อย ที่ให้การสนับสนุนกลุ่มหมอชนเผ่าเมียนในการดำเนินกิจกรรมของโครงการ และพร้อมที่จะบรรจุโครงการที่กลุ่มหมอชนเผ่าได้เขียนเสนอเข้าเป็นแผนงานของ อบต. ต่อไป

จากการดำเนินโครงการ ทำให้ทราบว่าวิถีชีวิตของชนเผ่าม้ง-เมี่ยนนั้น ยังคงมีความผูกพันกับธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สั่งสมและถ่ายทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ต้องมีการฟื้นฟู อนุรักษ์รวมถึงการสืบทอดมาสู่คนรุ่นใหม่ให้มากขึ้น เนื่องจากในปัจจุบันเยาวชนได้รับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้าสู่ชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น มีจำนวนไม่น้อยที่เริ่มมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบคนในเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งการทำการศึกษาวิจัยในโครงการนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งจึงทำให้เกิดเพียงรูปแบบวิธีการ ดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยรวบรวม เอาองค์ความรู้ของหมอชนเผ่าในพื้นที่วิจัยด้านต่างๆ ไว้ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพของชนเผ่าม้ง-เมี่ยนมิให้สูญหายไป อีกทั้งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ให้นำมาใช้ประโยชน์ทางปฏิบัติได้มากขึ้น เกิดการยอมรับในชุมชน ในสังคมและในระบบสุขภาพของหน่วยงานองค์กรภาครัฐยิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่ความร่วมมือ มีแนวทาง วิธีการที่จะปรับปรุงพัฒนา การผสมผสานการดูแลสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรที่อยู่ในพื้นที่ศึกษาวิจัย

โครงการที่ 2

ผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง

โดย - โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่
บ้านสันติสุข ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา

- โครงการเคลื่อนงานวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้งในพื้นที่
บ้านปางค่าเหนือ(น้ำคะ) ตำบลผาซำน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา

โครงการที่ 2 ผลการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง

2.1 พันธกิจของการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายชนเผ่าม้ง

2.1.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อรวบรวม คัดสรรและจัดระบบองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าม้งและสมุนไพร
ม้ง จนได้เอกสาร ดำเนินการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการดูแลสุขภาพของหมอม้ง
- 2) เพื่อจัดทำทำเนียบหมอชนเผ่าม้งและจัด โอกาสให้หมอชนเผ่าได้แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ กับหมอชนเผ่าในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน
- 3) เพื่อส่งเสริมฟื้นฟู การใช้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพชนเผ่าให้เกิดปฏิบัติจริงใน
ชีวิตประจำวัน
- 4) เพื่อสืบทอดองค์ความรู้การดูแลสุขภาพ และสมุนไพรสู่คนรุ่นใหม่
- 5) เพื่ออนุรักษ์และใช้ประโยชน์สมุนไพรจากทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนและสร้าง
รายได้เสริม
- 6) เพื่อขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ ให้เกิดการดำเนินงานและเกิดผลตามเป้าหมาย
- 7) เพื่อประสาน เผยแพร่ วรรณคดีคัดค้น ให้นำเอาภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพ และ
การจัดการ ทรัพยากร ไปสู่การปฏิบัติโดยร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 8) เพื่อให้ชุมชนมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลสุขภาพและแลกเปลี่ยน
ประสบการณ์หมอมือเมืองและหมอชนเผ่า
- 9) เพื่อให้ชุมชนมีเวทีเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายหมอชนเผ่าและเครือข่ายหมอพื้นบ้าน
ประเทศเพื่อนบ้าน

2.1.2 พันธกิจ

- 1) ขับเคลื่อนโครงการในระดับพื้นที่บริหารให้เกิดการดำเนินงานและเกิดผลตาม
เป้าหมาย
- 2) รวบรวมองค์ความรู้การดูแลสุขภาพ และจัดระบบข้อมูลสมุนไพรของชน
เผ่าม้ง อย่างเป็นระบบ
- 3) การสืบสานและถ่ายทอดองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าม้ง ในครอบครัว ชุมชน
โรงเรียน
- 4) การดูแลสุขภาพ (ม้งคลินิก) โดยรักษาด้วยสมุนไพร พิธีกรรม กายภาพบำบัด
ทั้งระดับครอบครัวและชุมชน

- 5) การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างรายได้ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- 6) ประสาน เผยแพร่ รมรงค์ ผลักดันให้มีการใช้ภูมิปัญญาชนเผ่าในการรักษาสุขภาพ
ทั้งในระดับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขยายผลในทางปฏิบัติสู่ชุมชนในพื้นที่อื่นๆ
ในวงกว้าง
- 7) ร่วมกับโครงการวิจัยในแต่ละพื้นที่จัดทำทำเนียบหมอนชนเผ่าม้ง
- 8) จัดเวทีให้ชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกับทีมวิชาการจัดทำตำราเพื่อการ
สืบทอด
- 9) ร่วมกับทีมวิชาการจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างหมอเมืองและ
หมอชนเผ่า
- 10) ร่วมกับสกว.จัดโอกาสให้หมอชนเผ่าได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมอชนเผ่า
ในจีน

2.2 องค์ความรู้การดูแลรักษาสุขภาพและสมุนไพรชนเผ่าม้ง

2.2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

1) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปางค่า

นายเจียงชาย แซ่ย่าง ผู้นำกลุ่ม พร้อมด้วยชาวบ้านประมาณ 504 ครอบครัว ได้เดินทางอพยพมาจากจีนแดง เดินทางผ่านประเทศลาวเข้าสู่หมู่บ้านสวนยานหลวน ซึ่งเมื่อเดินทางมาถึงหมู่บ้านสวนยานหลวนเหลือชาวบ้านเพียง 50 ครอบครัว จาก 504 ครอบครัว ที่เหลือได้แยกย้ายกันไปอยู่ที่อื่น เช่น จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้น ในพ.ศ. 2460 ชาวบ้านที่เหลือ 50 ครอบครัว ได้เดินทางต่อไปเพื่อหาที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ โดยตั้งชื่อว่า “หมู่บ้านสานก้วย” เนื่องจากพื้นที่บ้านสานก้วยส่วนใหญ่จะสูงชันจึงได้อพยพต่อไปอีกจนกระทั่งมาปักหลักที่บ้านปาค่าในปัจจุบันนี้ และชาวบ้านบางส่วนก็กลับมาประกอบอาชีพทำไร่ที่บ้านสานก้วยด้วย

ปัจจุบันหมู่บ้านปางค่ามีจำนวนประชากรทั้งหมด 760 คน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ คือ ไร่ข้าว และไร่ข้าวโพด เมื่อหมดฤดูกาลทำไร่ ชาวบ้านจะประกอบอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวมากขึ้น ได้แก่ การทำสวนลิ้นจี่ การค้าค้า

2) ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านสันติสุข

เมื่อปี พ.ศ.2495 มีการอพยพขอผู้คนจากเชียงคำประมาณ 100 คน เข้ามาอยู่บริเวณ บ่อทอง คือ บริเวณที่พบทองคำ อยู่ห่างจากดอยผาจิ ประมาณ 10 กม. โดยเข้ามาประกอบอาชีพทำไร่ฝิ่นและชุดทอง มีการค้าขายแลกเปลี่ยนผืนกับชาวจีนฮ่อ อยู่ได้ระยะหนึ่งก็พากันอพยพกลับไปเนื่องจากถูกรบกวนมากและชุดทองก็ไม่ได้ให้ผลผลิตที่คุ้มค่า

พ.ศ.2500 ผู้คนกลุ่มดังกล่าวก็ได้อพยพกลับมาอีกครั้ง โดยการนำของลุงสงวน แซ่ม้า มีประชากรประมาณ 300 คน ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณคอยผาจิในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ห่างจากบ่อทอง ประมาณ 10 กิโลเมตร ประกอบอาชีพทำไร่ฝิ่น

ต่อมา พ.ศ.2510 มีการเคลื่อนไหวของกองกำลัง คอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย ทั้งหมู่บ้านก็ได้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์และเข้าป่าต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาล

ใน พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา ก็มีการต่อสู้กันมาโดยตลอด และตั้งชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านต่อสู้, บ้านเอกราช, บ้านธงแดง

ปีพ.ศ. 2525 จึงออกมาพบกับทางรัฐบาล ต่อมารัฐบาลจึงได้มีการจัดสรรที่ดินทำกินให้ในบริเวณหมู่บ้านปัจจุบัน และพล.อ.พิจิตร กุลวนิช ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาค 3 เป็นตัวแทนของรัฐบาลสมัยนั้นได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า สันติสุข และได้มีการแต่งตั้งผู้นำหมู่บ้าน คือ นายเจียชาย แซ่หาญ และมีผู้นำตามลำดับดังนี้คือ นายสันติ แซ่ว่าง, นายอิสระ วรกิจพาณิชย์, นายชาญชัยอัสวจินดาพล, นายอภิรักษ์ วรกิจพาณิชย์

2.2.2 ความเชื่อเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชนเผ่าม้ง

2.2.2.1 การเลือกที่ตั้งหมู่บ้าน

ชนเผ่าม้งนิยมตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณที่ราบในบริเวณสันเขาที่ตั้งอยู่ระหว่างภูเขา 3-4 ลูก ซึ่งมีลักษณะคล้ายหมอน, โตะวางขอ, แขน โดยภูเขาที่ล้อมรอบบริเวณด้านขวาเปรียบเสมือนผู้หญิง ภูเขาที่ล้อมรอบบริเวณด้านซ้ายเปรียบเสมือนผู้ชาย นอกจากนี้ชนเผ่าม้งยังมีความเชื่อว่า ถ้าหากภูเขาที่อยู่ด้านขวาสูงกว่าด้านซ้าย แสดงว่าผู้หญิงจะมีอำนาจมากกว่าผู้ชาย แต่ในทางตรงกันข้าม หากภูเขาที่อยู่ด้านซ้ายสูงกว่าด้านขวา แสดงว่าผู้ชายจะมีอำนาจมากกว่าผู้หญิงโดยปกติจะเลือกที่ตั้งภูเขาด้านซ้ายสูงกว่าด้านขวาเพราะตามวัฒนธรรมผู้ชายชนเผ่าม้งจะมีอำนาจมากกว่าผู้หญิงอยู่แล้ว ซึ่งตามปกติแล้วชนเผ่าจะพยายามหาที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ในที่ ๆ สูงที่สุดเท่าที่จะทำได้และในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นที่ ๆ หาน้ำได้ง่าย การที่ชนเผ่าม้งเลือกตั้งหมู่บ้านบริเวณพื้นที่ราบระหว่างภูเขา เนื่องจากมีความเชื่อว่า ภูเขาจะช่วยกำบังหมู่บ้านเมื่อมีลมพายุและเชื่อว่าผีป่าของม้ง“ตู่เซงดูซี” ซึ่งอยู่ตามยอดเขา จะได้คุ้มครองอันตรายและโรคภัยไข้เจ็บจากการกระทำของผีป่าให้แก่ชาวบ้าน

2.2.2.2 การเลือกที่ตั้งบ้านเรือนที่จะสร้างใหม่ การเลือกที่จะตั้งบ้านเรือนที่จะสร้างขึ้นมาใหม่นั้นจะมีวิธีการเลือกที่ตั้งโดยหมอจะทำการเสี่ยงทายโดยการขุดหลุมขนาดพอประมาณ โดยให้มีความลึกประมาณ 1 สอก โดยปรับกันหลุมให้แน่นและเรียบ ไม่ให้มีคหรือแมลงต่าง ๆ เข้าไปอาศัยอยู่ได้ หลังจากนั้นนำข้าวสารจำนวนเท่ากับสมาชิกในครอบครัวที่จะสร้างบ้านใหม่วางลงในหลุมหรือเพิ่มเมล็ดข้าวอีกสองเม็ดก็ได้ นั่นหมายถึงสัตว์และสิ่งของ แล้วนำถ้วยสำหรับรับประทานอาหารครอบลงบนข้าวทั้งหมด ซึ่งในขณะทำการวางถ้วย หมอพิธีกรรมจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้า

ทาง เทวดา ปู่ย่า ตายาย เพื่อให้การเสี่ยงทายในครั้งนี้เกิดผลที่ถูกต้อง หลังจากนั้นจึงใช้ก้อนหินหรือดินวางทับบนถ้วย ทิ้งไว้ 1 คืน

ในวันรุ่งขึ้น จึงมาทำการตรวจสอบผลการทำนายจากเมล็ดข้าว หากหลังจากทำการเสี่ยงทายโดยการเปิดถ้วยที่ครอบลงมาบนข้าวปรากฏว่า เมล็ดข้าวมีจำนวนเท่าเดิม แสดงว่าสามารถที่จะสร้างบ้านเรือนตรงบริเวณนั้นได้ และสามารถอาศัยอยู่ได้อย่างมีความสุข แต่หากจำนวนเมล็ดข้าวขาดหายไป แสดงว่าไม่สามารถที่จะสร้างบ้านเรือนตรงบริเวณนั้นได้ หรือเมื่อสร้างบ้านเรือนบริเวณนั้นแล้ว เมื่อเข้าไปอาศัยอยู่จะเกิดเรื่องเดือดร้อน ทำอะไรไม่เจริญ สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงไว้ก็จะตาย

หากผลการทำนายปรากฏว่า สามารถสร้างบ้านบริเวณนั้นได้ ก็จะทำให้หมอดูหาวันดีที่จะทำการสร้างบ้านต่อไป แต่ถ้าผลการทำนายไม่สามารถสร้างบ้านบริเวณนั้นได้ก็จะต้องทำการเสี่ยงทายหาที่ตั้งบ้านเรือนใหม่ในบริเวณอื่น ๆ ต่อไป

2.2.2.3 การสร้างบ้าน การสร้างบ้านเรือนของชนเผ่าม้ง จะสร้างบ้านโดยให้ตำแหน่งของบ้านแต่ละหลังปลูกเรียงกันไม่ให้ตรงกัน กล่าวคือ ห้ามมิให้บ้านที่สร้างขึ้นทีหลัง ปลูกตรงกับบ้านที่สร้างขึ้นก่อนแล้วรวมทั้งบ้านที่สร้างขึ้นทีหลังจะสร้างสูงกว่าบ้านที่สร้างขึ้นก่อนไม่ได้ เพราะมีความเชื่อว่า บ้านที่สร้างขึ้นทีหลังจะมาทับเส้นหมี่ดื้อหรือเส้นโชคชัยของบ้านที่สร้างขึ้นก่อน ซึ่งจะส่งผลทำให้สมาชิกในครอบครัวบ้านหลังที่สร้างขึ้นก่อนเกิดการเจ็บป่วยค้าขายไม่ดีหรือได้ผลผลิตไม่มีเท่าที่ควร ซึ่งเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยดังกล่าวจะต้องทำการแก้ไข ซึ่งมีวิธีการคือ ต้องให้บุคคลอื่นที่มีได้อาศัยอยู่ในบ้านทั้งสองหลังที่ปลูกตรงกัน ไปทำการเคาะเสาทั้ง 4 เสาของบ้านที่สร้างขึ้นทีหลัง เป็นเวลา 3 วัน โดยจะทำในช่วงเช้า หากผู้ที่เจ็บป่วยมีอาการดีขึ้นก็แสดงว่าบ้านหลังที่สองเป็นสาเหตุทำให้คนในบ้านหลังแรกเจ็บป่วย จะต้องทำการรื้อบ้านหลังที่สร้างขึ้นทีหลังออกไป หรือถ้าหากไม่รื้อต้องเลี้ยงผีหมี่ดื้อ โดยใช้ไก่ 2 ตัว แต่ถ้าผู้ที่เจ็บป่วยอาการไม่ดีขึ้นก็แสดงว่าบ้านหลังที่สองต้องรื้อออกไปสถานเดียว นอกจากนี้ชนเผ่าม้งยังมีความเชื่อว่า การสร้างบ้านไม่ควรสร้างประตูหน้าบ้านของตนให้ตรงกับประตูหลังบ้านของคนอื่น เพราะจะทำให้เงินทองไหลไปอยู่บ้านคนอื่น

- ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างบ้านให้อยู่อย่างมีความสุขไม่เจ็บป่วย

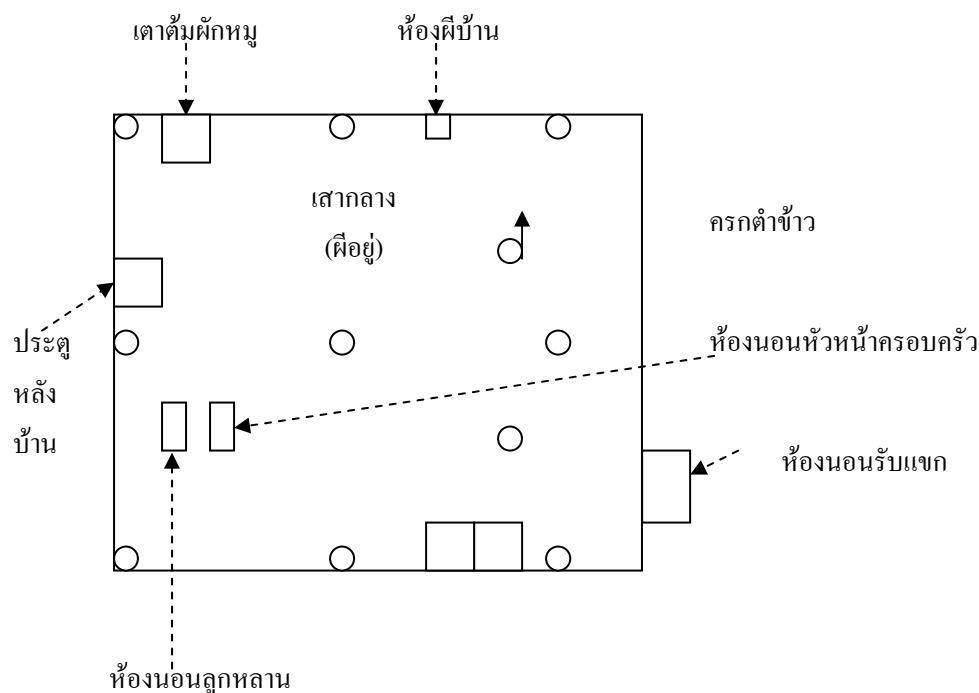
1) กฎุมประเทศด้านหลังของบ้านต้องมีลักษณะเป็นภูหรือเนินหมายถึงการมีที่พึ่งหรือยันไม่ให้ล้ม ด้านหน้าก็เป็นภูหรือเนินเตี้ย ๆ เพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บเงินทองไหลมาแล้วไม่ไหลออกไปไหนและการสร้างบ้านมักจะเอียงไปข้างซ้ายเพราะเชื่อว่าจะทำให้มีลูกชายมากกว่าลูกผู้หญิงและที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือไม่หันหน้าบ้านลงหุบเหวเพราะเชื่อว่าจะทำให้เงินทองไหลลงไป

2) การเสี่ยงทายเพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างบ้านโดยการขุดหลุมขนาบพอประมาณโดยให้มีความลึกประมาณ 1 ศอก โดยปรับกันหลุมให้แน่นและเรียบ ไม่ให้มดหรือแมลงต่าง ๆ เข้าไปอาศัยอยู่ได้ หลังจากนั้น นำข้าวสารจำนวนเท่ากับสมาชิกในครอบครัวที่จะสร้างบ้านใหม่วางลงในหลุมหรือเพิ่มเมล็ดข้าวอีกสองเม็ดก็ได้ นั่นหมายถึงสัตว์และสิ่งของ แล้วนำถั่วสำหรับรับประทานอาหารครอบลงบนข้าวทั้งหมด ซึ่งในขณะทำการวางถั่ว หมอพิธีกรรมจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง เทวดา ปู่ย่า ตายาย เพื่อให้การเสี่ยงทายในครั้งนี้เกิดผลที่ถูกต้อง หลังจากนั้น จึงใช้ก้อนหินหรือดินวางทับบนถั่วทิ้งไว้ 1 คืน

ในวันรุ่งขึ้น จึงมาทำการตรวจสอบผลการทำนายจากเมล็ดข้าว หากหลังจากทำการเสี่ยงทายโดยการเปิดถั่วที่ครอบลงมาบนข้าวปรากฏว่า เมล็ดข้าวมีจำนวนเท่าเดิม แสดงว่าสามารถที่จะสร้างบ้านเรือนตรงบริเวณนั้นได้ และสามารถอาศัยอยู่ได้อย่างมีความสุข

3) ต้องไม่สร้างบ้านซ้อนด้านหลังของบ้านหลังอื่น เพราะถือว่าบ้านที่สร้างทีหลังจะบังที่พึ่งพิงของบ้านหลักก่อน นอกจากจะเอียงหน้าบ้านหลังที่สร้างทีหลังไปข้างใดข้างหนึ่ง

ลักษณะการจัดตำแหน่งภายในบ้าน

2.2.2.3 การขึ้นบ้านใหม่

จะต้องให้หมอฟีสิกรรมการเรียกขวัญ โดยใช้ไข่ไก่เท่ากับจำนวนสมาชิกในบ้านที่สร้างใหม่มาทำพิธีกรรมเรียกขวัญ หลังจากนั้นให้หมอฟีสิกรรมทำการผูกข้อมือให้แก่สมาชิกในบ้าน พร้อมทั้งกล่าวสิ่งที่ดี เป็นสิริมงคลให้สมาชิกในบ้าน

2.2.3 โครงสร้างทางสังคม

2.2.3.1 วงศ์ตระกูล ระบบวงศ์ตระกูล มีอิทธิพลครอบคลุมการจัดระเบียบกลุ่มสังคมและทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรมชนเผ่าม้ง โดยเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงพฤติกรรมต่าง ๆ ทางสังคมการเมือง เศรษฐกิจและศาสนาของชนเผ่าม้งเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวกันว่า วงศ์ตระกูล (แซ่) ของชนเผ่าม้งมี 12 วงศ์ตระกูลด้วยกันคือ แซ่จาง แซ่ย่าง แซ่ไซ้ แซ่ท้าว แซ่หาง แซ่ลี แซ่เล่า แซ่กือ แซ่ม้า แซ่เฮ้อ และแซ่คัง

ตามลำดับบ้านสันติสุขตำบลขุนควรว อำเภอปง จังหวัดพะเยา มีทั้งหมด 8 วงศ์ตระกูลเรียงตามจำนวนมากไปหาน้อย ได้แก่ แซ่วาว(วารกิจพานิชย์ แซ่ม้า(อัสวจินดาพล) แซ่หาญ(หาญพญาไพร) แซ่ย่าง(สุรเชษมานะ) แซ่ไซ้(สุริยผดุงชัย) แซ่เฮ้อ(ไพฑูรย์โอภาส) แซ่กือ (ศุภวิบูลย์) แซ่ท้าว

2.2.3.2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว หน่วยรากฐานของโครงสร้างสังคมชนเผ่าม้ง ได้แก่ครอบครัว ซึ่งไม่ได้รวมเฉพาะผู้ที่อยู่ภายใต้หลังคาเรือนเดียวกันเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงผู้ที่อยู่ภายใต้อำนาจของหัวหน้าครอบครัวคนเดียวกันด้วย องค์ประกอบของครัวเรือนอาจประกอบขึ้นด้วยตั้งแต่ครอบครัวแรกเริ่มอันประกอบด้วยพ่อ แม่และลูก ๆ ที่ยังไม่ได้แต่งงาน จนถึงครอบครัวขยายของญาติพี่น้องฝ่ายชายอันได้แก่ พ่อแม่ ลูกชายที่แต่งงานแล้ว ภรรยา บุตร ลูกชายและลูกสาวที่ยังไม่ได้แต่งงานและมีบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในความอุปการะ จำนวนสมาชิกในครอบครัวอาจมีตั้งแต่ 2-30 คน

ครอบครัวหนึ่งจะมีชายผู้มีอาวุโสสูงสุดเป็นหัวหน้าและเป็นผู้นำในครอบครัว สมาชิกคนอื่นจะต้องเชื่อฟัง ในขณะที่พ่อ แม่ ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อลูกชายคนโตแต่งงานแล้วจะไปสร้างบ้านใหม่เพื่ออาศัยอยู่กับภรรยาและลูกหรือยังจะอยู่กับพ่อ แม่ ก็ได้ ส่วนลูกชายคนสุดท้ายต้องมีภรรยาต้องนำภรรยามาอยู่กับครอบครัวใหญ่ด้วยเพราะบุตรชายคนสุดท้ายต้องดูแลพ่อ แม่ตามวัฒนธรรม แต่สำหรับลูกสาวเมื่อแต่งงานแล้วก็ต้องไปอยู่กับครอบครัวของสามี และลูกสาวจะไม่สามารถกลับมาอาศัยที่บ้านพ่อแม่ได้

สำหรับการดูแลพ่อแม่ ชนเผ่าม้งจะให้ลูกชายคนสุดท้ายต้องเป็นผู้ที่ดูแลพ่อแม่ แต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีลูกชาย ลูกสาวก็จะเป็นผู้ที่ดูแลพ่อแม่

ลำดับเครือญาติ

ปู่	เรียกว่า เขย่	ย่า	เรียกว่า ป่อ/ปู่
ตา	เรียกว่า เขย่จี้	ยาย	เรียกว่า ต่าย/เหนี้ยด้าน
พ่อ	เรียกว่า จี้	แม่	เรียกว่า จี้
ลูกชายๆ	เรียกว่า ตู้	ลูกสาว	เรียกว่า มินฉ่าย
หลานชาย	เรียกว่า ตู้เซ่งจื่อ	หลานสาว	เรียกว่า มินฉ่ายเซ่งจื่อ
เหลน	เรียกว่า เซ่งลู่เซ่งจื่อ		

2.2.3.3 การแต่งงาน ระบบการแต่งงานของชนเผ่าม้ง โดยปกติแล้วผู้ชายมักจะมีภรรยาคนเดียว แต่การแต่งงานกับภรรยาคนที่สองก็อาจทำได้ การแต่งงานกับภรรยาหม้ายของพี่ชายหรือน้องชายปฏิบัติอยู่ในชนเผ่าม้งเช่นกัน แต่เป็นเรื่องของความสมัครใจมากกว่าบังคับ การแต่งงานกับภรรยาหม้ายของบิดา จะกระทำมิได้ การแต่งงานระหว่างบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของครอบครัวซึ่งใช้นามสกุล (แซ่) เดียวกันก็ถูกห้ามเช่นกัน การแต่งงานกับญาติชั้นหนึ่งและชั้นสอง (พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือลูกของพี่หรือน้อง) หรือพี่น้องข้างเคียงถือเป็นข้อห้าม

2.2.4 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ชนเผ่าม้งมีความเชื่อว่า อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ เกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือเกิดจากพยาธิและเกิดจากขวัญ จึงทำให้ชนเผ่าม้งมีการจัดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชนเผ่าม้ง และเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ ซึ่งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชนเผ่าม้ง มีจำนวน 11 ประเพณีได้แก่

1) สูป्ली	uq need	หมายถึง	การสู้ขวัญ
2) ฮัวเน้ง	Hu Pliy	หมายถึง	การเข้าทรง
3) ฝี่เหย่ง	Fiv yeen	หมายถึง	การบนบาน
4) ไฟฟ้าเทีย	Faib thab	หมายถึง	การแยกวิญญาณ
5) เต๋อเต๊ะ	daws daab	หมายถึง	เหลอด้า การไล่ผีป่า
6) เต๋อเจ้ง	Khaws eeeh	หมายถึง	การเอาขวัญเมื่อสะดุ้งตกใจ
7) จัวไก่	nchuav Qai	หมายถึง	การหาสาเหตุการเจ็บป่วยว่าเกิดจากผีบ้าน/ผีป่า
8) ซัวมีเต๊ะ	Xuas mem	หมายถึง	จับชีพจร , เม่งเต/เหม่เต
9) คี้อเตล๊ะ	khwb dej	หมายถึง	การปิดภัย การป้องกันภัย

2.2.5 ประเภทของหมอพื้นบ้านประจำชนเผ่าม้ง

1) หมอผี คือ หมอผู้มีความชำนาญทางการใช้เวทมนต์คาถา การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และถือเป็นผู้เชื่อมประสานระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผี ซึ่งสามารถจำแนกลักษณะของหมอผีได้ 2 ประเภท คือ

1.1) หมอผีที่มีความชำนาญทางด้านการใช้คาถาอาคม เช่น เป้าคาถารักษาผู้ป่วยที่ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำร้อนลวก เป้าคาถารักษาโรคตา และกลุ่มผู้ป่วยที่เชื่อว่ามีสาเหตุเกิดจากถูกผีร้ายกระทำ

1.2) หมอพิธีกรรม คือ หมอที่มีความรู้ความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมที่ช่วยในการเสริมกำลังใจแก่ผู้ป่วย เช่น พิธีกรรมเรียกขวัญ พิธีต่อสะพาน พิธีบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีขับไล่ผี พิธีขอแซ่ ทั้งนี้หมอคนหนึ่งอาจมีความสามารถในการประกอบพิธีกรรมได้หลากหลาย แต่หมอบางรายอาจมีความสามารถในการประกอบพิธีกรรมได้เพียงพิธีกรรมเดียว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของหมอแต่ละคน

2) หมอสมุนไพร คือ หมอผู้มีความรู้ความชำนาญในการใช้ยาสมุนไพรรักษาโรคตามความเชื่อของหมอชนเผ่าม้งเชื่อว่า สมุนไพรที่นั่นจะมีเจ้าของ ดังนั้น ผู้เป็นหมอจะต้องเคารพเจ้าของยาเหล่านั้น และหมอยาแต่ละคนจะมีการทำหิ้งบูชาผียาสมุนไพร เมื่อต้องการนำยาสมุนไพรไปรักษาอาการเจ็บป่วยของคนไข้ก็จะมีการทำพิธีขอยาก่อน และทำพิธีขอยาจะกระทำเมื่อมีคนไข้นอกครอบครัวมาขอให้รักษา ส่วนคนในครอบครัวเดียวกันไม่ต้องขอ

3) หมอดำแย คือ หมอผู้มีความชำนาญทางด้านการดูแลครรภ์ และมีความชำนาญทางด้านการทำคลอดและนอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความชำนาญด้านการใช้ยาสมุนไพร ส่วนใหญ่หมอดำแยจะเป็นผู้หญิงซึ่งมีความเข้าใจเรื่องสรีระของผู้หญิงเป็นอย่างดี และจะต้องเป็นผู้มีจิตใจเข้มแข็งในปัจจุบันหมอดำแยมักไม่ค่อยมีบทบาทมากนัก เพราะนิยมทำคลอดที่โรงพยาบาลมากขึ้น

4) หมอฝังเข็ม คือ หมอผู้มีความชำนาญด้านการรักษาโรคด้วยวิธีการฝังเข็ม ซึ่งหมอม้งส่วนใหญ่มักจะได้รับการสืบทอดหรือเรียนรู้มาจากประเทศจีน โดยผู้รู้จะต้องมีความชำนาญของเรื่องจุดตำแหน่งต่าง ๆ ในร่างกาย เทคนิควิธีการฝังเข็ม และความสามารถในการตรวจวินิจฉัยโรคเป็นต้น

5) หมอนวด คือ หมอผู้มีความชำนาญด้านการนวดรักษาอาการปวดเมื่อยที่เกิดขึ้นตามร่างกายและกลุ่มผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยเป็นอัมพฤกษ์ อัมพาต ส่วนใหญ่หมอนวดจะเรียนรู้จากประสบการณ์ด้วยตนเองและคนรอบข้าง และส่วนหนึ่งได้มาจากการแลกเปลี่ยนรู้กัน

6) นิบชา คือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในการนิบชาในการบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วย เช่น การรักษาอาการไข การการปวดเมื่อยตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งการนิบชาสามารถทำได้โดยทั่วไป

2.2.6 การวินิจฉัยโรคของหมอชนเผ่าม้ง

1) หมอผี อาศัยการสัมผัสชีพจรเพื่อตรวจดูว่าเกิดจากการกระทำของผีหรือเกิดตามธรรมชาติ และการเสี่ยงทายด้วยการนำไข่ดิบจมน้ำ และพิจารณาจากฟองน้ำที่เกิดขึ้น การเสี่ยงกระดูกไก่ เพื่อเสี่ยงทายหาสาเหตุ ของการเจ็บป่วย ซึ่งกระบวนการวินิจฉัยของหมอผีโดยมากจะเน้นเรื่องความเชื่อเป็นหลัก

2) หมอยาสมุนไพร หมอสมุนไพรจะใช้วิธีการซักถามประวัติการเจ็บป่วยของคนไข้ ประกอบการใช้ประสบการณ์ด้านการรักษาที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับอาการเจ็บป่วยของคนไข้ เมื่อวินิจฉัยทราบถึงสาเหตุจึงทำการรักษา โดยการให้ยาตามอาการของผู้ป่วย หากหมอพิจารณาแล้วไม่สามารถรักษาได้ก็จะแนะนำให้ไปหาหมอรายอื่นต่อไป

3) หมอดำแย อาศัยประสบการณ์ด้านการทำคลอดของตนเองในการพิจารณาลักษณะความปกติหรือไม่ปกติของครรภ์สตรีมีครรภ์ หากมีความผิดปกติ เช่น ลูกในท้องอยู่ผิดท่า หมอดำแยก็จะใช้มือค่อยปรับหรือใช้ยาสมุนไพรช่วยแก้อาการผิดปกติเหล่านั้น

4) หมอฝังเข็ม ต้องอาศัยประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะในการรักษา ดังนั้นในการวินิจฉัยโรคจะต้องมีความละเอียดมาก โดยต้องพิจารณาจากข้อมูลส่วนต่าง ๆ ของผู้ป่วยมาประกอบแล้วจึงทำการวินิจฉัยและรักษาตามอาการนั้น ๆ

5) หมอนวดและหมอนิบชา จะใช้วิธีการซักถามประวัติการเจ็บป่วยของคนไข้ ประกอบการใช้ประสบการณ์ด้านการรักษาที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับอาการเจ็บป่วยของคนไข้เมื่อวินิจฉัยทราบถึงสาเหตุจึงทำการรักษาโดยการนวดหรือนิบชาตามอาการของผู้ป่วย

2.2.7 โรคที่หมอฝังประคบ

- กลุ่มโรคที่หมอฝังรู้จัก ชนเผ่าม้งเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยเบื้องต้นจะรักษาตัวเองก่อน โดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาหรือบางครั้งก็จะไปหาหมอที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการรักษาทำการรักษาให้ ถ้าไม่หายก็จะรักษาโดยแผนปัจจุบัน กลุ่มอาการที่พบบ่อย ๆ ที่มารักษากับหมอชนเผ่าม้ง ได้แก่

- 1) การเจ็บป่วยที่เกิดจากอุบัติเหตุ ได้แก่ ข้อเท้าแพลง แผล กระดูกหัก ฟกช้ำ
- 2) โรคทางเดินอาหาร ได้แก่ โรคกระเพาะ ท้องอืด ปวดท้อง ริดสีดวง

- 3) กลุ่มอาการที่เกิดจากการทำงาน ได้แก่ ปวดหลัง ปวดเอว
- 4) โรคผิวหนัง ได้แก่ ผื่นคัน ฝี น้ำกัดเท้า เหา
- 5) โรคระบบทางเดินปัสสาวะ ได้แก่ ปัสสาวะขัด ไตอักเสบ โรคหนองใน

มดลูกอักเสบ

- 6) โรคทางเดินหายใจ ได้แก่ ไข้ ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ไอ
- 7) โรคที่เกี่ยวข้องกับ หู ตา คอ จมูก ได้แก่ ตาแดง
- 8) กลุ่มอาการเกี่ยวกับเลือดลม ได้แก่ ความดันโลหิต เลือดจางซีด พิษจากยาฆ่าเหู้า
- 9) การตรวจครรภ์

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

โรค	อาการ
1.กระเพาะอาหาร	1.ข้อเท้าแพลง
2.ท้องร่วง	2.แผลสด
3.ริดสีดวง	3.กระดูกหัก
4.บิด	4.ไข้ใน
5.ฝี	5.ปวดเอว
6.น้ำกัดเท้า	6.ปวดข้อ ปวดกระดูก
7.ไตอักเสบ	7.ผื่นคัน
8.หนองใน	8.เหา
9.ตาแดง	9.ปัสสาวะกระปริดกระปรอย
10.ความดันโลหิตสูง	10.ไข้
11.โลหิตจาง	11.ไอ
12.หัวใจ	12.ปวดฟัน เหงือกอักเสบ
	13.ปวดศรีษะ

- กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับกายบำบัด เช่น เบอร์ , นิ้ว เขย่งอ (เจาะเลือดจากปลายนิ้ว), จู๊จู๊ว, กาหล่า (หยิก)

2.2.8 การรักษาด้วยสมุนไพร

เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยเกิดขึ้นเบื้องต้นจะรักษาตัวเองก่อน โดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา หรือบางครั้งก็จะไปหาหมอที่มีความรู้ มีประสบการณ์ในการรักษา ได้แก่

1) กลุ่มอาการ/โรคที่เกิดจากอุบัติเหตุที่พบได้แก่ ข้อแพลง แผล กระดูกหัก ฟกช้ำ ช้ำใน

1.1) ข้อแพลง

- สาเหตุ เกิดจากการหกล้ม ตกจากที่สูง สะดุด ตกหลุม
- อาการ เจ็บปวด บวม บริเวณข้อนั้นๆ
- การรักษา

(1) ใช้ตะไคร้ผาทุบรวมกับท้อบือ แล้วห่อใบตองอุ่นไฟ นำไปประคบบริเวณ ข้อแพลง (นายเลาวาง วาริพิทักษ์)

(2) ใช้ใบต้นดีส่างและมอหาง มาทุบรวมกัน ห่อใบตองอุ่นไฟ นำไปประคบ บริเวณข้อแพลง (นายว่าง วาริพิทักษ์)

(3) ใช้ใบมอหาง ทูบละเอียด ห่อใบตองอุ่นไฟใช้เหล้าขาวชะโลม ห่อมอหาง แล้วนำไปประคบบริเวณข้อแพลง (นายชัย แซ่ย่าง)

1.2) แผลสด

- สาเหตุ เกิดจากอุบัติเหตุ ของมีคมบาด
- การรักษา

(1) ถ้าแผลไม่ใหญ่ ห้ามเลือดก่อนโดยเก็บยอดต้นสาบเสือมาทุบให้ละเอียด แล้วปิดตรงปากแผล เมื่อเลือดหยุดไหลแล้ว ล้างด้วยน้ำอุ่นให้แผลสะอาด ใช้น้ำผึ้งทาแผลทุกวัน จนกว่าจะหาย (นายเลาวาง วาริพิทักษ์)

ข้อควรปฏิบัติ อย่าให้แผลถูกน้ำ เพราะอาจมีเชื้อโรค ผักผ่อนให้เพียงพอ ไม่กิน อาหารที่มีรสเผ็ด ไม่กินหน่อไม้

1.3) กระดูกหัก

- สาเหตุ ตกจากที่สูง หกล้ม อุบัติเหตุ
- อาการ ปวด บวมบริเวณที่กระดูกหัก
- การรักษา ใช้ยอดอ่อนของกั้งกั้งและตะไคร้ทุบรวมกันให้ละเอียด ห่อใบตองอุ่นไฟ ใช้เหล้าขาวชะโลมพอประมาณแล้วพันบริเวณที่กระดูกหัก ทำวันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น ทำจนกว่าจะหาย (นางจื้อ ผดุงแดนไทย)

-ข้อควรปฏิบัติ ผักผ่อนให้มาก ห้ามทำงานหนัก พักบริเวณที่กระดูกหักให้อยู่นิ่งๆ

1.4) ช้ำใน

-สาเหตุ หกล้ม ตกจากที่สูง ถูกกระแทกด้วยของแข็ง

-อาการ ฟกช้ำ ปวด

-การรักษา

(1) ให้เก็บยอค่อนของดั่งเกี๋ จ่างล่าง เคา จอจั่ว รวมกันเท่ากับ 1 กำ ดมใส่ไก่
ตัวไม่ต้องใหญ่ ดมกินอย่างน้อย 3 ตัว อาการช้ำใน ฟกช้ำจะหายได้ (นางว่าง วาริพิทักษ์)

(2) นำกระชายดำ ตำให้ละเอียดแล้วนำมาประคบร่วมกับการประคบด้วย
น้ำอุ่น(นายชัยคุณ วรกิจพาณิชย์)

(3) นำขิงมาทุบแล้วนำไปประคบบริเวณที่ฟกช้ำ ร่วมกับการประคบน้ำอุ่น
(นางวิภา วรกิจพาณิชย์)

(4) นำสมุนไพรรชื้อ ช้าชี ส่วนรากมาดมกับไก่ รับประทาน หรือใช้น้ำแข็ง
ประคบบริเวณที่ฟกช้ำ หลังจากนั้น 1 วัน จึงประคบด้วยน้ำร้อนต่อจนกว่าจะหาย (นางเชีย แซ่ย่าง)

ข้อควรปฏิบัติ

- ห้ามกินของที่มีรสเปรี้ยว กลิ่นฉุน

- ห้ามดื่มเหล้า

- รับประทานอาหารที่มีประโยชน์มากๆ เช่น ไข่

- ไม่ให้บริเวณที่ฟกช้ำ/ช้ำในกระทบสิ่งอื่นๆ

- ไม่ให้ทำงานหนัก

2) กลุ่มอาการ/โรคทางเดินอาหาร กลุ่มอาการที่พบ ได้แก่ โรคกระเพาะ ท้องอืด ปวดท้อง
ริดสีดวงทวาร

2.1) โรคกระเพาะอาหาร

-อาการ ปวดท้องเมื่อหิวหรืออิ่มแล้วจะปวดมากยิ่งขึ้น ถ้าเป็นนานๆ จะรู้สึกเบื่อ
อาหาร

-สาเหตุ - รับประทานอาหารไม่เป็นเวลา

- ดมน้ำทันทีหลังจากทำงานที่เหนื่อย

-การรักษา

(1) นำรากของปลั่งชื้อแย่งและเปลือกของ suabmuasthiy อย่างละ 1 หยิบมือใส่
ในท้องไก่ที่ทำความสะอาดแล้ว ดมให้สุกประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วรับประทานไก่ให้หมด (นางจือ
ผดุงแดนไทย)

(2) ใช้รากต้นสาบเสือ 1 ต้น รากจอตอก้า 3 ต้น ดมดมทุกวันจนกว่าจะหาย
(นางว่าง วาริพิทักษ์)

- (3) ใช้รากของเห็ด ต้มดื่มประมาณ 2 วัน (นายทวี อัสวจินดาพล)
- (4) ใช้ขมิ้น ต้มน้ำดื่มหรือนวดน้ำมันบริเวณหน้าท้อง (นายชัยคุณ วรกิจพาณิชย์)
- (5) ใช้ขมิ้นตำตากแห้ง นำมาบดให้ละเอียดชงกับน้ำดื่มหรือใช้การนวดท้อง (นางวิภา วรกิจพาณิชย์)
- (6) นำขมิ้นซอยเป็นแว่นบางๆ ตากแห้งแล้วนำมาต้มดื่ม หรือนวดกดจุด (นางเซีย แซ่ย่าง) (นางดวงใจ อัสวจินดาพล) (นายสมยศ วรกิจพาณิชย์) (นางวะ อัสวจินดาพล)
- (7) นำฝักของต้นคูณ (ดงเต่าคว่าง) มาต้มดื่มทุกวัน (นายชัย แซ่ย่าง)
- (8) นำขมิ้นฝานเป็นแว่นบางๆ นำไปตากแดดให้แห้ง ต้มให้เป็นผงละเอียด นำผสมน้ำผึ้งปั้นเป็นลูกกลอนตากแดดให้แห้ง เก็บไว้รับประทาน เมื่อมีอาการปวดฉุกเฉินแน่นอนท้อง (นายประเสริฐ วีรกรรม)

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามรับประทานอาหารรสเผ็ด เปรี้ยว และผักผ่อนให้เพียงพอ

2.2) โรคท้องร่วง

- อาการ ถ่ายบ่อยๆ เป็นน้ำ อาจมีอาเจียน อ่อนเพลีย
- สาเหตุ อาหารเป็นพิษ
- การรักษา

- (1) นำต้นมั่งยา 1 กำมือ ต้มกับน้ำ 1 ขัน ดื่มน้ำบ่อยๆ (นางจือ ผดุงแผนไทย)
- (2) นำเกลือมาต้มน้ำดื่มก่อน แล้วใช้ต้นเข้าจืด และสุจืด อย่างละ 1 กำมือต้มในน้ำ 1 ลิตร ดื่มวันละ 3 ครั้งๆ ละ 1 แก้ว ดื่มจนกว่าจะหายเป็นปกติ (นายเลาวาง วาริพิทักษ์)
- (3) นำกระชายดำมาทุบต้มน้ำดื่มเป็นประจำ (นายสมยศ วรกิจพาณิชย์) (นางวะ อัสวจินดาพล)
- (4) นำรากต้นฝรั่งมาต้มดื่ม ดื่มน้ำบ่อยๆ จนกว่าจะหาย (นายชัย แซ่ย่าง)
- (5) นำเปลือกต้นเปื่อย เปลือกต้นมะขามป้อม เปลือกต้นดอกแค นำมาแช่น้ำ ดื่มน้ำบ่อยๆ (นายประเสริฐ วีรกรรม)

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามดื่มเหล้า, ห้ามรับประทานอาหารรสจัด และพักผ่อนให้เพียงพอ

2.3) ริดสีดวงทวาร

- อาการ ถ่ายปวดบริเวณทวารหนัก บางครั้งถ่ายเป็นเลือดมีก้อนยื่นออกจากทวารหนัก
- สาเหตุ ท้องผูกบ่อยๆ

- การรักษา นำกระชายดำมาต้มน้ำดื่มทุกวัน (นายชัยคุณ วรกิจพาณิชย์)
- ข้อควรปฏิบัติ ไม่รับประทานอาหารรสจัดและรับประทานผัก ผลไม้มากๆ

2.4) บิด

- อาการ ปวดท้อง ปวดเบ่ง ถ่ายเป็นมูกเลือด
- สาเหตุ รับประทานอาหารที่มีเชื้อบิด
- การรักษา นำฝักต้นคูณมาเผาไฟให้เปลือกนอกไหม้เกรียม แช่น้ำร้อน หรือนำไปต้มดื่มบ่อยๆ จนกว่าจะหาย (นายประเสริฐ วีรกรรม)
- ข้อควรปฏิบัติ รับประทานอาหารที่สุกใหม่ๆ ไม่มีแมลงวันตอม และเก็บอาหารให้มิดชิด

3) กลุ่มอาการ/โรคที่เกิดจากการทำงาน โรคที่เกี่ยวกับกล้ามเนื้อ ข้อ กระดูก เส้นเอ็น ที่พบ ได้แก่ ปวดหลัง ปวดเอว

3.1) ปวดเอว

- อาการ เจ็บบริเวณเอว หลัง ถ้าปล่อยไว้เจ็บมากจะเจ็บนานจนหลังแข็ง ตึง ก้มไม่ได้
- สาเหตุ ทำงานหนัก ก้มนานๆ เป็นนัว
- การรักษา

(1) นวดบริเวณที่เจ็บ แล้วใช้สมุนไพรประคบบริเวณที่ปวด สมุนไพรที่ใช้คือ ช้างเียง ทูบให้ละเอียดห่อด้วยใบตองนำไปอุ่นไฟ แล้วใช้เหล้าโรยห่อยาพอประมาณ แล้วจึงประคบบริเวณที่ปวด (นายเลาวาง วรวิทย์)

(2) ใช้สมุนไพร ชั่วเต๋อ ส่วนใบมาต้มน้ำดื่ม (นายทวี อัสวะจินดาพล)

- ข้อควรปฏิบัติ พักผ่อนให้เพียงพอ ไม่ให้ทำงานหนัก

3.2) ปวดข้อ ปวดกระดูก

- อาการ ปวดตามข้อต่างๆ เช่น ข้อมือ ข้อเท้า เข่า
- สาเหตุ จากการทำงานหนัก
- การรักษา

(1) ใช้สมุนไพร ชื่อ วานไพ โดยใช้ส่วนหัวต้มน้ำดื่ม วันละ 3-4 ครั้ง และกดจุดบริเวณที่ปวด จนกว่าอาการจะดีขึ้น (นายชัยคุณ วรกิจพาณิชย์)

(2) กดจุดที่ปวด (นางวิภา วรกิจพาณิชย์) (นายสมยศ วรกิจพาณิชย์)

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามทำงานหนัก และห้ามรับประทานของดอง เครื่องในสัตว์

4) กลุ่มอาการ/โรคผิวหนัง พบได้แก่ ผื่นคัน ฝิ น้ำกัดเท้า เหา

4.1) ผื่นคัน

- อาการ มีผื่นคันทั้งร่างกาย
- สาเหตุ เกิดจากการแพ้
- การรักษา

(1) ใช้ยาสูบที่สดทาบให้ละเอียด บีบน้ำออกถูบริเวณที่เป็นผื่นคัน หรือนำใบยาสูบมาต้มน้ำแล้วนำไปล้างบริเวณที่คัน หลังจากนั้น 15 นาที จึงล้างน้ำสะอาดอีกครั้ง

(2) ใช้สมุนไพรชื่อ อุน ญุนยี นำมาบดให้ละเอียด แล้วทาบริเวณที่เป็นผื่นคัน

(3) นำขมิ้นมาชอยเป็นแฉ่น ตากแดดให้แห้งบดให้ละเอียดทาบริเวณที่เป็นผื่นคัน (นายสมยศ วรกิจพาณิชย์)

- ข้อควรปฏิบัติ รักษาความสะอาดของร่างกายและเสื้อผ้า

4.2) ฝี

- อาการ ปวด บวม แดง บางครั้งมีไข้ ครั่นเนื้อครั่นตัว
- สาเหตุ เกิดจากการอักเสบของผิวหนัง แผลงกัดต่อย
- การรักษา

(1) ใช้ใบ ยอดอ่อนของจ๊วปลี้ว มาทาบห่อบริเวณที่เป็นฝี วันละ 2 ครั้ง (นางจื่อ ผดุงแผนไทย)

(2) ใช้ยางของต้นพญาสัตบรรณทารอบๆ บริเวณที่เป็นฝี ทาวันละ 2-3 ครั้ง หรือจนกว่าจะหาย (นายว่าง วรพิทักษ์)

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามทำงานหนัก และพักผ่อนให้เพียงพอ

4.3) น้ำกัดเท้า

- อาการ รู้สึกคัน แดง บริเวณง่ามนิ้วเท้า บริเวณที่อ่อนของเท้า
- สาเหตุ แฉ่น้ำที่สกปรกนานๆ อับชื้น
- การรักษา

(1) นำใบเตยกวาดไฟให้อุ่น นำไปขยี้ทาบริเวณที่เป็นน้ำกัดเท้า วันละ 3-4 ครั้ง (นางจื่อ ผดุงแผนไทย)

(2) ต้มน้ำอุ่นประมาณ 1 ลิตรใส่เกลือประมาณ 1 ช้อนโต๊ะ แล้วแช่เท้าในน้ำ ต้มนานประมาณ 5 นาที เช็ดให้แห้งใช้เปลือกไม้ไผ่ทาบละเอียดบีบน้ำทาบริเวณที่เป็นน้ำกัดเท้า วันละ 1 ครั้งก่อนนอน

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามเหยียบโคลน/แช่น้ำนานๆ และควรสวมรองเท้าบู๊ทเวลาลงน้ำ

4.4) เหา

- อาการ คันศีรษะ เกิดความรำคาญ

- สาเหตุ เกิดจากตัวเหาที่ติดจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง
- การรักษา นำหัวข้าวเย็น มาทุบให้ละเอียด นำมาแช่น้ำ นำน้ำแช่หัวข้าวเย็นมาสระผม และนำกากที่ต้มมาหมักผมประมาณ 2 ชั่วโมง จึงสระผมในน้ำสะอาดอีกครั้ง

5) กลุ่มอาการ/โรกระบบทางเดินปัสสาวะ

5.1) โรคไตอักเสบ

- อาการ มีอาการร้อนใน อ่อนเพลีย ปัสสาวะสีเหลือง ปวดขัด ปวดเอว
- สาเหตุ ดื่มน้ำน้อย
- การรักษา นำรากเข้าซังมั่ง ต้มในน้ำเดือด ดื่มแทนน้ำทุกวัน (นายชัย แซ่ย่าง)
- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามรับประทานอาหารรสจัด พักผ่อนให้มาก ไม่อยู่ในอิริยาบถเดิมนานๆ และไม่ยกของหนัก

5.2) ปัสสาวะกระปริดกระปรอย

- อาการ ปัสสาวะขัด กระปริดกระปรอย
- สาเหตุ - ทำงานหนัก ดื่มน้ำดิบและเย็น และโรคนีว
- การรักษา นำหนวดข้าวโพด รากหญ้าคามาดมด้ม โดยดื่มน้ำมากๆ จะทำให้หายได้ (นายประเสริฐ วีรกรรม)
- ข้อควรปฏิบัติ ควรดื่มน้ำสะอาด ดื่มสุกเสมอ และเมื่อหยุดพักการทำงานไม่ควรดื่มน้ำทันที ควรรอสักพักก่อน เพื่อให้ร่างกายปรับสภาพ

5.3) หนองใน

- อาการ ปวดบริเวณท้องน้อย มีหนองไหลที่อวัยวะเพศ ปวดแสบเวลาปัสสาวะ
- สาเหตุ เกิดจากการติดเชื้อ
- การรักษา นำใบส้มโอมานั่นต้มดื่ม และนำมาต้มอาบประจำ

6) กลุ่มอาการ/โรกระบบทางเดินหายใจ ที่พบบ่อยได้แก่ ไข้ ไข้หวัด ไซนัสอักเสบ

6.1) ไข้

- อาการ ปวดศีรษะ ตัวร้อน หนาวสั่น เบื่ออาหาร
- สาเหตุ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ
- การรักษา เช็ดตัวด้วยน้ำอุ่น เก็บยออ่อนของ ข้าวโพดต้มดื่ม วันละ 3 ครั้ง แล้วนำต้นข้าว (nkaaj) ทุบให้ละเอียด แล้วห่อใบตองมาพันที่ฝ่ามือ ฝ่าเท้าทั้งสองข้าง (นายเลาวาง วาริพิทักษ์)

- ข้อควรปฏิบัติ พักผ่อนให้เพียงพอ ห้ามตากแดด, ฝนนานๆ และห้ามทานเนื้อไก่

6.2) ไซนัสอักเสบ

- อาการ คั่นในคอ ไอ ถ้าไอบ่อยจะเจ็บคอ
- สาเหตุ ไข้หวัด อากาศเปลี่ยนแปลง
- การรักษา

(1) นำยอดของ สีส้อย 3 ยอด มาสับให้ละเอียดผสมกับไข่ 1 ฟองแล้วนำไป
ต้นรับประทานให้หมด แล้วทำต่อไปอีก 2-3 ครั้ง จนกว่าจะหายเป็นปกติ (นางจื่อ ผดุงแดนไทย)

(2) นำสมุนไพรรู้นี้มาตากแดด ต้มดื่มหรือใช้ต้มน้ำดื่ม (นาย ชัยคุณ วรกิจพานิชย์)

- ข้อควรปฏิบัติ ห้ามรับประทานอาหารที่มีรสจัด เช่น เค็มจัด หวานจัด และ
- พักผ่อนให้เพียงพอ

7) กลุ่มอาการเกี่ยวกับ หู ตา คอ จมูก

7.1) ตาแดง

- อาการ น้ำตาไหล ตาแดง ปวดตา
- สาเหตุ มีสิ่งแปลกปลอมเข้าตา
- การรักษา นำไปต้มน้ำจืดขมิ้นขาวในช้อนแกงที่ล้างสะอาด เทน้ำเดือดลงไปรอให้น้ำเย็น จึงหยอดตา วันละ 3 ครั้ง
- ข้อควรปฏิบัติ พักผ่อนสายตา อย่าเพ่งให้มาก อย่าให้ถูกแสงจ้า

7.2) ปวดฟัน เหงือกอักเสบ

- อาการ ปวดฟัน เสียวฟัน
- สาเหตุ เหงือกอักเสบ ฟันผุ
- การรักษา ใช้น้ำเกลือล้าง บ้วนปาก
- ข้อควรปฏิบัติ ใช้น้ำอุ่นบ้วนปากบ่อยๆและงดอาหารรสจัด เช่นหวานจัด เผ็ดจัด

8) กลุ่มอาการเกี่ยวกับเลือดลม ที่พบได้แก่ ปวดศีรษะ ความดันโลหิตสูง เวียนหัว
เลือดจาง โรคหัวใจ

8.1) ปวดศีรษะ

- อาการ ปวดศีรษะ ตาลาย
- สาเหตุ เกือบ คิดมาก
- การรักษา ใช้สมุนไพร นุ่นจี๋ ต้มน้ำดื่ม และต้นไผ่ไกร้รับประทานบ่อยๆ

8.2) ความดันโลหิตสูง

- อาการ หน้ามืด ตาลาย เวียนหัว
- สาเหตุ ไม่ทราบสาเหตุ

- การรักษา ใช้ ฟ้าทะลาย หักแห้งต้มดื่มเป็นประจำ

8.3) เลือดจาง

- อาการ ร่างกายอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร

- สาเหตุ เลือดจาง

- การรักษา ใช้ต้น ก้ามเลี้ย ส่วนลำต้น ใบ ต้มน้ำดื่มประจำ

- ข้อควรปฏิบัติ พักผ่อนให้มาก และรับประทานอาหารให้เพียงพอ

8.4) โรคหัวใจ

-อาการ หัวใจเต้นไม่สม่ำเสมอ ใจสั่น อ่อนเพลีย

- สาเหตุ เลือดไหลเวียนเข้าสู่หัวใจผิดปกติ

- การรักษา

(1) ใช้สมุนไพรชื่อ ป้อเจ้อจ้อ มาตากแห้งต้มดื่ม

(2) นำสมุนไพรชื่อ เขดำ ใช้ส่วนหัวตากแห้งต้มดื่ม (นายชัยคุณ วรกิจ

พาณิชย์)

- ข้อควรปฏิบัติ เดินช้าๆ พักผ่อนให้เพียงพอ และงดทำงานหนัก

2.2.9 การรักษาด้วยกายบำบัด การดูแลสุขภาพของชนเผ่าม้ง นอกจากจะใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเจ็บป่วยป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพดีแล้วก็ยังมี การรักษาด้วยกายบำบัดจาก การศึกษาพบว่า การรักษาด้วยกายบำบัดนั้นแบ่งเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ได้แก่

(1) การดูแลโดยมีอุปกรณ์

(2) การกด

(3) การบิด/หนีบ

ซึ่งรูปแบบและวิธีการรักษาด้วยกายบำบัดของชนเผ่าม้งสามารถจำแนกตามรูปแบบ และขั้นตอนในการรักษาอาการหรือโรค ดังนี้

1) การรักษาด้วยวิธีการกำ

กำ เป็นการทำกายบำบัดในลักษณะของการกดเพื่อลดอาการไข้ระบายนความร้อน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อขับพิษที่อยู่ในร่างกายออกมาทางผิวหนัง และเพื่อให้ขับความร้อนในร่างกายได้ ระบายนอกทางผิวหนัง

อุปกรณ์

(1) ไม้ไผ่แปง หรือยาหม่อง , น้ำมันหมู (เพื่อให้ลื่นและติดไฟ)

(2) แก้วใบเล็ก

(3) เหยี่ยวบาบ

อาการที่ควรทำ เมื่อมีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย เป็นไข้ตัวร้อนหนาวสั่น

ขั้นตอนการทำ

เอากระดาษมาห่อเหรียญบาทแล้วมัดหรือทำให้เป็นปลายยาวออกมาแล้วหลังจากนั้นก็เอาเหรียญบาทที่ห่อกระดาษนำไปชุบน้ำมันหมูให้หมด ๆ แล้วนำไปจุดไฟ จากนั้นก็นำไปวางที่แขนหรือที่หลัง หรือบริเวณที่ปวดแล้วก็นำแก้วมาคว่ำลงครอบเหรียญ พอไฟดับในแก้วก็จะเกิดสุญญากาศก็จะดูดผิวหนัง พอหมอกก็จะเอาแก้วไปมาจนอากาศข้างในแก้วไม่ดูดผิวหนัง พอหมอกก็จะหยุด ผิวหนังที่เกิดจากการถูกก็จะซ้ำและมีเลือดออกใต้ผิวหนัง

2) การรักษาด้วยวิธีการเบอร์

เป็นการทำกายบำบัดในลักษณะของการหนีบล้ามเนื้อแล้วดึงขึ้นเพื่อกระตุ้นให้เลือดลมกระจายคลายจากอาการปวดตามส่วนต่างๆของร่างกาย เพื่อให้หายจากการเจ็บป่วย หรือเพื่อช่วยบรรเทาอาการของการเจ็บป่วย และช่วยผ่อนคลายจากความเจ็บป่วย

อุปกรณ์ ยาหม่อง น้ำมันหมู

อาการที่ทำ เมื่อผู้ป่วยมีอาการตัวร้อน เหงื่อออกมาก เป็นหวัดไม่สบายและรู้สึกแน่นหน้าอก บวมตามร่างกายและอาการหนาวสั่น

ขั้นตอนการทำ เอายาหม่องหรือน้ำมันหมู ทาจุดที่จะทำการหนีบดึง แล้วจากนั้นก็ใช้ด้านหลังนิ้วชี้และนิ้วกลางหนีบตามจุด/เส้น จากนั้นก็ดึงทำอย่างนั้นไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีรอยปื้นขึ้นหรือจนกว่าคนไข้จะทนไม่ไหวหรือนานประมาณ 3-5 นาที

3) การรักษาด้วยวิธีการฉี

เป็นลักษณะของการดูดเพื่อคลายอาการปวดหัวหรือปวดเมื่อยบริเวณร่างกายหรือลดพิษไข้ ซึ่งทำเพื่อให้คลายจากอาการปวดหัวและทำให้เลือดที่เสียออกมา

อุปกรณ์ เขาสัตว์ เช่น เขาวัว เขาควาย เขาลียงผา และจี้ผึ้ง

อาการที่ทำ ทำในผู้ป่วยที่มีอาการปวดหัว เป็นไข้ตัวร้อน

ขั้นตอนการทำ

เอาเขาสัตว์ตัวส่วนปลายออกให้พอเป่าลมเข้าได้ จากนั้นก็เอาเขาสัตว์ไปคว่ำที่หน้าผากของผู้ป่วย แล้วดูดส่วนปลายของเขาสัตว์ให้ลมออกดูดไปจนหมดเป็นสุญญากาศส่วนบนของเขาสัตว์ก็จะดูดหน้าผากของผู้ป่วย แล้วปล่อยให้น้ำมันพอให้คนป่วยทนไม่ไหวแล้วก็ค่อย ๆ เอาจี้ผึ้งที่อุดรูเขาสัตว์ออก ก็จะเกิดรอยแดงบริเวณที่ดูดซึ่งส่วนมากจะดูดอยู่ 3 จุด ได้แก่ หน้าผาก 1 ขมับทั้ง 2 ข้าง

4) การรักษาด้วยวิธีการเหยอจ้อ(เจาะเลือดจากปลายนิ้ว)

เป็นการทำกายบำบัดรักษาอาการไม่สบายด้วยการไล่เลือดเสียออกมา

อุปกรณ์ ด้าย เข็ม น้ำเกลือ น้ำตะไคร้

อาการที่พบ ใช้กับผู้ป่วยที่มีอาการปวดท้อง จุกเสียดแน่นหน้าอกหรือกลืนข้าวไม่ลง ลำไส้ข้าว
ขั้นตอนการทำ ให้ผู้ป่วยนั่งแล้วหมอมือจะเอาน้ำตะไคร้(เอาตะไคร้มาทุบแล้วแช่ในน้ำ) หรือน้ำเกลือ
 มาลูบหน้าท้อง และข้างหลังของคนป่วยแล้วโดยลูบและตบขึ้นข้างบนให้พร้อม ๆ กันแล้ววนคว่ำ
 ไปข้างบนจนถึง หลังจากนั้นวนลงตามแขนไล่ลงมาถึงนิ้วมือทุกนิ้ว นิ้วชี้และนิ้วกลางจากนั้นก็
 เอาค้ำยมาคั้นนิ้วมือทุกนิ้วแล้วจึงจะเอามาถูหรือมกที่ละนิ้วแล้วจะก็ได้เอาสำลีชุบน้ำเกลือทาปลาย
 นิ้วแล้วเอาเข็มมาแทงให้เลือดออก พบเลือดออกแล้วก็เอาถ้วยคั้นน้ำมาวางไว้แล้วให้เลือดหยดลงใน
 น้ำจากนั้นก็ดูว่าเลือดลอยหรือเลือดจม ถ้าเลือดลอยแสดงว่า กินน้ำผิดและถ้าเลือดจมแสดงว่า กิน
 อาหารผิด คนมั่งมักจะเตือนลูกหลานเสมอว่าหลังจากกลับจากทำงานมาเหนื่อย ๆ ไม่ควรดื่มน้ำ
 ทันทีหรือรับประทานอาหารทันทีเพราะจะเกิดอาการปวดหัวหรือผื่นได้ ควรพักผ่อนให้หาย
 เหนื่อยก่อน

5) การรักษาด้วยวิธีการจี้ตัว

เป็นการกดกล้ำเนื้ออย่างแรง เพื่อกระตุ้นให้เลือดไหลเข้าสู่หัวใจใช้ในกรณีผู้ป่วย
 หมดสติหรือหายใจขัด

อาการที่พบ ผู้ป่วยที่กินอาหารผิด จุกเสียด หายใจไม่ออกหรือเป็นลมหมดสติ

ขั้นตอนการทำ ให้ผู้ป่วยนั่งพิงปลายเท้าให้หลวมแล้วหมอมือจะใช้นิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้าง
 กดบริเวณใต้สะบักลงมาถึงเหนือราวนมจะต้องกดแรงมากหรืออาจจะใช้ด้วยเท้ากดบริเวณดังกล่าว
 แทนการใช้มือทำหลาย ๆ ครั้งจนทำให้ผู้ป่วยรู้สึกตัว

5) การรักษาด้วยวิธีการกำหล่า (หยิก)

เป็นวิธีการรักษาผู้ป่วยที่มีอาการปวดไม่มีเสียงอาจมาจากสาเหตุการเป็นหวัดหรือกินอา
 หารผิดหมอมือจะทำกำหล่าบริเวณง่ามนิ้วมือระหว่างนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้จะมีเส้นเลือดใหญ่ผ่าน
 และบริเวณลำคอ

ขั้นตอนการทำ ให้ผู้ป่วยกินจืดเล็กน้อยแล้วหมอมือจะใช้นิ้วหัวแม่มือหยิกที่ง่ามนิ้วระหว่างนิ้วหัวแม่มือ
 กับนิ้วชี้หยิกและกดแรง ๆ ทั้งสองข้างซ้ายและขวา เสร็จแล้วก็หยิกบริเวณลำคอโดยเริ่มจากต้นคอ
 เป็นแนวนานกับหลอดคอลงมาถึงเหนือกระดูกไหปลาร้าแล้วหยิกและแนวกระดูกไหปลาร้า
 ทั้งสองข้าง หลังจากนั้นก็จะหยิกบริเวณใต้คางทำประมาณ 2-3 ครั้ง แล้วอาการปวดไม่มีเสียงก็จะดี
 ขึ้น

2.2.9 พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องในการดูแลสุขภาพ

-ความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บป่วย เกิดจากผีทำ ชาวม้งเชื่อว่าผีมีอยู่ทุกหนทุกแห่งในบ้าน
 หมู่บ้านจะมีผีบรรพบุรุษคอยปกป้องดูแล ผีป่าจะอยู่ในป่าเช่นผีนํ้า ผีต้นไม้ ผีจอมปลวก ซึ่งเป็นผีที่คุ
 ร้ายมักจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยอย่างหนักเมื่อทำพิธีกรรมต้องใช้สัตว์ใหญ่เช่น ไก่ ผีทั่วไป มีอยู่

ทั่วไปไม่ดูรายและเป็นอันตรายมากเมื่อคนทำให้ไม่พอใจจะทำให้เกิดการเจ็บป่วยเมื่อทำพิธีกรรม อาจใช้ไก่เช่นไ้ว

- ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ

เมื่อคนตายไปแล้ววิญญาณจะมี 4 คน มีที่อยู่ต่างกันคือ

วิญญาณคนที่1. จะไปอยู่กับวิญญาณของบรรพบุรุษที่ตายไปก่อนในสวรรค์

วิญญาณคนที่2. จะอยู่เฝ้าหลุมศพ

วิญญาณคนที่3. จะไปหาที่เกิดใหม่

วิญญาณคนที่4. กลับมาอยู่บ้านคอยดูแลปกป้องลูกหลานในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข

ลักษณะการเจ็บป่วยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ

- การเจ็บป่วยที่ทราบสาเหตุ มักเป็นการเจ็บป่วยภายนอกเช่น บาดแผล กระดูกหัก ไข้หวัด

- การเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ มักเป็นการเจ็บป่วยภายในมักเกิดจากการกระทำของภูตผี วิญญาณ

- การเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ

เมื่อเชื่อว่าการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของภูตผี วิญญาณจะทำพิธีกรรมโดยมีหมอผี (หมั่วคำ)เป็นผู้รักษาพิธีกรรมของชนเผ่าม้งมี2 ลักษณะได้แก่

1.การสร้างขวัญกำลังใจ เช่นพิธีกรรมซูปลี ฝี่เหย่ง เป้าเหย่ง

2.การจัดปัดเป่า เช่น อ้วนั่ง ไฟเทียเคือดำ ฉั่วเกล ฉั่วหมีเต

1) พิธีกรรมซูปลี (เรียกขวัญ) แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1) ซูปลีแปะจาว/ซูปลีซงเซี้ยะ (เรียกขวัญปีใหม่)

- วัตถุประสงค์ การเรียกขวัญปีใหม่ หรือซูปลีแปะจาว พอถึงปีใหม่ก็จะมี การสู่ขวัญ เรียกขวัญของทุกคนในบ้าน และขวัญของสัตว์ที่เราเลี้ยง เช่น หมู หมา ไก่ ตลอดจนขวัญเงิน ขวัญทอง ขวัญข้าว ขวัญน้ำ ให้กลับมาบ้านเพื่อให้กลับมาเล่นปีใหม่อีกด้วยกัน และอยู่กับครอบครัวนั้นๆ เพื่อให้ครอบครัวนั้นมีความสุข ความเจริญ มีเงินมีทอง เลี้ยงอะไรก็เลี้ยงได้เยอะๆ ทุกคนในครอบครัวไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

- อุปกรณ์

1. ไก่ 2 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว

2. ไช้ ให้ตามจำนวนสมาชิกในบ้าน และอีกฟองให้ขวัญเงิน ขวัญทอง ขวัญ

ข้าว ขวัญน้ำ

3. ข้าวสาร 1 ถ้วย สำหรับเอาไช้ไปวางไว้ข้างบน

4. รูป 3 ดอก

5. เขาสัตว์หรือไม้ผาครึ่งเพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย

6. แก้วหรือโตะสำหรับตั้งของและอุปกรณ์

- ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

อันดับแรกจะมีการตั้งโตะเตรียมอุปกรณ์ ตั้งให้เรียบร้อยที่ประตู จากนั้นพ่อหมอหรือแม่หมอก็จะเอาไก่ตัวผู้กับตัวเมียมามัดรวมกันแล้วเอามือซ้ายอุ้มไก่ไว้ข้างซ้าย ให้หัวไก่หันออกไปข้างนอก พร้อมจูดรูป 3 ดอกวางไว้ข้างๆ มือขวาจับไม้ผาครึ่งหรือเขาสัตว์ผาครึ่ง เพื่อตีข้างๆ ขอบประตู แล้วจะเริ่มการเรียกขวัญของทุกคนในบ้านให้กลับมาเล่นปีใหม่ เรียกขวัญสัตว์ที่เลี้ยง พร้อมทั้งขวัญเงิน ขวัญทอง ขวัญข้าว ขวัญน้ำให้กลับมาบ้าน เพราะได้เตรียมเนื้อไก่ ไช้ ข้าว ให้แล้ว ให้กลับมา พอพูดจบ ก็ฆ่าไก่ถอนขนล้างให้สะอาด ผ่าท้องเอาไส้ออกล้างให้สะอาดแล้วเอาไปต้มทั้งตัวผู้และตัวเมีย สำหรับไข่ก็เอาไปต้มให้สุก พอไก่สุกแล้วก็ตัดใส่ถาดพร้อมกับไข่และเอาข้าวสุกอีก 1 ช้อน วางเอาไว้ในถาดด้วย จากนั้นก็เอาไปตั้งโตะที่เดิม จูดรูป 3 ดอกแล้วปักใส่ด้วยข้าวสาร พ่อหมอหรือแม่หมอก็จะมีการเรียกขวัญอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้เรียกให้รู้ว่าได้ทำสุกแล้วให้ขวัญทั้งหลายมากินและให้กลับมาอยู่บ้านได้แล้ว ซึ่งลักษณะการเรียกก็คล้ายๆ กับแบบครั้งแรก พอเรียกจบก็จะเอาเขาสัตว์หรือไม้ผาครึ่งปล่อยลงบนดิน ถ้ามั่นหมายทั้งสองข้างก็แสดงว่าตกลงที่จะมา แต่ถ้าหมายข้างเดียว แสดงว่าขวัญมีเรื่องหรือมีปัญหาและให้ปล่อยให้จนกว่าจะหมายทั้งสอง แต่ถ้าคำว่าทั้งสองข้าง แสดงว่าขวัญโกรธหรือขวัญไม่ยอมกลับมา พ่อหมอหรือแม่หมอก็จะพูดและขอร้องให้กลับมา และปล่อยอีกถ้าหมายทั้งสองข้างก็พอ แต่ถ้าไม่หมายก็ทำงานกว่าจะหมาย

จากนั้นพอเสร็จพิธีกรรมก็จะแจกไข่ให้กับสมาชิกในครอบครัวกิน ส่วนไก่ต้องเก็บเอาไว้ 1 คืนถึงจะเอามากินได้

- ผลของการทำ

1. ทำเพื่อสบายใจ
2. เพื่อให้ขวัญที่จากบ้านไปนานกลับมาบ้าน
3. เพื่อให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
4. ให้มีเงินมีทอง มีสัตว์เลี้ยงเยอะๆ
5. ทำให้ในปีนั้นมีแต่ความเจริญ

คำกล่าวในพิธี

คำเรียกขวัญภาษาม้ง

นึ่งหน่อ อยู่อยู่นึ่ง

จี๋หู่ดำ จี๋หู่จื่อ

คำแปลภาษาไทย

วันนี้เป็นวันดี คืนนี้เป็นคืนดี

ไม่เรียกผี ไม่เรียกเสือ ไม่ได้เรียกคคิ

หมอนน้อย หยั่งหม่อ

กู้อยู่ คู่ ห่อ

อยู่ด้วย จัวจี้เก๋ เตล่ำ

เกล่ำ หมู เตล่ำ เก่ ค้อ เก่นาย

มั่วคำ มั่วจ้อ เหม่ปลั่งปลี่เล่อหล่อ

กู๋หู่ ก้อ จ้อ ล่อ

กู๋ จ้อ ไข่ จ้อ เกล่ ต่อ ล่อค้อเนี่ย

ค้อจี้ ค้อก้อ ค้อคี้

เจ้า เก่ ค้อ เก่นาย

เสอเจ่ง ค้อ หล่อ ล่อ

เตล่ำ ไข่ เตล่ำ เกล่

หล่อย้อ เจ่ง หลั่ง จ้อหลั่ง เหล่าอ้าว มาแย่งตำแหน่งผู้หลักผู้ใหญ่

หล่อ ย้อ คำ เหม่ ค้อ เจ่า

กำ ปั่ว จี้ มั่ว ม้อ

กำ เซี่ยะ จี้มั่ว เก้ง

จี้ ช้อ เส้ง เตล่ำ เก่ เก๋ หมู่ค้อ

หย่าเก่ หย่า หยั่ว

เสอ หล่อ เต๋ เนี่ย เต๋ จี้

คินนี้เป็นคินดี

ผมเรียกลูกชายคนนี้ชื่อ.....

ขวัญแก้วห้าสิบหกคน

คนล้มไปในทางวัดก้งวอล

มีผีมีเสื่อได้ขู่ทำให้ตกใจ

ผมเรียกให้กลับคินมา

ผมเอาไข่เอาไข่รอรับกลับมาหาพ่อแม่

กลับมาหาพี่หาน้อง

ได้ทำสะดุ้งวัดก้งวอล

ลูกขึ้นกลับมาเถิด

ได้ไข่ได้ไข่

มาอยู่จนมีอายุยืนยาวจนผมหงอกผมขาวตลอดไป

ตลอดร้อยปีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

พันปีไม่มีเหน็ดเหนื่อย

อย่าร้อง อย่าวัดก้งวอล

ระหว่างทาง

ลูกมาอยู่ในอ้อมอกของพ่อแม่

คำเรียกขวัญภาษาม้ง

จี้ ช้อ ไข่ เก่มื่อ เก่เก้ง

จี้ ช้อ ไข่ เก่ เท่อเทียะ เท่อถื่อ

จี้ ช้อ ไข่ เก่ เท่อ ก้อ เท่อ คี้

ช้อ หมู่ เท่อเน้ง เท่อจ่า

ช้อ หมู่ เท่อเค้ เท่อ บั่ว

หมู่เท่อ นา เท่อเน้ง เตื่อหล่อ

กู๋ จ้อ ไข่ จ้อ เก่นั่ง

ล่อเต้า เนี่ย เต้า จี้

ล่องค้อก้อ ค้อกี้ หล่อต้องญู่ จู้อ้ว ก้อคี้ มาอยู่กับเสาเตาไฟ มาเป็นพี่น้องกับเสาเตาไฟ

หล่อญื่อ กำเทียะ จี้ มั่ว ม้อ

คำแปลภาษาไทย

อย่าเอ๋ยในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ

อย่าคิดอย่าเอ๋ยไปอยู่ที่อื่น

อย่าเอ๋ยไปอยู่กับพี่กับน้อง

อย่าไปอาศัยญาติทางเมีย

อย่าไปอาศัยหมู่มหา

อย่าไปอาศัยอยู่กับนกกับหนู

เอาไข่เอาไข่มารับแล้ว

กลับมาอยู่กับพ่อกับแม่

มาอยู่เป็นพันปีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

มาอยู่เป็นพันปีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

กำปั่วจี่ มั่วเก็ง

อยู่เป็นร้อยปีไม่มีป่วย

เนี่ยะจี่ด้าจั้งด้า เข้งจั้งถู๋ ตล่อ จั้วจี่เก๊าตัวเล้งต๋อ ผีพ่อผีแม่เปิดประตูรอคอยตลอดเวลา เก๊าห้าสิบ

หกคนเข้า

คู้จี่ต๋อ โด่ป่าช้า ป่าหมู่ สูก๋อ ต๋อหล่อ เรียกไม่มาไอของรูปไอของผึ่งเมื่อได้กลิ่นก็ กลับมา

คู้จี่ต๋อเก๊าป่าช้าสูก๋อ ไต่หล่อ เหล่า (เสียงยาว) เรียกไม่ได้ยินก็อาศัยกลิ่นควันรูปกลับมา... เนื่อ

ลักษณะโต๊ะที่ตั้ง

ข้างเดียว แสดงว่าขวัญมีเรื่องหรือมีปัญหาและให้ปล่อยให้จนกว่าจะหายทั้งสอง แต่ถ้าคำว่าทั้งสองข้าง แสดงว่าขวัญโกรธหรือขวัญไม่ยอมกลับมา พ่อหมอหรือแม่หมอก็จะพูดและขอร้องให้กลับมา และปล่อยอีกถ้าหายทั้งสองข้างก็พอ แต่ถ้าไม่หายก็ทำจนกว่าจะหาย

2.2) สุปถิคม้อ/สุปถิปลงปถิ(เรียกขวัญเจ็บป่วย) (เรียกขวัญเมื่อเจ็บป่วย)

- วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการเรียกขวัญให้กลับมา เพราะบางทีขวัญอาจจะตกหรือไปอยู่ที่อื่นไปอยู่กับคนอื่น จึงทำให้มีการเจ็บป่วยได้ง่าย และเพื่อความสบายใจ

- อุปกรณ์

1. ไก่ 1 ตัว ถ้าเป็นผู้ชายใช้ไก่ตัวเมีย ถ้าเป็นผู้หญิงใช้ไก่ตัวผู้
2. ไช้ 1 ฟอง
3. รูป 3 ดอก
4. ข้าวสาร 1 ถ้วย สำหรับปักรูป และเอาไขวางไว้

- ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

พ่อหม่อหรือแม่หม่อจะถือ ไก่ที่มีมือซ้ายส่วนมือขวาก็จับเขาสัตว์ที่ผ่าครึ่งแล้วเคาะ ประตูดุเรียก พ่อเรียกจบก็จะเสี่ยงทายโดยการโยนเขาสัตว์ลงกับพื้น เพื่อควาถ้าหงายสองข้าง แสดงว่า มาแล้ว แต่ถ้าควาแสดงว่ายังไม่มา ถ้าหงายแล้วก็ฆ่าไก่แล้วเอาไปต้มทั้งตัว หลังจากนั้นเอามาตั้งที่ โต๊ะอีกตอนนีให้หัวไก่หันไปในบ้านแล้วเรียกขวัญอีกครั้งหนึ่ง ทำเหมือนเดิมจนจบแล้วเอาไก่ไป ต้มอีกทีเพื่อแกงกิน

- ค่าตอบแทน

1. ไช้ไก่ 1 ฟอง
2. ไก่ 1 ตัว
3. เงินแล้วแต่จะให้ แต่ส่วนใหญ่ 20-30 บาท

- ผลของการทำ

1. หายจากการเจ็บป่วย
2. ทำเพื่อความสบายใจ

- คำกล่าวในพิธี

คำเรียกขวัญภาษาแม่

นุ่งหน่อ ญ่อหย่งนุ่ง
 จี๋หู้ด้า จี๋หู้จ้อ
 หม่อหน่อ หย่งหม่อ
 กูฮู้ ตู๋ ตู๋ หน่อ
 ยู่ตัว จี๋จี้เก๋า เตล่า ตู๋
 เกล่า หมู เตล่า เก่ ค้อ เก่น่าย
 มั่วด้า มั่วจ้อ หนีปลั่งปลี่เล่อหล่อ
 กูหู้ ก้อ จ้อ ล่อ
 กู จ้อ ไก่ จ้อ เกล่ ต่อ ล่อค้อเนี้ย
 ค้อจี้ ค้อก้อ ค้อดี
 เจ่า เก่ ค้อ เก่ น่าย
 เสอเจ่ง ค้อ หล่อ ล่อ
 เตล่า ไก่ เตล่า เกล่
 หล่อย้อ เจ่ง หลั่ง จ้อหลั่ง เหล่าอ้าว

คำแปลภาษาไทย

วันนี้เป็นวันดี คินนี้เป็นคินดี
 ไม่เรียกผี ไม่เรียกเสื้อ ไม่ได้เรียกคลี
 คินนี้เป็นคินดี
 ผมเรียกลูกชายคนนี้ชื่อ.....
 ขวัญเก่าห้าสิบหกคน
 คนลี้มไปในทางวิตกกังวล
 มีผีมีเสื้อได้ขู่ทำให้ตกใจ
 ผมเรียกให้กลับคินมา
 ผมเอาไก่เอาไข่อารับกลับมามาพ่อแม่
 กลับมามาหาพืหาน้อง
 ได้ทำสะดุ้งวิตกกังวล
 ลูกขึ้นกลับมาเถิด
 ได้ไก่ได้ไข่
 มาแย่งตำแหน่งผู้หลักผู้ใหญ่

หล่อ ย้อ ค้า เहां ตล่อ เค้ เจ้า	มาอยู่จนมีอายุยืนยาวจนผมหงอกผมขาวตลอดไป
กำ ปั่ว จี้ มั่ว มื้อ	ตลอดร้อยปีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
กำ เซียะ จี้มั่ว เก้ง	พันปีไม่มีเหน็ดเหนื่อย
จี้ ซ้อ เส็ง เตล่า เก้ เก้าหมู่ตล่อ	อย่าร้อง อย่าวิตกกังวล
หย่าเก้ หย่า หยั่ว	ระหว่างทาง
เสอ หล่อ เต่าเนี้ย เต่าจี้	ลูกมาอยู่ในอ้อมอกของพ่อแม่
จี้ ซ้อ โซ้ เก้หม้อ เก้เก้ง	อย่าเอยในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ
จี้ ซ้อ โซ้ เก้ เท่อเพียะ เท่อถื่อ	อย่าคิดอย่าเอยไปอยู่ที่อื่น
จี้ ซ้อ โซ้ เก้ เท่อ กื่อ เท่อ ดี	อย่าเอยไปอยู่กับพี่กับน้อง
ซ้อ หมู่ เท่อเน้ง เท่อจ่า	อย่าไปอาศัยญาติทางเมีย
ซ้อ หมู่ เท่อเค้ เท่อ บั่ว	อย่าไปอาศัยหมุ่หมา
หมู่เท่อ นา เท่อเน้ง เต่อหล่อ	อย่าไปอาศัยอยู่กับนกกับหนู
กู๋ จ้อ ไก่ จ้อเก้ เน้ง	เอาไก่เอาไข่มารับแล้ว
ล่อเต้า เนี้ย เต้า จี้	กลับมาอยู่กับพ่อกับแม่
ล่องค่อกือ ค่อกี้ หล่อต่องญู่ จู๊ว กือตี้	มาอยู่กับเสาเตาไฟ มาเป็นพี่น้องกับเสาเตาไฟ
หล่อญู่อ กำเพียะ จี้ มั่ว มื้อ	มาอยู่เป็นพันปีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ
กำปั่วจี้ มั่วเก้ง	อยู่เป็นร้อยปีไม่มีป่วย
เนี้ยะจี้ด้าจั้งด้า เซ้งจั้งถู่ ตล่อ จั๊วจี้เก้าตัวเล้งต๋อ	ผีพ่อผีแม่เปิดประตูคอยตลอดเวลา เก้าห้า
	สิบหกคนเข้า
คู๊จี้ต๋อ ไต่ป้าซ้า ป่าหมู่ สุก่อ ต๋อหล่อ	เรียกไม่มาไอของรูปไอของผึ้งเมื่อได้
	กลิ่นก็กลับมา
คู๊จี้ต๋อเก้าป้าซ้าสุกื่อ ไต่หล่อ เหล่า (เสียงยาว)	เรียกไม่ได้ยินก็อาศัยกลิ่นควันรูปกลับมา... เน้อ

- พอเรียกขวัญเสร็จแล้ว พ่อหมอจะอุ้มไก่ด้วยมือซ้าย มือขวาถือเขาควย 1 คู่ หมอจะอุ้มไก่ด้วยมือซ้ายแล้วอุ้มไก่หันหน้าออกด้านนอกประตู พุด แปลว่า ที่เลี้ยงมาไม่ได้เลี้ยงเพื่อ ดูเล่น หรือไว้โชว์ เลี้ยงไว้เพื่อขอให้กวาดขวัญกลับมาให้เขี่ยโรคภัยไข้เจ็บออกไป และขอกลับไก่โดยให้ตาของไก่ไม่ยุบ นิ้วของไก่ดีไม่บิดเบี้ยวไม่งอข้อม ลื่น ไก่แฉกตรงกลางงอเข้าด้านใน และด้านในของกะโหลกไก่ให้มีสีขาว ไม่มีสีหมองหรือคล้ำดำ

จากนั้นจะเสี่ยงทายด้วยเขาควยคู่ ในมือข้างขวา เมื่อผลของการเสี่ยงทายออกมาแล้วว่า

เขาควย หงาย คู่ หมายความว่า ขอมรับ , คู่มครอง

เขาควย คว่ำ คู่ หมายความว่า รับรอง , คู่มครอง , ขอมรับแล้ว

เขาควย หงาย 1 คั่ว 1 หมายความว่า ไม่ยอมรับหรือปฏิเสธ , ไม่ยอมรับ

- ในกรณีที่ผลการเสี่ยงทายถ้าการเสี่ยงทายผลออกมา ไม่ยอมรับ พ่อหมอจะเสี่ยงทายไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะยอมรับหรือรับรอง (คว่ำคู่ หรือหงายคู่)

- ผลของการเสี่ยงทายยอมรับแล้ว ผู้ช่วยหรือญาติจะนำไก่เช็ดคอโดยไม่ให้นับซ้ำมาก จากนั้นก็นำไก่ไปทำความสะอาดแล้วบาดเอ็นข้อพับไก่ นำไปต้มครึ่งสุกครึ่งดิบ แล้วนำออกมาใส่ซาม พร้อมไข่ 1 ฟอง และข้าวสุก 1 ช้อน วางไก่ไว้ที่โต๊ะพิธีหันหัวไก่เข้าด้านในบ้าน จตุรูป 1 ดอก พ่อหมอก็ทำพิธีบอกผีและเรียกขวัญอีก 1 รอบ

การบอกผีรอบที่ 2

เน้ ซา ตู ซากี้ เมื่อส่งลูกส่งหลาน
มั่วเจีย ซาตูซากี้เจ้าเน้เหล่าเจมั่วเจียเจียซาเค่อเจ้าเน้ได้อาเงินเอาทองมาให้เป็นค่าตอบแทนแล้ว
เน้จื่อหอหล่อหล่งก่งเลอะ ไม่ต้องมารบกวนแล้ว
ซ้ออ้วหม้ออ้วก่ง จี้ญ่อ ตูหล่อจ่อเลอะ อย่างนำความทุกข์ความโศคร้ายมาให้
พร้อมกับเผากระดาษเงินกระดาษทอง จำนวนแล้วแต่หมอผีจะตกลงกับผีเองว่าจะเอาเท่าไร

การสมมุติใช้กระดาษแทนเงิน คือ จะใช้อย่างละ 2 ชุด เท่ากับ 4 ชุด

กระดาษใช้กระดาษปรุฟหรือกระดาษเงิน

1. กระดาษปรุฟ ตัด 4 เหลี่ยมด้านเท่า ตัดเป็นลายเล็กน้อย ใช้แทน เงินจำนวน 100 บาท
 2. กระดาษปรุฟ ตัดเป็นลวดลายเป็นพวง ใช้แทน เงินจำนวน 1,000 บาท
- พอจบการบอกผีรอบ 2 จบแล้วก็จบพิธีเรียกขวัญ แล้วนำไก่ไปทำอาหารรับประทานได้เลย

ลักษณะการตั้งโต๊ะ จะตั้งโต๊ะที่ประตูบ้าน

2) พิธีกรรม อ้วนึ่ง

- **วัตถุประสงค์** เมื่อสมาชิกของครอบครัวมีแต่ความเดือดร้อนหรือเจ็บป่วยตลอด ผู้นำหรือหัวหน้าครอบครัวก็จะไปขอให้พ่อหมอหรือขอให้คนที่รู้ทายให้ ถ้าพ่อหมอทายออกมาว่า จะต้องมีการอ้วนึ่ง หัวหน้าครอบครัวจะต้องไปขอให้พ่อหมอที่อ้วนึ่งเป็นมาอ้วนึ่ง

- ลักษณะที่ต้องอ้วนึ่ง

1. บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วอยากจะขอเงินขอทองในการใช้จ่ายในโลกของเขา
2. อ้วนึ่งเพื่อเข้าไปซ่อมแซมบ้านให้บรรพบุรุษ
3. อ้วนึ่งเพื่อเข้าถามว่าทำไมครอบครัวถึงมีแต่ความเดือดร้อนหรือเพื่อดูสาเหตุของการเจ็บป่วย
4. อ้วนึ่งเพื่อรักษาคนเจ็บป่วย รักษาคนที่มีการเหมือนไม่สดชื่น
5. เพื่อให้อยู่อย่างมีความสุขสมหวัง เสริมกำลังใจ

- อุปกรณ์

1. กี่ดั่ว ค้อนตีฆ้องใช้ผ้าแดงมัด
2. กั่วเน็ง เขาควายผ่าครึ่ง
3. เจี้ยเน็ง เหล็กเส้นมัดผ้าแดงเป็นวงกลม
4. ไข่เน็ง เหล็กวงกลมคล้ายฉาบแต่เล็กกว่า
5. จื่อเน็ง ทำจากทองเหลืองคล้ายจิ้งมีกระดิ่งด้านใน ใช้ผ้าแดงผูก มี 1 คู่
6. ดั่ว เป็นฆ้องใช้สำหรับตีเพื่อเรียกวิญญาณให้มาช่วยพ่อหมอซึ่งมีเสียงดัง
7. ด้าเน็ง มีดปลายแหลมผูกด้วยผ้าแดง 1 ด้าม
8. ฮู้หรือเถา ภาชนะที่มีฝาปิด
9. อี้ซั่วเต้อ กระดาดใช้แทนเงิน
 - ชาเซ่ง กระดาดมีค่าไม่เกิน 100 บาท
 - กระดาดใช้แทนเงิน 1,000 บาท
10. ปรัมเบร่ ข้าวตอก 1 กำ
11. เบร่ ข้าวเปลือก 1 ถ้วย
12. ซ้า ฐูป 5 ดอก
13. แต่งโล่งแต่งจ่า ตะเกียง 1 อัน
14. จ้องเน็ง แก้วปั้นด้วยผ้าเพื่อเป็นเบาะรองนั่ง
15. ปี้ซั่ว, ปี้เจ้อ แก้วน้ำและน้ำ 3 ใบ
16. ไก่ ไก่ 1 ตัว

17. บัว หมู 1 ตัว
18. เกล่ ไข่ 1 ฟอง
19. ปี่ไฉ่, ปี่เจ้อ แก้วน้ำใหญ่ 1 ใบ (คล้ายน้ำมันต์ของศาสนาพุทธ)
20. ฦ้า, จื่อเจีย, เต๋อ รูป เทียน กระดาษ

กั้วเน้ง

กือด่า

เจียเน้ง

จื่อเน้ง

ด้าเน้ง

ปี่ซั่ว

ปี่ไฉ่

- ผลของการทำ

1. ให้ความรู้จากการเจ็บป่วยหรือให้มีอาการดีขึ้น
2. ความสบายใจในการต่อสู้

- ค่าขึ้นครุหรือค่าใช้จ่ายในพิธีกรรมอวมัณ

1. ระดับใหญ่ 2,000 – 2,500 บาท
2. ระดับกลาง 1,500 – 1,800 บาท
3. ระดับพื้นฐาน 100 บาท

- ค่าตอบแทนหมอผีในการให้สัตว์

1. หัวหมูพร้อมขาหน้า 1 ขา
2. ไก่เป็น 1 ตัว
3. หัวไก่พร้อมปีกไก่ 1 ข้าง

หมายเหตุ หัวหมูหมอผีจะเก็บไว้เพื่อทำบุญในวันปีใหม่ เพื่อปล่อยวิญญาณให้ไปผุดไปเกิดต่อไปและมีความเชื่อว่าหากไม่นำไปทำบุญ วิญญาณของหมู หรือไก่ จะกลับมาทำร้ายได้

- เวลาประกอบพิธีกรรมอวมัณ

1. ระดับใหญ่ 2 – 3 ชั่วโมง
2. ระดับกลาง 1 – 2 ชั่วโมง
3. ระดับพื้นฐาน 1 – 2 ชั่วโมง

- สถานที่ทำพิธี คือ ข้างในบ้านข้างในบ้านของคนที่เป็น หรือ บ้านที่อวมัณ จะต้องทำตรงเสาหลักหรือเสาเอกของบ้าน และด้านขวามือจะต้องมีเตาไฟที่ทำอาหารสำหรับคนในบ้าน

- คนประกอบพิธีกรรม

1. พ่อหมอ หรือหมอผี 1 คน
2. พ่อหมอ ผู้ช่วย 1 คน
3. ผู้ช่วย 1 คน

- สัตว์ที่ใช้ หมู 1 ตัว, ไก่ 1 ฟอง และ ไก่ 1 ตัว

หมายเหตุ สัตว์แล้วแต่หมอผีจะกำหนด

- ระดับใหญ่ จะต้องมีไก่ 2 ตัว หรือ หมู
- ระดับกลางและพื้นฐาน ใช้ไก่ 1 ตัว หรือไม่ใช้ก็ได้

- สาเหตุที่ต้องใช้สัตว์ คือ การฆ่าหมูหรือไก่ เพื่อที่จะนำวิญญาณของหมู ไก่ ไปแทนวิญญาณผู้ที่เจ็บป่วยกรณีที่ไม่มีหมูหรือไก่ จะใช้การสมมุติแทน เช่น ก้อนหิน โด่ หรือสิ่งของอะไรก็ได้แทน

- การตอบแทนสัตว์ที่นำมาทำพิธี จะเผาศพกระดาษาเงินซื้อวิญญาณสัตว์ที่ใช้ หมอผีจะเป็นคนตกลงกับวิญญาณของสัตว์ว่าจะเอาเท่าไร

- ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

เริ่มจากการตั้งที่บูชา พอจัดทำเสร็จแล้วพ่อหมอก็จะแต่งกายให้สุภาพโดยแต่งชุดมั้ง แล้วมานั่งพร้อมใส่กระดิ่ง 2 วง ที่นิ้วข้างซ้าย ส่วนบนหัวก็จะเอาผ้าสีดำนึงผืนมาปิดใบหน้าเอาไว้ แล้วแขนข้างขวาก็ถือกรรไกรกระดิ่ง จากนั้นพ่อหมอก็จะไปในังบนโต๊ะและเริ่มพิธีกรรมโดยการสั่นตัวและเท้าค่อยๆ แรงขึ้นไปเรื่อยๆ จนพอเหมาะ พร้อมกับกล่าวออกไปตามภาษาของพ่อหมอเห็นและผู้ถามบรรพบุรุษว่าเกิดอะไรขึ้น ส่วนผู้ช่วยก็จะติดรั้วหรืออยู่ข้างหลังพ่อหมอ

- ขั้นตอน

1) กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีบรรพบุรุษ

เก้า ยัว ญ่าหน้า ตัวช่อญี่ เต้าช่อเหล่าเก้ากำ เหล้าซ่า ดังซ่า ดังจ่อ

เก้าเจ้าเต่าลง ญาเจื้อเต๋อเต่งจำ เก้าเกียะเต๋อจื้อเจียะ เย้าเจื้อเต๋อจื้อถู่

- เอยถึงบรรพบุรุษที่สร้างคนขึ้นมา เพื่ออ้างถึงอำนาจที่ศักดิ์สิทธิ์

เก้าจัว ญ่าหน้า

- บรรพบุรุษผู้หญิง บรรพบุรุษผู้ชาย

ตัวช่อญี่ ตัวช่อเหล่า

- บรรพบุรุษผู้หญิง สร้างสะพานคอนกรีต บรรพบุรุษผู้ชายสร้างสะพานเหล็ก

เก้ากำเหล่าซา ดังซ่า ดังส่อ

- มีเมงมูมเป็นตัวสร้างใยเชื่อมความสัมพันธ์คล้ายเส้นด้ายถักทอความสัมพันธ์

เก้าเจ้าเต่าเต่งลง ญาเจื้อเต๋อเต่งจำ

- บรรพบุรุษผู้หญิงจุดตะเกียงเจ้าพายุ บรรพบุรุษผู้ชายจุดประทีป

เก้าเกียะเต๋อจื้อเจียะ ญาเจื้อเต๋อจื้อถู่

- บรรพบุรุษผู้หญิงจุดเทียนไข บรรพบุรุษผู้ชายจุดเกียะหรือไม้สน

2) เชิญบรรพบุรุษ (ข้อ 1) มาดูอาการผู้ป่วย หรือถามสาเหตุว่าป่วยด้วยอะไร

อีนู้ตัวจ่อ -วันนี้มาถึง

กอดูหม้อด้าจี -คุณป่วยด้วยสาเหตุอะไร

ก้อยอเห่าเจ้ ก้อยอั่วเต้ หล่อก้อยป้อ หล่อก้อยเห่า

- อยู่บ้านหรือไปทำไร่ นังหรือนอน

เสียงทายเป็นเขาควาย เมื่อได้ คำว่าคู่ หรือหางยู่แล้ว แปลว่า ที่ถามมาถูกต้องแล้ว
จะก็ตกลงหรือบนไว้ให้หายภายใน 3 วัน และกำหนดเครื่องเซ่นจะให้ไก่หรือหมู

การทำพิธีอ้วนนิ่ง มี 2 ลักษณะ

1. บน 3 วัน
2. เรียกขวัญหรือทำพิธีเลย

เมื่อเสี่ยงทายได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็จะใช้หมูหรือไก่ หมอผีจะย่ำ 3 ครั้ง จากนั้น หมอผีจะทำพิธีต่อ คือ ให้สิ่งทิวาญตามต้องการ

ญอเตียหมูอ้วนเลียอ้วนเต้ - เราไปทำอะไร
 ฉาเจ้าตัวลื้อถือเน้ง - ไปลวงเงินเจ้าที่
 จีมั่วเนื้อ จีมั่วลี - ไม่มีพิษไม่มีภัย
 ถือ (ไล่)

จีมั่วเนื้อ จีมั่วลี - ไม่มีพิษไม่มีภัย
 กู้อ้อสอ โจ้วญ่าเจ้า เจียเจียอ้อ - ส่งข่าวให้รับทราบแล้วส่งเงินมาให้ 1,000 บาท

* เผากระดาดเงินให้จำนวน 1,000 บาท

ถือ (ไล่)

ใช้หู่คั่ว หู่เหล้า ปัวเย้าห้อยอ้วน - ดูเงาว่าอยู่ครบหรือไม่ครบ

ถือ (ไล่)

หู่คั่วญอชื้ออ้วน ก้างเก๋กั่วต่งกั่วเหล้า- เอาวิญญาณมาขังในคอกหมู คอกเหล็ก ถึงเวลาจะจัดการแล้วนะ

ถือ (ไล่)

* พอไล่เสร็จผีบรรพบุรุษจะกลับ

หู่จ้ำก้านี้ก้านัว - ทำครบทุกอย่างแล้ว หรือแก้ปัญหาเสร็จแล้ว

อ้วนเหลอเจ้ายังเจ้ากัว - ขอบคุณผีบ้านผีเรือน

เมื่อขอบคุณเสร็จหมอผีจะเปิดผ้าปิดหน้าออก แล้วเสี่ยงทายเขาควยอีกครั้งเพื่อดูว่า คำขอทั้งหมดสำเร็จหรือไม่ เมื่อสำเร็จแล้ว หมอผีจะพูดว่า

ก้าเตาหล่อจิเตา - ได้รีเปลา

ก้าเตาหล่อจิเตา เป็นุหลี่ชื้อเฮื้อ น้อกาเปาเจ-ได้หรือไม่ได้ ถ้าได้ใน 3 วันนี้ ขอให้กินข้าวได้ดี

* จบพิธี นำหมูไปต้มทำอาหารเลี้ยงแขก

พอหมูต้มเสร็จจะต้องนำหมูต้มและข้าว 1 ช้อน วางไว้ที่ข้างเสาเรือน เพื่อขอบคุณผีบ้านผีเรือน และผีครู พร้อมกับเผากระดาดเงินกระดาดทองให้กับผีทั้ง 4 ทิศ คือทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก

- การเลี้ยงแขก

นำหมูหรือไก่ที่ทำพิธีทำอาหารเลี้ยงพร้อมกันก่อนจะรับประทานจะต้องผูกข้อมือด้วยด้ายสีขาว ให้กับลูกหลาน และลูกหรือหลานจะต้องขอบคุณหมอผี ผู้ช่วย และหมอทำขวัญ พร้อมให้ค่าตอบแทนเป็นเงินและเหล้า 1 แก้ว และค่านับ 2 ครั้ง โดยการกำมือนิ้วโป้งและนิ้วชี้ ลูกเข้วางมือข้างเข้ ก้มลงให้น้ำผากระเด็นกับพื้น

จากนั้นพ่อบุญ ผู้ช่วย หมอทำขวัญ และญาติ ๆ พร้อมแขกจะผูกข้อมือและอวยพรให้กับลูกและหลาน จากนั้นจึงรับประทานอาหารพร้อมกัน

ตอน 1 เริ่ม

หมอผีใช้เสียงเป่าปากเรียกบรรพบุรุษผี และตีคั่วเนิ้ง 1 รอบ จากนั้นหมอผีจะพูด (ภาษาม้ง) พร้อมกับใช้กั่วเนิ้งเคาะกัน แล้วโยนกั่วเนิ้งลงพื้นเสี่ยงทายจนได้คำตอบคือ คำว่าคู่ หรือ หางคู่แล้วจึงหยุด

หมอทำขวัญนำหมูมัดปาก และขาทั้ง 4 ข้าง ใช้เชือกหรือ ด้าย ผูกคอหมูนำมานอนหน้าโต๊ะพิธี แล้วผูกกับลูกชาย ลูกสะใภ้และหลาน

จากนั้นนำข้าวสารใส่ถ้วยใช้ไขว้งบนข้าวสารปักด้วยรูป 4 ดอก วางไว้ปากประตูหน้าบ้านด้านใน ส่วนผู้ช่วยจะนำกระดาดวางให้สามภรรยาเหยียบ จากนั้นหมอทำขวัญ ทำพิธีเรียกขวัญด้านในประตูหน้าบ้าน มือซ้ายอุ้มไก่พร้อมกับถือกั่วเนิ้ง อุ้มไก่หันหน้าออกด้านนอก มือขวาถือจื่อเนิ้งเขย่าพร้อมกับเรียกขวัญ (ภาษาม้ง) วางเจียเนิ้งไว้ขอบประตู นำกั่วเนิ้งโยนลงกับพื้นเสี่ยงทาย จนกั่วเนิ้งคว่ำคู่ หรือหางคู่ จึงหยุด จากนั้นหมอผีจะทำพิธีต่อ ส่วนไก่ก็ให้ญาติ ๆ ปาดคอนด้วยรองเลือดไว้ ส่วนหมอผีจะทำพิธีโดยการตีคั่วเนิ้งเดินวนรอบคู่สามภรรยา ลูก หมอสู่วัณและหมูที่นอนอยู่ 3 รอบ จากซ้ายไปขวา จากนั้นนำคั่วเนิ้งกรีดรอบ ๆ เหมือนตีคั่วเนิ้ง ครบ 3 รอบ แล้วอมน้ำมนต์พ่นคู่สามภรรยา ลูก หมอสู่วัณและหมู 3 ครั้ง จากนั้นหมอผีนั่งลงแล้วพูด (ภาษาม้ง) กับหมู พูดจบหยิบกระดาดเงินสมมุติเผาเสร็จ ผู้ช่วยและหมอเรียกขวัญปาดคอหมูนำถ้วยมารองเลือดเก็บไว้ หมอผีจะนำเลือดหมูป้ายด้านหลัง สามภรรยาและลูก และเดินวน 3 รอบ เสร็จพิธี ขั้นที่ 1 ผู้ช่วยจะเก็บกระดาดเงินที่ให้ทั้ง 2 เหยียบรวมกับเครื่องเซ่นที่หน้าประตูไว้หน้าโต๊ะทำพิธี

ส่วนหมูนำไปญาติทำความสะอาดนำเครื่องในออกทั้งหมด และรองจนกว่าทำความสะอาดเสร็จ ช่วงที่รอหมูญาติ ๆ จะช่วยเตรียมเก้าอี้ยาวอีก 1 ตัว ใช้ผ้าห่มพันเก้าอี้เป็นเบาะรองนั่ง

ตอน 2

หมอผีจะใช้ผ้าดำผูกหัวพร้อมกับปิดหน้านั่งเก้าอี้ที่เตรียมไว้ มือข้างซ้ายนิ้วโป้งและนิ้วชี้ คล้องจื่อเนิ้ง มือขวาถือเจียเนิ้ง จูดยุบและตะเกียงที่เตรียมไว้

เริ่มพิธีหมอผีเป่าปากและเริ่มขยับขาขึ้นลงพร้อมกันพร้อมกับเขย่ามือทั้ง 2 ข้าง ขึ้นลง สลับกันรายพิธีกรรมเรียกรวมพลผีครูทั้งหมด ส่วนด้านหลังซ้ายมือผู้ช่วยจะนั่งติดตัวนิ่งไปเรื่อย ๆ หมอผีจะรายพิธีกรรมไปเรื่อย ๆ และเร็วขึ้น ประมาณ 1 นาที หมอผีจะกระแทบดินลงกับพื้นลุกขึ้น ยืนพร้อมกับมือด้านขวาที่ถือ เขี่ยเนิ้งเขย่าไปด้านหน้าแรง ๆ 1 ครั้ง แล้วนั่งลง ส่วนผู้ช่วยจะหยุด ติดตัวนิ่ง ส่วนหมอผีจะรายรำพิธีกรรมต่อไปเรื่อย ๆ ผู้ช่วยจะนำน้ำมันด้อมพ่นด้านหลังหมอผี 3 ครั้ง พ่อหมอจะทำพิธีกรรมและกระแทบและเขย่าแรง ๆ อีก 1 ครั้ง ทำอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ไม่หยุด จากนั้น ผู้ช่วยหมอผีจะติดตัวนิ่งประมาณ 10 นาที ญาติๆ นำหมูผ่าท้องนำเครื่องในทั้งหมดออกล้างให้สะอาด นำใบตองปูที่พื้นนำหมูคว่ำลงไว้ด้านหลังหมอผีและให้หัวหมูหันไปทางหมอผี ปักธูป 1 ดอก พร้อมกับนำกระดาษเงินของสามี ภรรยาที่เก็บไว้ พร้อมกับเสื้อของสามี ภรรยาและลูกวางไว้ ด้านขวาของหมู

จากนั้นผู้ช่วยหมอผีจะติดตัวนิ่งอีกครั้งเมื่อพิธีกรรมมาถึงตอนหมอผีจะไปเรียกขวัญบ้านพ่อ และแม่ของลูกสะใภ้ เพราะขวัญลูกสะใภ้ไม่ยอมมา และเผากระดาษเงิน จำนวน 100 ใบ แลก ผู้ช่วยติดตัวนิ่งอีกครั้งเพื่อให้หมอผีและผีครูนำขวัญลูกสะใภ้เดินทางกลับ ส่วนหมอผีจะทำพิธีกรรม รายรำไปเรื่อย ๆ (คำพูดหรือภาษาในการทำพิธีที่ใช้จะมีภาษาจีนเป็นส่วนมากและไม่ใช้ภาษาม้ง ทั้งหมด เพราะคนธรรมดาที่ไม่ใช่หมอผีจะฟังไม่ค่อยรู้เรื่องทั้งหมด) ประมาณ 20 นาที หมอเรียก ขวัญจะเรียกขวัญเข้าบ้าน โดยนำไก่ที่ทำความสะอาดใส่ขามข้าว 1 ซ้อน ธูป 2 ดอก วางไว้ด้านใน ของประตูบ้านให้หัวไก่หันเข้าข้างในบ้าน จุดธูปและทำพิธีเรียกขวัญโดยการถือตัวนิ่งเคาะตรง ขอบประตูด้านในบ้าน จากนั้นเสียงทวยคั่วเนิ้ง พอคั่วคู่หรือหงายคู่แล้ว หมอเรียกขวัญจะกล่าวคำ เชิญขวัญเข้าในบ้านโดยการพลิกเก้าอี้เล็กที่วางไถ่ทางเข้าบ้าน ประมาณ 3 รอบ พร้อมกับเผา กระดาษเงินของคู่สามี ภรรยาและลูก ตกลงกับผีบ้านผีเรือน

ส่วนหมอผีที่ยังรายรำพิธีกรรมอยู่ตลอดจะลุกขึ้นยืนเหยียบบนเก้าอี้ มีผู้ช่วยจับเอวด้านหลัง ไว้และรายพิธีแล้วขย่มแรงๆ บนเก้าอี้ 3 ที ทำ 3 ครั้ง จากนั้นก็นั่งทำพิธีต่อ

ผู้ช่วยจะเก็บหมูและเผากระดาษเงินให้กับบรรพบุรุษเพื่อไปใช้และช่วยคุ้มครองสามี ภรรยาและลูกต่อไป

ก่อนจะจบพิธีหมอผีผู้ช่วยจะติดตัวนิ่ง ผู้ช่วยจะจับเอวด้านหลังของหมอผีไว้ พร้อมกับอม น้ำมันด้อม 3 ครั้ง หมอผีจะขย่มแรงๆ 3 ครั้ง แล้วหันหน้าออกทางประตูบ้าน แล้วขว้างเขี่ยเนิ้งไป นอกบ้าน และนั่งลงทำพิธีต่อหมอผีผู้ช่วยติดตัวนิ่งต่อ ส่วนคนในบ้านจะใช้ข้าวสารหรือข้าวโพด ขว้างไล่ผีหรือวิญญาณไม่ให้มารบกวน จากนั้นหมอผีผู้ช่วยจะหยุดติดตัวนิ่งแล้วหยิบไม้กวาดมา กวาดตามพื้นออกไปทางประตูข้างนอก

หมอผีทำพิธีตอนท้ายจะโยนเจี๊ยะนั่งทั้งที่พื้น ผู้ช่วยจะเก็บเจี๊ยะนั่งและแกะจ้อยนั่งออกจากมือ ซ้ายใส่ถุงย่ามไว้ ยกเว้นมิดปักไว้หน้าโต๊ะพิธี จากนั้นหมอผีจะยืนขึ้นบนเก้าอี้ หมอสู่วัฒนจับเอว ด้านหลังไว้แล้วกระโดด 1 ครั้ง นั่งลงพร้อมกับเปิดผ้าปิดหน้าออก และเสี่ยงทายก้วนั่งจนได้คำว่าคู่ หรือหยกคู่แล้ว จากนั้นญาตินาไก่ที่ต้มครั้งสุกครั้งดิบมาให้หมอผีดูการเสี่ยงทายจากไก่ คือ

- 1.คูลิน ว่างอเข้าด้านในหรือไม่
- 2.คูตา ว่าตายุบหรือไม่
- 3.คูกะโหลก ว่ามีสีขาวล้วนหรือไม่ ถ้าเป็น ปรากฏว่า การเสี่ยงทายดีทุกอย่าง
- 4.คูตั้น ว่าตึงงอดูหรือเปล่า

2) **ไฟ้เทีย** คือ การแยกวิญญาณ ของสองคนออก หรือแยกวิญญาณออกจากกัน เพราะเมื่อคนอื่นเขาท้อง บางครั้งวิญญาณของสมาชิกในครอบครัวภายในบ้านอาจจะไปเกิดร่วมกับเด็กในท้องของคนอื่นทำให้ สมาชิกเจ็บป่วย ไปหายหมอที่โรงพยาบาลแล้วไม่หาย รักษาด้วยยาสมุนไพรก็ไม่หายทำทุกวิธีแล้วก็ไม่หาย ก็จะมีการเสี่ยงทายดู โดยการจุดธูป 3 ดอก ไว้บนที่ปักธูปที่ อ้วนนั่ง (เข้าทรง) เอาเขาควย 2 คู่ มี 4 ใบ ข้างมาเคาะ พร้อมกับพูดว่า

ต๋อยหม้อ	ลอหม้อลีจา
อู้เจตู่หยงดา	อ้วนเง้งจีหยง
มาแชะก้อป้อลีจา	จอดะเง้งเคียะก้อดา
แชะยอจ้อตื้อ	

- (1) อ้วนหมอคอดาลอจีหยง
- (2) อ้วนเง้งดาจีหยง
- (3) มั่วดะจีเคียะเง้งๆ หวี่ลีจาเตียะ เคียะเง้งๆ
- (4) ยอเจาเตียะจี เคียะตาหุๆ

จากนั้นก็นับและกำหนดเวลาว่ากี่วันหาย หรือกินข้าวได้ กินน้ำได้ จากนั้นก็ปล่อยเขาควยลง ถ้าหงายทั้งสี่ตัวแสดงว่า ไข้ แต่ถ้าไม่หงายแต่เป็นการคว่ำก็แสดงว่าไม่ยอมรับ ถ้ารับแล้วก็รอ 3 วันถ้าครบกำหนด 3 วันแล้ว กินได้ พูดได้ ก็แสดงว่าไข้ ก็ให้รับทำพิธีแยกวิญญาณ ถ้ายังไม่แยก พันกำหนด 3 วัน ก็จะเจ็บป่วยอีก แล้วจะมีการรักษายากกว่าเดิม

- **อุปกรณ์** ยอดไผ่ 3 ยอด (ฮาวจีซัง), ไก่ 1 ตัว (ไก่), กระดาษเงินกระดาษทอง 2 ชุด มี

มูลค่า 2,000 บาท (ชาแข็ง) , แก้ว 2 ใบ (ปื้ข้าว , ปื้เจ้อ) , ตุ๊กตา 2 ตัวติดกัน(หม้อเหย้ง) , เสื้อของผู้ป่วย (ขอ) และผ้าหรือไหม (สอ)

1. ยอดไม้ ใช้ป้องกันและพาวิญญาณให้ไปเกิดใหม่

- ยอดที่ 1 ปักกับเสื้อของผู้ป่วยจะปักที่ประตู ป้องกันวิญญาณให้อยู่กับไฟตัวที่ 1

- ยอดที่ 2 ตัวตัดและแยกวิญญาณออกจากกัน

- ยอดที่ 3 ยอดของคนอื่นหรือวิญญาณของคนอื่นหรือคนที่วิญญาณของเราไปติดอยู่

2. ไม้ เปรียบเสมือนร่างกายของคนคนเดียว แต่มีวิญญาณ 2 ดวงอยู่

3. กระดาษ สองชุดเผาในบ้าน 1 ชุด และนอกบ้าน 1 ชุด เผาในบ้านก่อนแล้วเผานอกประตูเพื่อใช้เป็นค่าแยกวิญญาณให้ออกจากกัน

4. แก้วน้ำ 2 ใบ เปรียบเสมือนน้ำ

- ใบที่ 1 แยกให้อยู่ในบ้านเพื่อใช้เป็นของคนในบ้าน เป็นของคนที่เกิดในบ้านหรือน้ำเมื่อดของคนทีคลอดภายในบ้าน

- ใบที่ 2 แยกให้อยู่นอกบ้านเพื่อเป็นของคนที่อยู่นอกบ้าน ให้เป็นน้ำเมื่อดของคนนอกบ้านของคนคื่น

5. ตุ๊กตา 2 ตัวติดกัน เพื่อเป็นสัญลักษณ์ในการที่จะตัดให้แยกออกจากกัน เหมือนวิญญาณที่อยู่ในห้องเดียวกันที่ต้องแยกออกจากกัน

6. เสื้อของผู้ป่วยให้แทนผู้ป่วย

7. ผ้าหรือไหม ใช้เป็นเส้นสายสัมพันธ์ของทั้งสองที่จะมีการตัดออก แล้วเอาส่วนที่อยู่ในบ้านมาผูกมือของผู้ป่วย ถ้าเป็นชาย ให้ผูกข้างซ้าย ถ้าเป็นหญิงให้ผูกข้างขวา

- ขั้นตอนในการทำ

ทำตอนหัวค่ำหรือตอนที่เด็กในบ้านหลับแล้วเท่านั้น เพราะเวลานั้นเป็นเวลาที่ผู้ใหญ่หรือสามีภรรยาไม่เพสสัมพันธ์กันทำให้เกิดการท้อง เมื่อท้องวิญญาณก็จะไปเกิดกับคนที่ท้อง เวลานั้นจึงเป็นเวลาที่แก้ไขได้ดีที่สุด

อันดับแรกต้องรู้ว่าวิญญาณไปเกิดกับอีกคนหรือสัตว์แล้วจึงทำ ดูจากการเสียงทาย ถ้าถึง 3 วันแล้ว กินข้าวกินน้ำได้ก็ให้ทำได้

พ่อหมอจะหาผู้ช่วยอีกคนอยู่ข้างนอก ซึ่งจะต้องไม่ให้ญาติของคนในบ้านนั้น จากนั้นพ่อหมอจะปักยอดไม้ ต้นที่ 1 ให้ห่างจากประตูประมาณ 1 เมตร ปักยอดที่ 2 ห่างจากที่ 1 ออกมาที่ประตู 1 เมตร และยอดที่ 3 ออกนอกประตู 1 เมตร หรือเห็นตามสมควร

จากนั้นเอาด้ายหรือไหมมัดขยอดที่ 1 แล้วไปหาขยอดที่ 2 พันขยอดที่ 2 หนึ่งรอบ แล้วไปหาข้างนอก ซึ่งเป็นขยอดที่ 3 หนึ่งรอบแล้วกลับไปพันรอบที่ 2 อีก 1 รอบ แล้วเอาไปวางไว้ที่ขยอดที่ 1 พร้อมกับวางเสื้อของผู้ป่วย แล้วเอาไปวางที่เสื้อของผู้ป่วยที่ยอดไผ่ตัวที่ 1

จากนั้นเอาไก่ที่ฆ่าตายแล้วไปถอนขนและทำความสะอาดเอาไปต้มทั้งตัวให้สุกแล้วจากนั้นเอามาวางไว้ในถาดแล้วเอาไปวางที่ประตูให้อีกข้างออกข้างนอกอีกข้างเข้าข้างในบ้าน หรือวางไว้กลางประตูพร้อมกับแก้วนํ้า 2 ใบ ให้อีกใบอยู่ข้างนอกบ้านอีกใบอยู่ในบ้าน จากนั้นก็เอาตุ๊กตา 2 ตัวติดกันวางไว้ข้างบนไก่ที่นำมาวางไว้ที่ประตู แล้วเอากระดาษเงินกระดาษทองที่ตัดได้แล้วนำมาวางไว้ 1 ชุด เข้าในบ้านและอีก 1 ชุดออกนอกบ้านแต่สองชุดยังติดกันอยู่

พอทุกสิ่งทุกอย่างเตรียมพร้อมแล้ว จากนั้นก็จะเป็นการเรียกขวัญ ก่อนการที่จะตัดแยกออกจากกัน

3) คือเต้

ทำเพื่อให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ป้องกันเพื่อให้วิญญาณร้ายหรือผีป่าไม้ให้มา หรือหาไม่เจอ จะได้อยู่สุขสบาย และต้องดูแลตลอดทั้งปีอย่าให้นํ้าแห้งเป็นอันขาด

- อุปกรณ์

1. แก้วนํ้า 1 ใบ พร้อมนํ้า (ปีบจื่อ)
2. ถ้วยหรือชาม 1 ใบ (ดิส)
3. เหยือกบาต 1 เหยือก (เงี้ยว)
4. เส้นผมของคนที่เราจะทำพิธี (เป้าฮาว)

พอหมดจะตักนํ้าใส่ชามหรือถ้วยให้พอเหมาะ จากนั้นให้เอาเส้นผมมา เอาเหยือกบาตมา ทับลงในชามหรือถ้วยที่ใส่นํ้าไว้ พอหมดจะตักก้อน หันหน้าเข้าข้างใน 3 รอบ แล้วหันออกข้างนอก 3 รอบ พร้อมคำกล่าวเรียก ผีครู มาช่วย ไม่ให้ผีอื่นมาเห็น คำกล่าว

ย่ำย่ำเกอะ ลอกงู้ จู้ดู้จู้เลา จู้จู้งูเกา จู้ดู้จู้เจ เกาไก้เจาหนง ปาได้ปาเอี้ย เกห์นู้ เกห์เนีย กง
เจ้าเหยยล้ง เหยยล้งจอกญาปา กงจอกญาเชอะ ดะเจ้ง จ้อจี้เตา คะกุเซี่ยจี้จัว เก้าชะเซ้ง เจาชะเซอ คอกกุ
เจาเหยยล้ง คอกคี้เจาเหยยชี

พอจบแล้ว พ่อหมอจะถือแก้วน้ำพร้อมกับกล่าวว่า

จั่วตูไฉเด้าสัว หยี่ตูไฉเก้าญา มั่วจั่วตูจ่าโปงโคง หยี่ตูจาโง่งเลา คือก้าจ้อคอกกุ ฮาวเน้งคอค
คี้จาวญาปาญาป้อ จั่วเนี่ยจี้ทะ หยี่เนี่ยจี้คลือ

พ่อหมอจะพ่นน้ำในแก้ว 1 ครั้ง พร้อมคำกล่าวว่า

พลือทวย เจ้งสะปะแสงสัว คีคพะปั้วเหม่งก้าลี้ก้าจั่ว

แล้วพ่อหมอจะทำซ้ำ 3 ครั้ง แล้วเอาแก้วน้ำคว่ำลงในชามหรือถ้วยน้ำพร้อมกับน้ำ แล้วพ่อ
หมอจะเติบ้ำ 3 ครั้ง เพื่อเสี่ยงทาย พร้อมคำกล่าว

เสอเคอตัวปะคิกจาว เฮียหล่งเฮียสรี ดะเจ้งเซี่ยะจี้เตา คะกุเซี่ยจี้จัว

ให้เขาสัตว์คว่ำแล้วก็พอ จากนั้น จะเอาไปเก็บไว้ในที่ที่ปลอดภัยและไม่คว่ำ และดูแลอย่า
ให้น้ำหมดหรือแห้ง พอถึงปีใหม่ ก็เปิดแก้วออกแล้วเทน้ำทิ้ง ถ้าจะทำปีหน้าถึงจะทำอีกครั้ง

4) ฝีเหยง (การบ่นผี) ประกอบด้วย

- ฝีเหยงในยามเจ็บป่วย
- ฝีเหยงให้ปลูกพืชผลที่ดี

เป็นการบ่นผีเพื่อให้หายจากการไม่สบาย และให้ผลผลิตได้ดี ทำมาค้าขึ้น ส่วนใหญ่จะใช้
ไก่และหมู มีการเสี่ยงทาย เพื่อถามว่าจะเอาไก่หรือหมูหรือวัว แต่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นไก่ แต่ถ้ามี
การเสี่ยงทายแล้วเจ้าที่ว่าจะเอาหมูก็ให้ใช้หมู ถ้าเราบ่นแล้วถึงเวลาผลผลิตของเราดีตามที่บ่นไว้ก็จะ
มีการแก้บน แต่ถ้าบ่นแล้วผลผลิตไม่ดี ก็ไม่ต้องบน

- อุปกรณ์

1. ชูบ 3 คอก (ฉ้าง)
 2. กระดาษทำพิธี 1,000 (เตื่อ) หรือกระดาษชุดใหญ่ 1 ชุด
 3. เอาไม้มาผ่าครึ่งใช้เป็นตัวเสี่ยงทาย (ตง) หรือ เขาสัตว์
 4. ใช้แก้วน้ำมา 4 ใบ ใช้ไม้ไผ่ทำ (ปี้ไค้ หรือ ปี้เจ้อ)
- การบน ใช้ชูบ 3 คอก และกระดาษเงิน 3 ใบ มีมูลค่า 3000 บาท
 - กระดาษชุดใหญ่ 1 ชุด มีมูลค่า 10,000 บาท

- กระดาษชุดเล็ก 3 ชุด มีมูลค่า 3,000 บาทหรือ 300 บาท

- ฝึเหียงให้ปลูกพืชผลได้ดี

ต้องไปบนในที่ที่เราสร้างบ้านพักไว้ที่ไร่ ใช้ไม้ไผ่ปักที่ดินแล้วเอารูปปักลงบนไม้ไผ่แล้ว จดรูป 3 ดอกจากนั้นก็เรียก เจ้าที่เจ้าทางที่ดูแลบริเวณนั้นมาดูแลและช่วยให้ผลผลิตได้ผลดีตลอดปี ตอนที่ทำการบน ต้องเรียกชื่อเจ้าที่ภูเข่า แล้วค่อยเรียกชื่อเจ้าที่แม่น้ำลำห้วยมาตามลำดับ หมาช่วย รักษาดูแลผลผลิตที่นำมาปลูกให้ได้ผลผลิตที่ดีตลอดปี ไม่ให้มีแมลงหรือศัตรูมาทำลาย แล้วค่อยเผา กระดาษตาม

พอถึงเวลาเก็บเกี่ยวแล้วได้ผลผลิตดี ได้ตามที่ได้อธิบายไว้ได้จะมาแก้ ตอนพ่อบนบนพ่อบนจะบนไว้เท่าไรถ้าถึงเวลาได้ดังใจได้ผลผลิตตามที่ได้อธิบายไว้ ก็ต้องมาแก้บน เช่น ถ้าบนบนพ่อบนบนรูป 3 ดอก ไข่ 1 ตัว แล้วกระดาษเงินกระดาษทองตามที่บนเอาไว้ ทุกอย่าง ถ้าบนบนไว้เท่าไร ถึงเวลาเราก็ต้องแก้บนตามที่กล่าวเอาไว้

- อุปกรณ์ฝึเหียงให้ปลูกพืชผลได้ดี

1. ไม้ไผ่ 1 กระบอก(ซ้ง)
2. กระดาษ 2 ชุด มูลค่า 20,000 บาท , กระดาษชุดเล็ก 13 ใบ มูลค่า 1,300 บาท (เซ่าเน้ง,สาเน้ง)
3. รูป 12 ดอก (ผ้าง)

- ฝึเหียงในยามเจ็บป่วย

คนในบ้านมีการเจ็บป่วยไปหาหมอแล้วไม่หาย ใช้ยาสมุนไพรแล้วก็ยังไม่หาย ก็จะทำให้หัวหน้าครอบครัวออกไปบน แต่ถ้าไม่รู้วิธีการบน จึงเรียกพ่อบนมาบนให้ ซึ่งพ่อบนจะออกไปบนที่บ้าน โดยพ่อบนจะไปตัดเอาไม้ไผ่มา 1 อัน สูงประมาณ 2 เมตร หรือ 1 เมตรครึ่ง มาปักเอาไว้ที่บ้าน ใช้เป็นที่สำหรับปักรูปไว้ที่บ้านอย่างอื่นก็เหมือนกับการบนพืชผล

1. ไม้ไผ่ (ซ้ง) ใช้เป็นที่ปักพินให้เจ้าที่มาอยู่
 2. รูป (ผ้าง) ใช้จุดเพื่อใช้เรียกให้เจ้าที่ได้ยินและมาตามกลิ่นรูป
 3. กระดาษเงินกระดาษทองใช้เป็นค่าตอบแทนในการมาปกป้องและรักษา
- กระดาษเงิน,กระดาษทองชุดใหญ่ เรียก เซ่าเน้ง
-กระดาษเงิน,กระดาษทองชุดเล็กเรียก สาเน้ง
-รูป เรียกว่า ผ้าง

เมื่อถึงบริเวณไร่ พ่อบนจะทำการตัดไม้ไผ่ปักไว้ที่หน้าพ่อบน จากนั้นพ่อบนจะจับรูป 5 ดอก มาถือที่มือ มือทั้งสองข้างจะจับรูปเอาไว้ พร้อมกับกล่าวว่า

โอ้ จ้าวผู้จั่งจ้าวผู้เซ่งกั จ้าวผู้สา จ้าวผู้เซ่งกั คอย 9 คอย มีเจ้าที่ 9 องค์ , 9 ลำห้วยมีเจ้าที่ 9 องค์

จั่วผู้ต่อ จั่วผู้แข่งเยอะ เกี้ยวคอย 9 เกี้ยว มีเจ้าเกี้ยว 9 เกี้ยว

จั่วผู้ต่อ จั่วผู้แข่งพอ- เนิน 9 เนิน มีเจ้าย่า 9 เนิน

จากนั้นก็จะเรียกเจ้าสวรรค์ เพราะเจ้าสวรรค์นั้นใหญ่มองเห็นได้ทั่ว

คอกขงคอกปัวต่อ คู้มูเหยง เตะมูหิ มูเจงเจอะ เจียะจีหมี ซากูติ ชั่วไล่ปะติจื่อ

แปลว่า ขอให้เจ้าสวรรค์มาช่วยสอดส่องดูแลทุกซอกทุกมุมและเรียกถึง 3 พื้น้องบนดาว
ลูกไก่ ให้ลงมาช่วย

จากนั้นก็จะกล่าวถึงสิ่งที่เราจะบนว่าเราบนอะไร บนไร่ หรือบนให้หายเจ็บป่วย หรือบนให้
ผลผลิตได้ดี ขึ้นอยู่กับปัญหาที่จะบน

จากนั้น พ่อหมอก็จะจุดธูป 5 ดอก เพื่อเรียกเจ้าที่มาดูแล ถ้าปลุกจิงก็ให้มาดูแลให้ได้ดีกว่า
เดิม ถ้าเป็นข้าว ก็จะพูดถึงข้าว ถ้าเป็นคนป่วยก็ให้กล่าวถึงชื่อผู้ป่วย ให้มาช่วยดูแล ให้หายเร็วๆ
พอพูดจบ พ่อหมอก็จะเอาธูปปักที่กระบอกไม้ไผ่ที่เตรียมเอาไว้ 5 ดอก แล้วจึงเผากระดาษเงินชุด
ใหญ่ก่อน แล้วค่อยเผาชุดเล็กตาม เพื่อเป็นค่าตอบแทน ให้มาดูแลก่อน ถ้าได้ดังพูดจริง ก็จะมาบน
ตามที่พูดไว้

ตอนที่บนถ้าบนอะไรไว้ ถ้าผลผลิตได้คืออย่างที่ได้กล่าวเอาไว้ก็ต้องเอาเครื่องเซ่นตามที่
กล่าวไว้มาบน

- ขั้นตอนในการเป่าเหย่ง ทำที่วางของหรือนำโต๊ะมาวางของเสร็จแล้ว ก็ตัดกระบอกไม้ไผ่เอา
ดินใส่ไว้สำหรับปักธูป เอาไว้บริเวณตรงกลางโต๊ะวางของ ตัดกระบอกไม้ไผ่เล็กมา 4 อัน มาวางไว้
4 ทิศ ของกระบอกที่ปักธูป เพื่อใส่เหล้าหรือน้ำ เอากระดาษเงินกระดาษทอง 4 ชุดมาปักทั้ง 4 มุม
ของโต๊ะวางของ หรือโต๊ะเครื่องเซ่น แล้วตัดไม้ไผ่มาเป็นไม้เสี่ยงทาย ยาวประมาณ 1 คืบ วางไว้บน
โต๊ะเครื่องเซ่น

- อุปกรณ์ เป่าเหย่ง(แก๊บน)ให้ได้ผลผลิตดี

1. โต๊ะเครื่องเซ่น (ข้าว)
2. กระบอกไม้ไผ่ใหญ่ 1 กระบอกใส่ดินไว้ปักธูป (ไทมอหลอก)
3. กระบอกไม้ไผ่เล็ก 4 อัน ใช้ใส่เหล้า (ปีบเจ้อ)
4. กระดาษเงินกระดาษทอง 4 ชุด มูลค่า 40,000 บาท (ซาเน้ง)
กระดาษชุดเล็ก 1 ชุด มูลค่า 3,000 บาท (สาเน้ง)
5. ไม้ไผ่ตัดยาวประมาณ 1 คืบ ผ่าครึ่งใช้ในการเสี่ยงทาย (จื่อกว่า)

การเอากระบอกไม้ไผ่ใหญ่ใส่ดินไว้ตรงกลาง เอากระบอกไม้ไผ่เล็กวางไว้ 4 ข้างของที่ปัก
ธูปแล้วใส่น้ำหรือเหล้า เอากระดาษเงินกระดาษทองมาวางไว้ที่ 4 มุมของโต๊ะเครื่องเซ่น วางไม้เสี่ยง
ไว้ข้างๆ จากนั้นพ่อหมอก็จะจุดธูป 6 ดอก แล้วกล่าว...

ถ้าเป็นหมูก็จะวางหมูไว้ข้างล่างของโต๊ะเครื่องเช่น หันหัวหมูไปทางเครื่องเช่น ถ้าเป็นไก่ พ่อหมอก็จะเอามือซ้ายจับไก่และหันหัวไก่ไปทางเครื่องเช่น มือขวาถือไหม้เสียง แล้วกล่าวว่า ยอมรับหรือเปล่า ถ้ายอมรับก็ขอให้หาย ถ้าออกมาเป็นควาก็แสดงว่าไม่ยอมรับ ถ้ายอมรับแล้ว ปลอยไหม้เสียงไว้ตรงนั้นไม่ต้องเก็บ แล้วฆ่าสัตว์ที่นำมาบูชา จากนั้นนำสัตว์ไปทำความสะอาด

ถ้าเป็นไก่ก็ให้ตัดเส้นเอนขาทั้งสองข้าง แล้วเอาไปต้มให้สุก แล้วเอาไปวางไว้บนโต๊ะเครื่องเส้น

ถ้าเป็นหมูก็เอาตับไปต้มให้สุกแล้วเอาไปสับหั่นเป็นชิ้นประมาณนิ้วแล้วเอาใส่จานวางไว้บนโต๊ะเครื่องเช่น

ส่วนหัวหมูให้วางไว้ข้างล่างหันหัวไปทางโต๊ะเครื่องเช่น

พ่อหมอก็จะกล่าวพร้อมกับถือไหม้เสียงไว้มือขวา ว่า..

อ้าวก็อ้วนอเช้ย เลงก็เอนนอก แปลว่า ทำเนื้อสุกแล้ว ให้มารับได้

พอพ่อหมอพูดจบก็จะปลอยไหม้เสียงลง ถ้ารับได้แล้วไหม้เสียงจะหายไป แต่ถ้ายังไม่ได้รับ ก็จะพูดต่อแล้วเสียงจนกว่าจะได้รับ พอได้รับแล้ว พ่อหมอจะเอาเนื้อและข้าวเล็กน้อยไปวางบนโต๊ะเครื่องเช่นแล้วจึงเผากระดาษเงินกระดาษทอง

5) พิธีกรรม เป้าเหย่ง (แก้บน)

- วัตถุประสงค์

เมื่อสมาชิกของครอบครัวมีแต่เจ็บป่วยง่ายหรือครอบครัวไม่มีความสุขมีแต่ความเดือดร้อน หรือทำมาค้าขายอะไรไม่ขึ้นก็จะมีการผีเหย่ง เอาไว้ การผีเหย่งจะมีแบบปีและแบบเดือน ขึ้นอยู่กับว่าจะเลือกแบบไหน และถ้ามีการเจ็บป่วยตลอด รักษาแบบไหนก็ไม่หายหมดหนทางที่จะรักษาแล้ว ก็จะใช้การผีเหย่ง เพื่อบางทีบรรพบุรุษอาจช่วยได้ พอหายแล้วหรือถึงเวลาที่เมื่อก่อนพูดเอาไว้ก็ต้องมีการเป้าเหย่ง

- อุปกรณ์

1. รูป 6 ดอก
2. กระดาษเงิน กระดาษทอง
3. แก้วน้ำเล็ก 3 ใบ
4. ถ้วยใส่ทรายสำหรับปักรูป
5. สัตว์ที่ใช้ประกอบพิธี ไก่ หมู
6. ข้าวเปลือก หรือข้าวเก่า
7. ข้าวตอก

- ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมเป่าเหยงเจ็บป่วย

อันดับแรกประกอบพิธีในบ้านก่อน มีการจัดโต๊ะบูชาให้เรียบร้อย จตุรูป 6 ดอก ตักน้ำใส่แก้วน้ำเล็ก 3 ใบ จุดเทียน แล้วพ่อหมอก็จะเรียกบรรพบุรุษและเจ้าที่เจ้าทางให้มาเพื่อมารับเครื่องเซ่นไหว้ ด้วยคำพูดที่ว่า

ชะชะๆ หลือชะๆ ตัวซ็อนหล่า หลือซ็อนหล่า จากนั้นก็ไปตั้งโต๊ะบูชาข้างนอกบ้าน พอตั้งโต๊ะเรียบร้อยแล้วก็จะมีการเรียกบรรพบุรุษให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ เพราะครบกำหนดแล้ว ในการผีเหยง พ่อเรียกบรรพบุรุษจบแล้วก็เรียกเจ้าที่เจ้าทางให้มาด้วย หลังจากนั้นพ่อหมอก็จะพูดว่า ช่งจื่อต้ออี๊กู ฉะเงยฮือตัวห์ ฉะเงยจื่อหือ ฉะซาชีรือจื่อ โส่งเจือโยง ซ่าโจง

หลังจากนั้นก็เสี่ยงทาย ถ้าเขาสัตว์คว่ำสองข้าง แสดงว่ายังไม่มา ถ้าคว่ำข้างหงายข้าง แสดงว่ามาแล้ว ถ้าหงายสองข้างก็ แสดงว่าไม่พร้อม ถ้าคว่ำข้างหงายข้างแล้วก็เอาสัตว์ที่บนไว้มาฆ่า ถ้าเป็นหมูก็ฆ่าแล้วเอาไปเผาขนออกล้างให้สะอาด ตัดส่วนหัว เอาไปวางบนโต๊ะเซ่นไหว้ แล้วเอาดับไปต้มให้สุกแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วเอาไปวางข้างหัวหมู หลังจากมีการแก้บนเสร็จแล้วก็เผาศพ กระดาษ ส่วนคำกล่าวขึ้นอยู่กับว่าบ้านนั้นจะให้เงินทองเท่าไรและให้เนื้อหรือเปล่า

- ผลของการทำ

1. ความสบายใจทำให้มีกำลังใจต่อสู้
2. ทำแล้วบางที่อาจจะหายจากการเจ็บป่วย

- คำตอบแทน

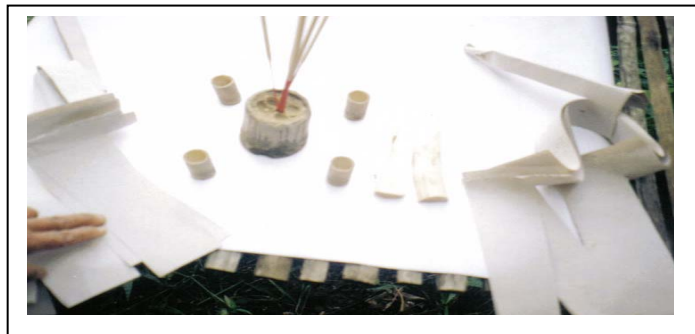
ขึ้นอยู่กับว่าเจ้าบ้านจะให้เท่าไร แต่หัวหมูเขาจะให้อยู่แล้ว แต่พ่อหมอก็จะไม่รับเพราะถือว่าเป็นของเจ้าที่และบรรพบุรุษที่บนเอาไว้ เจ้าบ้านก็จะเอาขามหมูให้เพื่อเป็นคำตอบแทน

- กรณีที่บนแล้วเสียชีวิต

ถ้าผีเหยงแล้วคนป่วยไม่ดีขึ้นแต่เสียชีวิต พอถึงวันที่จะเสียชีวิตหรือก่อนหน้านั้น 1 วัน พ่อหมอก็จะเอากระดาษ 30 ชุดและรูป 1 มัดใหญ่เท่า 1 กำมือ เอาไปเซ่นศพและหลังจากนั้นก็หากระดาษพอประมาณมาแล้วเอากระดาษและรูปมาเผาพร้อมกับกล่าวว่า โอ้ผีเหยงให้เจ้าที่เจ้าทางมาช่วยและบรรพบุรุษมาช่วยแต่เดี๋ยวนี้ช่วยไม่ได้แล้ว พร้อมกล่าว

วื้อ ไข่วื้อละ วื้อ ไข่วื้อแปง แล้วก็ให้แต่เงินทองให้เป็นของตอบแทน แล้วอย่ามาเบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย

ลักษณะการตั้งโต๊ะบูชา

- อุปกรณ์เป่าหย่อง(แก๊บน)ให้ได้ผลผลิตดี

1. โต๊ะเครื่องเซ่น (ชำ)
2. กระบอกลมไฟใหญ่ 1 กระบอกลมไฟเล็ก 1 (โตมอหลอก)
3. กระบอกลมไฟเล็ก 4 อัน ใช้ใส่เหล้า (ปีบเจ้อ)
4. กระดาษเงินกระดาษทอง 4 ชุด มูลค่า 40,000 บาท (ชำเน้ง)
- กระดาษชุดเล็ก 1 ชุด มูลค่า 3,000 บาท (สาเน้ง)
5. ไม้ไฟตัดยาวประมาณ 1 คืบ ผ่าครึ่งใช้ในการเสี่ยงทาย (จ้อกว่า)

การเอากะบอกลมไฟใหญ่ใส่ดินไว้ตรงกลาง เอากะบอกลมไฟเล็กวางไว้ 4 ข้างของที่ปักธูปแล้วใส่น้ำหรือเหล้า เอากะดาษเงินกระดาษทองมาวางไว้ที่ 4 มุมของโต๊ะเครื่องเซ่น วางไม้เสี่ยงไว้ข้างๆ จากนั้นพ่อหมอก็จะจุดธูป 6 ดอก แล้วกล่าว...

ถ้าเป็นหมูก็จะวางหมูไว้ข้างล่างของโต๊ะเครื่องเซ่น หันหัวหมูไปทางเครื่องเซ่น ถ้าเป็นไก่ พ่อหมอก็จะเอามือซ้ายจับไก่และหันหัวไก่ไปทางเครื่องเซ่น มือขวาถือไม้เสี่ยง แล้วกล่าวว่า ยอมรับหรือเปล่า ถ้ายอมรับก็ขอให้หงาย ถ้าออกมาเป็นคว่ำก็แสดงว่าไม่ยอมรับ ถ้ายอมรับแล้วปล่อยไม้เสี่ยงไว้ตรงนั้นไม่ต้องเก็บ แล้วฆ่าสัตว์ที่นำมาบูชา จากนั้นนำสัตว์ไปทำความสะอาด

ถ้าเป็นไก่ก็ให้ตัดเส้นเอนขาทั้งสองข้าง แล้วเอาไปต้มให้สุก แล้วเอาไปวางไว้บนโต๊ะเครื่องเซ่น

ถ้าเป็นหมูก็เอาตับไปต้มให้สุกแล้วเอาไปสับหั่นเป็นชิ้นประมาณนี้แล้วเอาใส่จานวางไว้บนโต๊ะเครื่องเซ่น

ส่วนหัวหมูให้วางไว้ข้างล่างหันหัวไปทางโต๊ะเครื่องเซ่น

พ่อหมอก็จะกล่าวพร้อมกับถือไม้เสี่ยงไว้มือขวา ว่า..

อ้าวไก่อ้วนอเชี่ย เลงไก่เลนนอก

แปลว่า ทำเนื้อสุกแล้ว ให้มารับได้

พอพ่อบุญจะบ่จะปล่อยไม้เสี่ยงลง ถ้ารับได้แล้วไม้เสี่ยงจะหาย แต่ถ้ายังไม่ได้รับ ก็
จะพุดต่อแล้วเสี่ยงจนกว่าจะได้รับ พอได้รับแล้ว พ่อบุญจะเอาเนื้อและข้าวเล็กน้อยไปวางบนโต๊ะ
เครื่องเช่นแล้วจึงเผากระดาษเงินกระดาษทอง

6) เต๋อตะ

- วัตถุประสงค์ เป็นการไล่ผีป่าในกรณีที่มีอาการชัก ก่อนจะเต๋อตะจะดื่มน้ำเย็นก่อน
เพื่อให้มาช่วยกัน

- อุปกรณ์ มีด 2 เล่ม ผู้ป่วยนั่งหรือนอนหมอผีก็จะกล่าวร่ำรำมือทั้งสองข้างจะถือมีดด้วย

- คำกล่าว

จ้งเจ้งจ้งเล้ง จ้งเจ้งจ้งหงาย ฉารู้ฮ้อเลงสาเล้ง ฟ้าเลตั่วจ้อด ฮ้อเลงสาเล้ง ฟ้าเลงตั่วจ้อด
แฮ้เลงสาเล้ง ฟ้าเลงตั่วจ้อด ต่าชีไ้ต่าชีถัด ฉาทะเกะโกะทะ ตะชีไ้โกะตะชีถัด ฉานี้ตั่วล้งสา
หรือล้งเซง ฉาปะหว่า ไ้โกะปะหว่า ตะชีไ้โกะตะชีถัด

พ่อบุญก็จะพุดถึงผีทุกๆผี พ่อบุญหมด พ่อบุญก็จะเอาปลายมีดขีดประตุ ปิดประตุแล้ว
จึงเอามีดเสียบประตุ
พร้อมกับกล่าวว่า

ตั่วเมงเค่อไ้ต๋ อี้ปั่วตอ เปะโพ้งโพ้ง ล้อฟ้าเยอะล้อช้อล้ง ตั่วเมงเค่อไ้ต๋ อี้ปั่วตอเปะทะ
ทะ ล้อฟ้าเยอะ ล้อช้อจะ เจงเตอะเจงเหลียง มู้เล้ง จอดปั่วเล้ง จอดปั่วลู้ หมุดกั่ว จอดปั่ว
เจ้ง อี้โปงไ้ไ้ฉ้าง แจ้จะเลงเล้ง

7) เกอเจ้ง เป็นพิธีที่ทำเมื่อมีการสะดุ้งตกใจ, สั่น

- อาการ ทุยเย็น จมูกเย็น มือเท้าเย็น อุ้งเท้าแข็ง ตรวจโดยการจับชีพจร

- อุปกรณ์

1.เหิง (วะเซา)

2.เมล็ดข้าวโพด (ป้อกือ)

3.เมล็ดถั่ว (นึ่งเต่า)

4. ถ่านไฟแดง (ลัวใจเลี้ยะ)

- วิธีการ เอาเมล็ดข้าวโพด, เมล็ดถั่ว, ถ่านไฟแดง ใส่หึ่ง แล้วโยกไปโยกมาข้างๆ คนป่วย พร้อมกับกล่าว คำกล่าวดังนี้

เจ้เต้าฮาวตัวกู๊ชาวเจ้ เจ้ขอเจ้ขอจื้อตัวกู๊ชาวเจ้ เจ้แต่ตัวกู๊ชาวเจ้ เจ้เตอะตัวกู๊ชาวเจ้ เจ้ซู้เตี้ยกู๊ชาวเจ้ โอ้ ชาวเจา คาจัว จอดปิวเลอะยาคอ จิเจ้จ้ออ

พอกกล่าวจบ พ่อหมอก็จะเอาเมล็ดข้าวโพด, เมล็ดถั่ว, ถ่าน โยนทิ้งข้างนอก

8) พัวเจ้ง พัวเจ้ง จะทำก่อนพิธี เก้อเจ้ง เพราะถ้าคนที่มีอาการรุนแรงก็จะมีอาการพัวเจ้ง ให้อาการแตกเบาบางลงแล้วถึงจะทำ เก้อเจ้ง ให้หายได้

- อุปกรณ์ ขวาน, มีด

พ่อหมอจะมีการให้คนป่วยมานั่งอยู่ข้างหน้า พ่อหมอจะถือขวานที่มีมือซ้าย ส่วนมือขวาจะ ถือมีดแล้วเอาไปตีกับขวาน ตีข้างๆ ของผู้ป่วย พร้อมกับกล่าว

คำกล่าว

เงงปู้ตอก มาจอดตอก ตัวลี้กงซ้อลี้กง ตัวเฮะเลง ซอกเฮะเลง ไ่ปะติจื้อพูเจ้ง ไ่ติชี ปอฮือเท่อ ชีซัวพูปะ ะซังพูปะแทง ตะชีหล้า ปะติจื้อจื้อต้อจี้หย่าแย่ง จื้อต้อจี้หย่างกล้วย ต้า ซ้อซังต้าคื้อพูมาเต้าซ้อหล้า เหลงจู้แต่เจ้ง กล้วยหญุ่มมือเจ้งเก้อ ช่วยจู้แต่เจ้ง แแรงตี้จู้แต่เจ้ง จื้อปู้แต่เจ้ง จื้อต้อจื้อหย่างกล้วย จื้อต้อลือหย่างเหยง ตัวลี้กง ซ้อลี้กง ตัวเฮะเลง ซ้อเฮะเลง จัวจะตัวตั้ง หยี่จะเตาเลา จัวจะเจี้ยตง หยี่จะเจี้ยเลา ตัวเจอกู๊พัวเจ้ง ลูจ้อเจ้ง หยี่ลู้จ้อไฉ จัวจ้อ อหล้าเจ้ง หยี่จ้ออหล้าไฉ พัวตานู๋ ยงตานู๋ พัวตาหมอ ยงตาหมอ ขอมัวป้อเจ้ง พัวเจ้ง เจ้ เปลาะพัวเจ้อ เจ้เจี้ย เจ้ลือพัวเจ้ง เจ้แต่เจ้เตอะพัวเจ้ง ชีเจ้งปัวหว่าเจ้งพัวตามู๋ จัวจ้อหล้า หมอ หยี่จ้อหล้าจ่า จัวลู้จ้อเจ้ง หยี่ลู้จ้อไฉ เตอแซมุ จิเก้อจ้อ จิเก้อปิว นอกคสเปาเจ้ ฮาว เตเปาเจี้ย เจ้หล้าหล้าหล้าเจี้ย พัวตานู๋ ก้าตานู๋ พัสตามือยงตาหมอ ทวย เซ่นเล้งเล้ง ตีเล้งเล้ง จื้อต้อเจี้ย เจี้ยหย่ากล้วย กะม้าซ้อเม้ง เซ่งย้อยอติย้อยอ กิต้อกีย่าเหยง กะม้าซ้อเม้ง

แล้วพ่อหมอก็จะโยนทิ้งที่ประตู

9) ฉัวเกล (ฉัวไก)

ฉัวเกล คุณเพื่อจะได้ทราบว่าเป็นอะไร หากไปรักษาที่โรงพยาบาลมาแล้วไม่หาย ไข้ยา สมุนไพรแล้วก็ไม่หาย ทำทุกวิถีทางแล้วก็ไม่หาย ก็อาจจะมีกร ฉัวเกล คุณว่าวิญญาณอยู่ดีหรือเปล่า หรือว่าป่วยเพราะสาเหตุใด

- อุปกรณ์

1. ไข่ไก่ 1 ฟอง (เกลือ)

2. น้ำ 1 ลิตร (พอเหมาะ) (เค)
3. รูป 1 ดอก (ผ้าง)
4. กระบวยน้ำเต้า (ซ้อ)
5. ถ้วย (ไต)

- **วิธีการ** คนป่วยจะเอาไข่และรูปมาขอให้แม่หมอช่วยดูให้หน่อย แม่หมอจะเอาไข่ไปก่อออกมาแล้วจุดรูป แล้วกล่าวใส่ในไข่ว่า ถ้าคนป่วยเป็นอะไรขอให้เกิดหรือให้มองแล้วรู้ในไข่ จากนั้นจะทุบเปลือกไข่ออกเล็กน้อยพอไข่แดงออกมาแล้วไข่แดงไม่แตก ตักน้ำใส่ในน้ำเต้าพอเหมาะ แล้ววางไว้ในถ้วยเตาไฟลงในน้ำเต้าที่เตรียมน้ำเอาไว้ แล้วดูลักษณะเส้นใยในไข่ ถ้าเส้นใยมีเยอะ แสดงว่าเป็นหวัดหรือเจ็บป่วยธรรมดา แต่ถ้ามีเป็นฟองน้ำขึ้นออกมาและเส้นขึ้นออกมาทางด้านในของแม่หมอ แสดงว่าผีในบ้านทำให้ป่วย แต่ถ้าฟองน้ำและเส้นออกด้านนอกของไข่แดงไปด้านนอกหน้าแม่หมอ แสดงว่าเป็นผีป่าหรือผีนอกบ้านทำให้เจ็บป่วย

พ่อหมอจะเอาไข่มาเช็ดคนป่วย แล้วดูตามร่างกาย พร้อมกับกล่าวว่า

คำกล่าวในพิธีกรรม

คะเนี่ยคะจิ คะสาวว่าสาวแจ้ เกห์คะเกห์ควัน ลังกังจื่อจอสาวลู้เก้ จิมัวจื่อจื่อเตอลอ มัวมาเตอลอ ยอโนจู้จู้ลาวคาเลอ กูเตอลอชานอ จิมัวจื่อเตอ โนจู้จู้ปั้วเจ้ ตี้เกตุ จู้จู้เลาเคา ดักเจ้งเต้ย ยอหวิจื่อตือเตอตัว คะเต้คะเซอะเตอตัว คะคู้คะเต้จิมัวจื่อเตอ มัวก่อเตอ

จากนั้นพ่อหมอจะเอารูปจุดแล้วขี้ลงบนไข่ หมุนลงบนไข่แล้วกล่าวเหมือนข้างบน จากนั้นพ่อหมอจะทุบไข่ข้างบนเล็กน้อยพอเป็นรูพอให้ไข่แดงออกได้โดยที่ไม่แตก หลังจากนั้น พ่อหมอจะเอากระบวยน้ำเต้าตักน้ำใส่ครึ่งกระบวย หลังจากนั้นพ่อหมอจะแกะ เปลือกไข่เล็กน้อยไปติดไว้ที่กระบวยน้ำเต้าเป็นจุดๆ 4 จุด หลังจากนั้นพ่อหมอจะเทไข่ลงในน้ำเต้าส่วนรูปวางไว้ข้างๆ

- ผลจากการเสียดาย

ถ้ามีฟองน้ำขึ้นใกล้จุดไหนก็แสดงว่า ผีนั้นเป็นคนทำ พ่อหมอก็จะเอากระบวยตักน้ำมาเทใส่ฟองไข่จนแตกและหาไป พร้อมกับกล่าวถึงผีนั้น ว่าไข่ก็ให้ฟองนั้นหายไป ถ้าหายก็แสดงว่าใช่ แต่ถ้าไม่ใช่ก็พูด ผีคนอื่น แล้วตักน้ำรดจนฟองแตก

10) พิธีเม่งเต (หมี่เต๊ะ ,มั่งดำ)

- วัตถุประสงค์

จับชีพจรเพื่อจะได้รู้ว่าป่วยหรือมีสุขภาพคืออยู่หรือเปล่า หรือเป็นโรคอะไร ซึ่งจะจับได้ถึงธาตุในร่างกายว่าปกติหรือเปล่า เป็นการจับชีพจร เพื่อตรวจดูว่า เสาแข็ง (สะดุ้ง, ตกใจ) หรือไม่ การจับชีพจร ตรงข้อมือ ถ้าจับได้แสดงว่าไม่แข็ง (สะดุ้ง, ตกใจ) แต่ถ้าจับตรงข้อมือไม่ได้ แสดงว่าแข็ง (สะดุ้ง, ตกใจ) ต้องทำพัวแข็ง, คัวแข็งหรือ นิ้วแข็ง

- ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

จับแขนข้างซ้ายชีพจร ว่าลักษณะของชีพจรเต้นเร็วหรือเต้นช้า ถ้าชีพจรเต้นเร็วก็ แสดงว่าป่วยหรือเป็นไข้ธรรมดา แต่ถ้าชีพจรเต้นช้าหรือเต้นอ่อนมาก แสดงว่าเสียขวัญหรือตกใจ อะไรบางอย่างจนทำให้เสียขวัญ ถ้าชีพจรเต้นแบบแทงข้างนอกเข้ามา แสดงว่าโดนวิญญาณข้างนอกรบกวน แต่ถ้าแทงจากข้างในออกมาข้างนอก แสดงว่าบรรพบุรุษปล่อยปากให้วิญญาณหรือสิ่งไม่ดีเข้ามาทำให้เจ็บป่วย

ชีพจรมีการเต้นแทงข้างนอกเข้าใน แสดงว่า โคนผีป่า เจ้าป่า เจ้าเขาทำให้เจ็บป่วย เพราะอาจจะไปทำผิดหรือไปทำอะไรล่วงเกิน

ชีพจรมีการเต้นแทงจากข้างในออกข้างนอก แสดงว่า ผีบ้านอยากจะกินข้าว กินเนื้อ อยากจะให้ลูกหลานจัดตั้งโต๊ะให้ ถ้าตายแล้ว 2 วันอาการดีขึ้นแสดงว่าผีบ้านจะดื่มกินจริงๆ

- ผลของการทำ

1. เพื่อจะได้รู้ว่าโดนอะไรหรือเป็นอะไร
2. จะได้มีการไปรักษาถูกตามคำทำนายของพ่อหมอ
3. เพื่อความสบายใจ

11) พิธีกรรมฉัวไก

- วัตถุประสงค์ เพื่อดูว่าทำไมถึงป่วย ป่วยเพราะเหตุอันใด จะได้รักษาถูกวิธี

- อุปกรณ์

1. ไช้ไก่ 1 ฟอง (เกลือ)
2. ธูป 1 ดอก (ธูป)
3. ถ้วย 1 ใบ (ใบ)
4. น้ำเต้าผ่ำครึ่งเพื่อใส่น้ำ (ช้อ)
5. น้ำ (เต้า)

- ขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

คนป่วยจะเอาไข่และรูปมาขอให้แม่หมอช่วยดูให้หน่อย แม่หมอจะเอาไข่ไปก่อออกมาแล้วจุดรูป แล้วกล่าวใส่ในไข่ว่า ถ้าคนป่วยเป็นอะไรขอให้เกิดหรือให้มองแล้วรู้ในไข่ จากนั้นจะทุบเปลือกไข่ออกเล็กน้อยพอไข่แดงออกมาแล้วไข่แดงไม่แตก ตักน้ำใส่ในน้ำเต้าพอเหมาะ แล้ววางไว้ในถ้วย เทไข่ลงในน้ำเต้าที่เตรียมน้ำเอาไว้ แล้วดูลักษณะเส้นใยในไข่ ถ้าเส้นใยมีเยอะ แสดงว่าเป็นหวัดหรือเจ็บป่วยธรรมดา แต่ถ้ามีเป็นฟองน้ำขึ้นออกมาและเส้นขึ้นออกมาทางด้านในของแม่หมอ แสดงว่าผีในบ้านทำให้ป่วย แต่ถ้าฟองน้ำและเส้นออกด้านนอกของไข่แดงไปด้านนอกหน้าแม่หมอ แสดงว่าเป็นผีป่าหรือผีนอกบ้านทำให้เจ็บป่วย

- ผลของการทำ

1. ทำแล้วสามารถรู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งความไม่สบายใจไม่สบายกาย
2. ทำแล้วสบายใจและมีกำลังใจในการต่อสู้

- คำกล่าวในพิธี

ขอ.....ชื่อคนป่วย.....อ้าว หม้อ อ้วคง ตี ตะ ชาวว่า ชาวเจ้ ลอห์ ฉื่อ ชาว เคห์ จี มั่ว เต ช้อ ฉื่อ ตี ตะ เจ้ ตะ คั้วห์ ลอห์ ฉื่อ ชาว เคห์

2.2.10 สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพของหมอชนเผ่าม้ง (โปรดดูที่ภาคผนวก)

2.2.11 ทำเนียบหมอชนเผ่าม้ง

ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่
1.นายจางยั้ง แซ่ย่าง	92ม.6 ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)
2.นางจุ อัสวจินดาพล	87 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)
3.นางเจือ อัสวจินดาพล	154 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)
4.นางเงื้ แซ่โซ้ง	67 หมู่ที่ 9 ตำบลขุนควร อำเภอปง จังหวัดพะเยา (ยาสมุนไพร/การบำบัดรักษาทางกาย)
5.นายไชคุณ วรกิจพาณิชย์	28 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร/ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ)
6.นางเชี้ย แซ่ว่าง	16 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)
7.นางเชี้ยกง แซ่ย่าง	57 ม.6 ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)
8.นางดวงใจ วรกิจพาณิชย์	28 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพร)

ชื่อ - นามสกุล	ที่อยู่
9.นายทวี อัสวจินดาพล	34 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร/ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ)
10.นายบุญ วินัยผาสุข	16ม.6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา ยาสมุนไพรร/ทำพิธีกรรมดูแลสุขภาพ)
11.นายประเสริฐ วีรกรรม	49 ม.6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
12.นางประหยัด ไพฑูรย์โอภาส	53 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
13.นางยั้ง อัสวจินดาพล	76 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร/การบำบัดรักษาทางกาย)
14.นายเลาญ แซ่ย่าง	53 ม.6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
15.นายเลาวาง วาริพิทักษ์	4 ม.6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
16.นางวะ อัสวจินดาพล	91 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร/การบำบัดรักษาทางกาย)
17.นายว้าง วาริพิทักษ์	57 ม.6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
18.นางวิภา วรกิจพาณิชย์	22 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
19.นายสิงห์น้อย สุริยะผดุงชัย	67 ม.7 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา (ยาสมุนไพรร)
20.นางสุกัญญา แซ่หาญ	4 หมู่ 7 บ้านสันติสุข ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา
21.นายสุขกานต์ บำรุงกิจ	77 บ.ขุนกำลัง หมู่ 4 ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา
22.นางหยี แซ่ย่าง	77 หมู่ 6 ต.ผาซำงน้อย อ.ปง จ.พะเยา

สรุปผลการดำเนินการในระยะที่ 1 ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านการดูแลรักษาสุขภาพ การจัดทำทำเนียบสมุนไพรรและทำเนียบหมอชนเผ่า โดยภาพรวมโครงการเคลื่อนงานในพื้นที่ ทั้ง 3 โครงการ สามารถปฏิบัติการกิจในเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ ดังนี้

(1) ได้องค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้งที่ผ่านการคัดสรรตรวจสอบ และได้จัดทำเป็นตำราการแพทย์ชนเผ่าม้ง 100 เล่ม

(2) ได้ทำเนียบหมอชนเผ่าม้ง ซึ่งมีทั้งหมอกายบำบัด หมอยา และหมอพิธีกรรม รวมทั้งสิ้นจำนวน 25 คน

(3) ได้ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าม้ง ที่ผ่านการตรวจสอบจากหมอชนเผ่าม้งจากหลายพื้นที่ทั้งในเขตอำเภอปง จังหวัดพะเยา และอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย รวมรวมสมุนไพรได้ทั้งสิ้น 245 ชนิด

2.3 การสืบทอดความรู้การแพทย์ชนเผ่าม้งและการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในพื้นที่เป้าหมายของชนเผ่าม้ง

เนื่องจากการดำเนินงานของชุดวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง มีระยะเวลาดำเนินงานเพียง 2 ปี จึงได้หลอมรวมพันธกิจที่ 2 และ 3 เข้าด้วยกัน เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ครบตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในสัญญา ทั้งนี้ การขยายผลในระยะที่ 2 ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานจาก“การยึดพื้นที่มายึดที่ตัวหมอ” เนื่องจากโครงการเคลื่อนงานในบางพื้นที่ขาดความพร้อมด้านชุมชน ซึ่งการพัฒนาตามพันธกิจของชุดวิจัยต้องขึ้นอยู่กับชุมชนทั้งผู้นำ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนที่ต้องมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นและต้องได้รับการสนับสนุนจากชุมชนด้วย แต่อย่างไรก็ตาม โดยส่วนตัวของหมอก็ยังคงทำหน้าที่ในชุมชนของตนเองได้

ดังนั้น การดำเนินงานระยะขยายผลของชุดวิจัยจะให้กลุ่มหมอชนเผ่าม้ง บ้านปางค่าเหนือ (น้ำเค) ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา มาร่วมทำกิจกรรมกับบ้านสันติสุข ต.ขุนควร อ.ปง จ.พะเยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมสูง โดยมาร่วมทำกิจกรรมกับวนอุทยานภูลังกา ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา ในการฟื้นฟู อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยแผนปฏิบัติงานในระยะที่ 2 จะให้ความสำคัญไปที่การเสริมสร้างรายได้จากพืชผักและสมุนไพรท้องถิ่นและการนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ผลที่ได้จากการดำเนินงานในระยะที่ 2 มีดังนี้

2.3.1 การถ่ายทอดความรู้

ผลการดำเนินงานเรื่องการสืบทอดที่เห็นชัดเจนที่สุดได้แก่ การสืบทอดองค์ความรู้ระดับครัวเรือน/ชุมชน ของชนเผ่าม้งที่สามารถปฏิบัติได้ ในลักษณะของการเรียนรู้ตัวต่อตัว โดยผู้ที่สนใจสามารถไปเรียนรู้กับหมอที่บ้านในเวลาว่างตามอัธยาศัย และยังได้สืบทอดความรู้ให้กับเยาวชน ที่สอดแทรกผ่านวิถีชีวิตประจำวันการอยู่ การกิน การปฏิบัติตน เป็นส่วนใหญ่ อีกส่วนหนึ่งทางโรงเรียนในหมู่บ้านน้ำเคและบ้านสันติสุข ได้นำความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคอย่างง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันสอนให้กับนักเรียน ในชั่วโมงว่าง อย่างน้อยก็ทำให้ลูกหลานได้เรียนรู้และได้ใช้ประโยชน์จากความรู้ที่สอดแทรกไปกับการเรียนรู้ของโรงเรียน ในการนี้ ทีมวิจัยและทีมสังเคราะห์ได้นำตำราการแพทย์ชนเผ่าม้งมอบคืนให้กับโรงเรียนในพื้นที่ สาธารณสุขอำเภอปง สาธารณสุข ตำบลขุนควร และศูนย์ของหมู่บ้านปางค่าเหนือ บ้านน้ำเคและบ้านสันติสุขอย่าง

น้อยจะได้เป็นคู่มือในการศึกษาเรียนรู้ได้ เพื่อให้องค์ความรู้ของชนเผ่าม้ง ได้ถูกเรียบเรียงและถูกสืบสานอย่างค่อยเป็นค่อยไป

และส่วนหนึ่งได้มีการคัดสรรองค์ความรู้ที่ยังร่วมสมัยเพื่อการสืบสานเข้าสู่ระบบการจัดการศึกษาหลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต (พท.บ) สาขาวิชาการแพทย์ล้านนาเปิดสอนโดยวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ซึ่งองค์ความรู้ของชนเผ่าม้งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มรายวิชาชีพเลือกไป

2.3.2 การดูแลรักษาสุขภาพ

องค์ความรู้ท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษของชนเผ่าม้ง แม้บางอย่างอาจถูกลดบทบาทลง แต่บางอย่างก็ยังคงดำรงอยู่ได้โดยเฉพาะประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพที่ปัจจุบันยังคงกระทำกันอยู่ เช่น พิธีอุปถัมภ์/อุปถัมภ์ลงปลี (เรียกขวัญเจ็บป่วย) พิธีเป่าเหยง (แก้บน) พิธีอ้วนเน้น (เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีเรื่องเดือดร้อนหรือไม่สบาย) หรือการไยยาสมุนไพรเพื่อบำบัดบรรเทาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เช่น โรคกระเพาะ ท้องร่วง ตาแดง การไยยาสมุนไพรประเภทยาบำรุงกำลัง หรือสำหรับสตรีหลังคลอดที่ยังคงมีหมอชนเผ่าม้งให้การบำบัดรักษาตามสมควร ถึงแม้ในระดับของการนำความรู้สู่การปรับใช้กับระบบการบริการทางการแพทย์แผนปัจจุบันจะยังขาดการเชื่อมประสานดำเนินงานที่จริงจัง ทั้งนี้ จะต้องมีการพัฒนาในพื้นที่ต่อไป

2.4 การสร้างรายได้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.4.1 การขยายพันธุ์สมุนไพร

โครงการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่ร่วมกับทีมประสานงานและวนอุทยานภูลังกา ได้จัดการฝึกอบรมการเพาะพันธุ์สมุนไพร จำนวน 2 ครั้งได้แก่ วันที่ 21-23 สิงหาคม 2549 และ 21 ตุลาคม 2549 ณ วนอุทยานภูลังกาขึ้น มีหมอชนเผ่าม้งและกลุ่มแม่บ้านจากบ้านปางค่าเหนือและบ้านน้ำเคเข้าร่วมการฝึกอบรมในครั้งนี้ 6 คน และจากบ้านสันติสุข 5 คน ผลจากการฝึกปฏิบัติทำให้ได้เรียนรู้วิธีการเก็บพันธุ์สมุนไพรออกจากป่า การเพาะพันธุ์สมุนไพรในรูปแบบต่าง ๆ และได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของตลาดสมุนไพรในปัจจุบัน ในการนี้ได้มีการเตรียมการเรื่องการเพาะขยายพันธุ์สมุนไพรเพื่อเข้าร่วมงานมหกรรมสมุนไพรการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโจง โดยหมอชนเผ่าม้งรับอาสาไปเพาะสมุนไพรที่สำคัญของชนเผ่าม้งจำนวน 50 ชนิดมา โดยมีทีมวนอุทยานภูลังกาเป็นพี่เลี้ยงดูแลให้เข้าใจลึกซึ้ง

2.4.2 การสร้างรายได้จาก “สมุนไพร”

การดำเนินงานในพันธกิจนี้ทำได้เพียงเพาะพันธุ์สมุนไพรตามครัวเรือน เพื่อใช้ประโยชน์ในระดับครอบครัวมากกว่า ซึ่งหลังจากที่มีการฝึกอบรมการเพาะพันธุ์สมุนไพร จากวนอุทยานภูลังกาไปแล้วหมอชนเผ่าม้งบางคนได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการเพาะพันธุ์สมุนไพรของตนเอง โดยเฉพาะขณะนี้สมุนไพรที่สร้างรายได้ให้กับหมู่บ้านปางค่าเหนือ และบ้านน้ำเค โดยเฉพาะบ้านน้ำเคเดิมเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดพะเยาอยู่แล้ว จึงทำให้การสร้างรายได้จากการปลูกเงี้ยวกุหลาบกลายเป็นเศรษฐกิจของหมู่บ้าน และหลังจากที่ได้มีการพบปะพูดคุยระหว่างทีมวิจัยในพื้นที่กับทีมประสานงานและวิทยากรจากวนอุทยานภูลังกาถึงอนาคตในการเพาะปลูกพืชสมุนไพรเป็นเศรษฐกิจ แก่นนำหมอชนเผ่าม้งก็ให้ความสนใจที่จะพัฒนาอยู่ 7 คน (หมู่บ้านปางค่าเหนือและบ้านน้ำเค 3 คน และหมู่บ้านสันติสุข 4 คน) ซึ่งต้องมีการพัฒนาเรื่องตลาดสมุนไพรร่วมกันกับเครือข่ายหมอพื้นบ้านและหมอชนเผ่าต่อไป

2.5 การพัฒนาเครือข่ายหมอชนเผ่าม้ง

เป็นภารกิจหนึ่งที่โครงการเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่ทั้งสองโครงการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างหมอพื้นบ้านและหมอชนเผ่าทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีกระบวนการในการพัฒนาเครือข่ายของหมอชนเผ่าม้ง ดังนี้

1) การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องของชุดวิจัย เช่น การจัดประชุมเตรียมความพร้อมชุมชน การศึกษาสำรวจสมุนไพรและเก็บรวบรวมด้านสุขภาพและข้อมูลต่าง ๆ ของชุดวิจัย ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำวิจัย เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในช่วงแรกระหว่างชุมชน หมอชนเผ่าม้งและทีมวิจัย ในเรื่องการศึกษารวบรวมองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าม้ง ของทั้งสองพื้นที่ ทำให้รู้จักกันมากยิ่งขึ้น ระหว่างนี้ได้ถือโอกาสสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ไปพร้อมกันด้วย

ซึ่งถือได้ว่า การทำกิจกรรมร่วมกันของหมอชนเผ่าทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ ทีมประสาน ทีมสังเคราะห์ สาธารณสุขประจำตำบลขุนควรว วนอุทยานภูลังกา เด็กเยาวชนนักศึกษา ที่สนใจเข้าร่วมทำกิจกรรม เป็นการสร้างฐานของกลุ่มเครือข่ายของชนเผ่าม้งได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างเช่น การจัดทำทำเนียบสมุนไพรของชนเผ่าม้งและจัดทำทำเนียบหมอชนเผ่าม้งทำให้คณะทำงานที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ได้รู้จักกันและยังได้แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องสมุนไพรให้กับนักศึกษากาแพทย์แผนไทยที่ร่วมการสำรวจ 3 ครั้ง (ระหว่างเดือนมีนาคม – เมษายน 2548) ทั้งในพื้นที่วนอุทยานภูลังกา ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา และในพื้นที่ของหมู่บ้านปางค่าเหนือ

บ้านน้ำเคและบ้านสันติสุข ด้วย และเพื่อสร้างฐานเครือข่ายหมอพื้นบ้านและหมอชนเผ่าจึงได้เชิญหมอเมืองในพื้นที่ เชียงราย-พะเยา 4 ท่าน เข้าร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้านยาสมุนไพรในระหว่างการเก็บข้อมูลด้วย หลังจากนั้นจึงมีการจัดเวทีเพื่อตรวจสอบข้อมูลสมุนไพรท้องถิ่นระหว่างวันที่ 25-26 กรกฎาคม 2548 ณ วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย โดยหมอชนเผ่าม้งจาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านสันติสุข ต.ขุนควร บ้านปางค่าเหนือ บ้านน้ำเค ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา และหมอชนเผ่าม้งจาก อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย จำนวน 8 คน มาร่วมตรวจสอบข้อมูล ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวทำให้ได้ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าม้ง ที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันจากหมอชนเผ่าม้งในแต่ละพื้นที่ นอกจากนั้น ยังได้จัดทำทำเนียบหมอม้งควบคู่ไปกับการสำรวจข้อมูลครั้งนี้ด้วย โดยสรุปแล้ว การพัฒนาเครือข่ายให้เกิดขึ้นในพื้นที่สิ่งที่สำคัญยิ่งคือ การทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมร่วมกัน จะทำให้แต่ละฝ่ายให้ความสำคัญในการปฏิบัติงาน อนึ่ง ด้วยความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าม้งในเขตพื้นที่อำเภอปง โดยส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นกลุ่มเครือญาติที่มีการติดต่อสื่อสารกันผ่านเทศกาลของชนเผ่าม้งอยู่แล้ว

นอกจากนั้น ตัวแทนจากทีมชนเผ่าม้งในพื้นที่ได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหมอชนเผ่าไทลื้อ ที่โรงพยาบาลไต ลิบสองพันนา ประเทศจีน ซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านที่จะได้มีการร่วมมือกันในการพัฒนาต่อไปในอนาคต

2) การเข้าร่วมงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโขง

ที่จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 5 – 9 มกราคม 2550 หมอชนเผ่าม้งบ้านปางค่าเหนือ และบ้านสันติสุขได้มีโอกาสเข้าร่วมงานมหกรรมการแพทย์ชนเผ่าและชุมชนสมุนไพรลุ่มน้ำโขง ซึ่งหมอชนเผ่าแต่ละท่านต่างมีความตั้งใจที่จะมาเผยแพร่ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าตนเอง รวมถึงการแลกเปลี่ยนทางประเพณี วัฒนธรรม ในช่วงเย็นของทุกวันตลอดการจัดงาน เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชนเผ่าอื่น ๆ นอกจากนั้นหมอม้งจากบ้านปางค่าเหนือได้ร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรมของตนเอง และการนำต้นพันธุ์สมุนไพรจำนวนไม่น้อยกว่า 30 ชนิด มาร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างหมอชนเผ่าอื่นๆ กับหมอเมืองอีกด้วย

2.6 บทเรียนจากการเคลื่อนงานชุดวิจัยและพัฒนา การแพทย์ชนเผ่าม้ง

1) บทเรียนที่ได้จากการทำงานในครั้งนี้ทำให้ชุมชน และทีมวิจัยได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทั้งด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น การทำงานระหว่างทีมวิจัยกับพี่น้องชนเผ่า ที่จะแตกต่างกับคนพื้นราบ ทั้งเรื่องการสื่อสาร แต่อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการประสานงานผ่านเครือข่ายสุขภาพของสาธารณสุขและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนเป็นแกนนำในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2) การติดต่อสื่อสารระหว่างทีมวิจัยกับหมอชนเผ่าในพื้นที่ค่อนข้างยากลำบาก

เนื่องจากพื้นที่อยู่ไกล การคมนาคมไม่สะดวก ใช้ระยะเวลาในการเดินทางลงพื้นที่ค่อนข้างนาน จึงทำให้การจัดกิจกรรมร่วมกันในแต่ละครั้งต้องประสานงานล่วงหน้าไว้ 5 วัน

3) การสื่อสารทางภาษาระหว่างทีมประสานงานทั้งในส่วนกลางและในพื้นที่ไม่มี ความชำนาญและถนัดเรื่องภาษาของชนเผ่าม้ง บางกรณีต้องใช้เวลาในการอธิบายมากกว่าจะเข้าใจ ตรงกันในแต่ละประเด็นที่ต้องศึกษาเก็บข้อมูล จึงทำให้ต้องลงพื้นที่บ่อยครั้ง และหมอชนเผ่าม้งบาง ท่านไม่สามารถพูดไทยหรือภาษาท้องถิ่นได้ จึงต้องอาศัยหมอที่พูดภาษาไทยหรือภาษาท้องถิ่นช่วย แปลความหมายให้อีกชั้นหนึ่ง และบางครั้งในช่วงแรกของการเข้าไปศึกษา สัมภาษณ์และเก็บข้อมูล หมอชนเผ่ายังไม่กล้าที่จะให้ข้อมูลหรือพูดสื่อสารกับทีมงานมากนัก

ดังนั้น จึงใช้วิธีการแก้ปัญหาด้วยการนำนักศึกษาแพทย์แผนไทยที่เป็นลูกหลานของ ชนเผ่าม้ง ของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ ลงพื้นที่ร่วมกับทีมวิจัยและทีมประสานงานจึงทำให้ได้ ข้อมูลที่ได้จากการเก็บมีความชัดเจนและละเอียดมากยิ่งขึ้น

4) การลงพื้นที่สำรวจข้อมูลสมุนไพรเป็นช่วงหน้าฝนการคมนาคมลำบาก การเดินทาง เพื่อสำรวจยิ่งยากมากยิ่งขึ้นเนื่องจากต้องระมัดระวังอันตราย และในขณะที่เก็บข้อมูลหากฝนตกลง มาทำให้การบันทึกข้อมูลลำบาก อีกทั้งได้รูปภาพสมุนไพรไม่ชัดเจน จึงได้ใช้วิธีการให้ทีมวิจัย ชุมชนลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจด้วยกันหลายครั้ง แต่อย่างไรก็ตาม การทำกิจกรรมการดำเนินงาน ของชุดวิจัยก็ทำให้ทีมวิจัย หมอชนเผ่าได้เรียนรู้กระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน

5) การพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง ส่วนหนึ่งสามารถที่จะคัดสรร พื้นฟู และนำกลับมา ใช้ในวิถีชีวิตใหม่ที่ผ่านประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาดั้งเดิมได้ และสามารถพัฒนาเป็น เอกสารตำราการแพทย์ชนเผ่าม้งแล้ว แต่ในเชิงการขยายผลยังค่อนข้างจำกัด เนื่องจากบริบททาง สังคมวัฒนธรรมของชนเผ่าม้งนั้นมีความแตกต่างไปจากชนเผ่าม้ง จึงทำให้ได้เพียงแนวทางการ พัฒนาการสร้างรายได้จากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพ ที่ต้องอาศัยการพัฒนาต่อไปในอนาคต

6) การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้าร่วมเรียนรู้ผ่านเวทีกลาง และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุด โครงการวิจัยจัดขึ้น ส่วนหนึ่งทำให้หมอชนเผ่า ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการเปิดโลกทัศน์ ได้อีกแนวทางหนึ่งที่ชุมชนอยากให้มีการจัดอยู่เป็นประจำ

โครงการที่ 3

สังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา
การแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โดย โครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนา
การแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

โครงการที่ 3 สร้างสรรค์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

3.1 ความเป็นมาและเจตนาในการสร้างสรรค์องค์ความรู้

โครงการสร้างสรรค์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่า มีภารกิจในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในแต่ละพื้นที่ เพื่อจะพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวให้ขึ้นไปสู่ องค์ความรู้เชิงระบบทางวิชาการที่ชัดเจน จนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นตำราการแพทย์ของแต่ละชนเผ่าได้ ง่ายต่อการนำไปขับเคลื่อนเชิงนโยบายและนำไปขยายผลในเชิงพัฒนาที่กว้างไกลต่อไป อีกทั้งเป็นที่ปรึกษาพร้อมระดมความคิด ให้ข้อคิดเห็นต่อการนำความรู้ไปสร้างเสริมสุขภาพและวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งด้านการกิน การอยู่ การยังชีพและการดูแลสุขภาพ ตลอดจนความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ จนสามารถขยายผลไปสู่การเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการเก็บสมุนไพรขายเป็นรายได้เสริม ส่งผลต่อความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ซึ่งในลักษณะของการดำเนินงาน จะเป็นการทำงานร่วมกันโดยเน้นบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย และประสานงานร่วมกันในบางกิจกรรม กล่าวคือ โครงการวิจัยย่อยระดับพื้นที่จะทำหน้าที่ศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของพื้นที่ตนเอง ซึ่งจะมีบางกิจกรรมที่แต่ละโครงการวิจัยย่อยต้องทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมการจัดระบบและตรวจสอบองค์ความรู้ระดับชนเผ่า โดยมีทีมพี่เลี้ยงประสานงานระดับชนเผ่า คอยทำหน้าที่ขับเคลื่อนและประสานงานให้โครงการวิจัยย่อยต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน รวมถึงเป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานหน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมาร่วมเรียนรู้ เช่น อบต. กรมป่าไม้ อนามัยชุมชน โรงเรียน ฯลฯ ส่วนทีมวิชาการจากวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านจะเข้ามาทำหน้าที่ในการช่วยจัดระบบ และสร้างสรรค์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในแต่ละพื้นที่ เพื่อจะพัฒนาองค์ความรู้ดังกล่าวให้ขึ้นไปสู่องค์ความรู้เชิงระบบทางวิชาการที่ชัดเจน โดยมีทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่ายร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและที่พี่เลี้ยง

3.2 กระบวนการสร้างสรรค์องค์ความรู้

สืบเนื่องจากชุดโครงการวิจัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ชนเผ่าภาคเหนือ ได้แบ่งพันธกิจในการขับเคลื่อนงานเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การศึกษารวบรวมองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการนำภูมิปัญญาที่คัดสรรปรับปรุงให้ร่วมสมัยแล้ว ไปฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับโรงเรียนและเรียนเป็นวิชาชีพในระดับมหาวิทยาลัย (ดำเนินการโดยหมอชนเผ่าและแกนนำชุมชนในแต่ละพื้นที่)

ระดับที่ 2 การประสานงานเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานของแต่ละพื้นที่ให้ได้ตามเป้าหมาย และเป็นเวทีกลางในการทำกิจกรรมร่วมกันของแต่ละชนเผ่า (ดำเนินการโดยพี่เลี้ยง/ผู้ประสานงานจากหน่วยงานที่เป็นฐานประสานงานเครือข่ายของแต่ละชนเผ่า)

ระดับที่ 3 การสังเคราะห์และพัฒนาระบบองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมถึงกระบวนการที่สามารถนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน การสืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่และการสร้างเสริมรายได้ของชุมชน (ดำเนินการโดยทีมวิชาการของวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านฯ และองค์กรในเครือข่าย ร่วมกับทีมหมอชนเผ่าและทีมพี่เลี้ยง)

อย่างไรก็ตาม ทีมวิชาการวิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายซึ่งเป็นทีมสังเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์แต่ละชนเผ่าตามพันธกิจระดับที่ 3 จำเป็นต้องทำงานประสานกับทีมพื้นที่อย่างใกล้ชิด โดยได้มีการติดตามและคอยเป็นที่ปรึกษาให้แก่ทีมวิจัยในแต่ละพื้นที่ ซึ่งปฏิบัติตามพันธกิจระดับที่ 1 ผ่านการประสานงานร่วมกับทีมขับเคลื่อนและประสานงาน ซึ่งปฏิบัติตามพันธกิจระดับที่ 2 เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกที่ใช้ประกอบการสังเคราะห์องค์ความรู้การแพทย์ของแต่ละชนเผ่า โดยสามารถสรุปพันธกิจการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนของแต่ละชนเผ่าตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1) ศึกษารวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องจากเอกสารตำราหรือรายงานศึกษาวิจัยของแต่ละชนเผ่า

(2) ติดตามผลการรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละชุดวิจัยฯ และผลการพัฒนาในแต่ละพื้นที่

(3) เก็บรวบรวมองค์ความรู้ของแต่ละพื้นที่เพิ่มเติมในเชิงลึกและศึกษาเจาะลึกถึงแนวคิดความเชื่อ ทฤษฎีที่สนับสนุนองค์ความรู้ของแต่ละชนเผ่า

(4) ร่วมกับทีมพี่เลี้ยงจัดเวทีตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลและเปรียบเทียบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่และแต่ละชนเผ่า

(5) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบด้านการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของแต่ละชนเผ่า รวมทั้งช่วยคัดกรององค์ความรู้ที่ร่วมสมัยเพื่อการสืบสาน ฟื้นฟู ปรับปรุงและนำกลับมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่ ตลอดจนพัฒนาเอกสารตำราและสื่อการเรียนรู้ของแต่ละชนเผ่า

(6) สรุบทบทเรียนจากการวิจัยและพัฒนาของแต่ละโครงการ สังเคราะห์เป็นแนวนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายและปรับใช้ในงานประจำของตน

ทั้งนี้ เนื่องจากความพร้อมในการศึกษาวิจัยของแต่ละชนเผ่าไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงเริ่มต้นดำเนินการสังเคราะห์และพัฒนาองค์ความรู้การแพทย์ชนเผ่าอย่างเป็นอันดับแรก ตามด้วยชนเผ่าเมี่ยน ม้ง ละหู่ และไทยใหญ่ตามลำดับ โดยผลจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ได้จัดทำออกมาเป็นตำราการแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าม้ง-เมี่ยน ม้ง เมี่ยน ละหู่ และไทยใหญ่ ซึ่งสามารถสรุปผลการดำเนินงานของชนเผ่าม้ง – เมี่ยน ได้ดังนี้

3.3 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุบทบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

สำหรับการดำเนินงานโครงการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุบทบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยนในชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยนนั้น ค่อนข้างใช้เวลาในการพัฒนาโครงการและเตรียมความพร้อมในพื้นที่ ประกอบกับต้องดำเนินการควบคู่กับโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยนและโครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับกิจกรรมการดำเนินงานในแต่ละโครงการและเกิดประสิทธิผลตามกิจกรรมการดำเนินโครงการจึงทำให้สามารถเริ่มต้นโครงการจริงได้ในเดือนมกราคม 2548 ซึ่งล่าช้ากว่ากำหนดไปมากและส่งผลกระทบต่อวางแผนดำเนินโครงการตามระยะเวลาที่กำหนดเดิมแต่ยังคงไว้ซึ่งขั้นตอนดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการเดิมได้ดังนี้

1) ได้ประชุมวางแผนปฏิทินที่จะร่วมกิจกรรมกับทีมโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน, โครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

2) ได้ประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง เทคนิควิธีการทำวิจัยในชุมชน โดยเฉพาะเทคนิควิธีการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตามประเด็นที่วางไว้และการออกแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม ให้แก่ ทีมโครงการขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน เพื่อให้ทีมวิจัยสามารถเก็บข้อมูลในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของชนเผ่าม้ง-เมี่ยนได้อย่างครอบคลุมและมีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน

3) ได้ร่วมประชุมเครือข่ายหมอแม้ง-เมี่ยน ครอบคลุมพื้นที่เขตอำเภอปางและอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และเขตอำเภอแม่จันและอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เพื่อทำความเข้าใจกับหมอแม้ง-เมี่ยนเรื่องความสำคัญของชุดวิจัยและพัฒนาการแพทย์ชนเผ่า

4) ได้ศึกษาค้นคว้าและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ
สุขภาพของชนเผ่า ครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับระบบการแพทย์ชนเผ่าในเขตภาคเหนือตอนบน,
สถานการณ์และบทบาทการดูแลสุขภาพสุขภาพของหมอชนเผ่าในอดีตและปัจจุบัน, แนวคิดความ
เชื่อเกี่ยวกับความเจ็บป่วยของหมอชนเผ่า, ประเภทและลักษณะเฉพาะของหมอชนเผ่า, การสืบทอด
ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของหมอชนเผ่า, กลุ่มโรคที่หมอชนเผ่ารู้จัก, ขั้นตอนและวิธีการ
เสี่ยงทาย และกระบวนการดูแลสุขภาพสุขภาพของหมอชนเผ่าจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

กฤษณ์กมล บุญธาดา. (2542). รายงานการฝึกภาคสนามเรื่อง ลิซุ. กรุงเทพฯ: มปป.

กันยานุช เทาประเสริฐ. (2543). รายงานการฝึกภาคสนามเรื่อง มูเซอ กลุ่มมูเซอเซเล. กรุงเทพฯ:
มปป.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). ชาวเขาในไทย ผลงานอมตะของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์. กรุงเทพฯ:
บริษัทพิมพ์เนศ พรินท์เซ็นเตอร์ จำกัด.

นิวัฒน์ ตামী และคณะ. ระบบการแพทย์พื้นบ้านของประชาชนชาวเขาเผ่าลีซอ. สมาคมศูนย์รวม
การศึกษา และวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (สมาคม IMPECT).

พอลและอีเลน ลูวิส. (2528). หกลำชาวคอย. (ศิริวรรณ สุขพานิช, ผู้แปล). เยอรมันนี:
เซตป+ไมเยอร์ ที่สตูดการ์ต.

ทรงวิทย์ เชื้อมสกุล. (2542). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาพยาบาลของ
ม้ง. ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยิ่งยง เทาประเสริฐ และธารา อ่อนชมจันทร์ (บรรณาธิการ). (2537). ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน
ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพ กรณีศึกษา: การรักษากระดูกหักของหมอเมืองและการดูแล
ครรภ์ของชาวอาข่า จังหวัดเชียงราย. เชียงราย: สถาบันราชภัฏเชียงราย.

รายงานวิจัยโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาศักยภาพหมอชนเผ่า: ลิซุ, ปกาเกอญอ, อาข่า, ละหู่, เมี่ยน,
ม้ง. (2545). วิทยาลัยการแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย.

ลักขณา ดาวรัตนหงษ์. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์: ลิซอ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท
สหธรรมิก จำกัด.

ศตวรรษ สถิตย์เพียรศิริ. (2533). การลำดับวงศ์และทักษะบางเรื่องของเผ่าอีเก้อ. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย.

สมทรง บุรุษพัฒน์ และสรินยา คำเมือง. (2542). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกะยัน.
กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

สุจิตต์ลักษณ์ ศีผดุง. (2539). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง. นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.

สุจิตต์ลักษณ์ ศีผดุง และสรินยา คำเมือง. (2540). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโป. กรุงเทพฯ:
บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

อุไรวรรณ แสงสร. (2542). ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรและการรักษาความเจ็บป่วย
ของ “อีโก้”. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อ
การพัฒนาอย่างยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

5) ได้รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เกี่ยวกับข้อมูล
สมุนไพรม้ง-เมี่ยนร่วมกับทีมโครงการประสานงานวิจัยการแพทย์ชนเผ่าม้ง-เมี่ยนและทีมโครงการ
ขับเคลื่อนงานศึกษาวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพและสมุนไพรของชน
เผ่าม้ง-เมี่ยน ซึ่งครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับชื่อท้องถิ่น, สรรพคุณ, ส่วนที่ใช้, ลักษณะ/ประเภท,
แหล่งที่พบ, เขตพื้นที่ที่พบ และรูปสมุนไพร

6) ได้รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เกี่ยวกับบริบท
ด้านสังคมวัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน โดยร่วมประชุม
ตรวจสอบข้อมูล ในลักษณะการเทียบเคียงกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการแพทย์
ชนเผ่าที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่โดยการนัดหมายล่วงหน้า

7) ได้เก็บข้อมูลกรณีศึกษาจากหมอเมือง-เมี่ยนหรือผู้รู้ในพื้นที่เพิ่มเติมในเชิงลึก เพื่อ
ศึกษาเจาะลึกถึงจักรวาลวิทยาด้านสุขภาพเพื่อใช้เป็นข้อมูลสังเคราะห์องค์ความรู้ด้านสุขภาพของ
ชนเผ่าม้ง-เมี่ยน

8) ได้ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงระบบครอบคลุมด้านการดูแลรักษาสุขภาพและ
สมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมี่ยน โดยจัดเวทีประมวลผลและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล
จากผู้รู้และหมอเมือง-เมี่ยนในพื้นที่ จนได้ร่างตำราอ้างอิงกลางเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการดูแลรักษา
สุขภาพและระบบข้อมูลสมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมี่ยนตามสารบัญชต่อไปนี้

ตำราการแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าม้ง ประกอบด้วย

(1) กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง

(1.1) ความเป็นมา

(1.2) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

(1.3) กรอบแนวคิดในการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์
ชนเผ่าม้ง

- (2) ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าม้ง
 - (2.1) ประวัติความเป็นมาและความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดชนเผ่าม้ง
 - (2.2) ประเพณีของผู้นำหมู่บ้าน
 - (2.3) ลักษณะการประกอบอาชีพ
 - (2.4) โครงสร้างครอบครัวและระบบเครือญาติ
 - (2.5) การสืบทอดมรดก
- (3) จักรวาลวิทยาเกี่ยวกับสุขภาพของชนเผ่าม้ง
 - (3.1) ความเชื่อที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การสร้างบ้านเรือน และการอยู่อาศัย
 - (3.2) สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ
 - (3.3) สุขภาพกับการกินของชนเผ่าม้ง
 - (3.4) ประเพณีสำคัญที่ถือปฏิบัติกันเป็นประจำเกี่ยวกับสุขภาพ
- (4) องค์ความรู้ด้านการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้ง
 - (4.1) แนวคิดความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเจ็บป่วย
 - (4.2) ประเพณีของหมอผี
 - (4.3) หลักการตรวจและวินิจฉัยโรคของหมอผี
 - (4.4) กลุ่มโรคที่หมอผีรู้จัก
 - (4.5) การดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้ง
 - (4.6) ข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้ง
- (5) สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลรักษาสุขภาพของชนเผ่าม้ง

ตำราการแพทย์และสมุนไพรชนเผ่าม้ง ประกอบด้วย

- (1) กระบวนการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง
 - (1.1) ความเป็นมา
 - (1.2) ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน
 - (1.3) กรอบแนวคิดในการสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปบทเรียนการพัฒนาการแพทย์ชนเผ่าม้ง
- (2) ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าม้ง
 - (2.1) แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์ (อ๊วเมี่ยน)
 - (2.2) โครงสร้างองค์กรชุมชนชาวเมี่ยน
 - (2.3) ระบบเครือญาติ

(3) จักรวาลวิทยาเกี่ยวกับสุขภาพของชนเผ่าเมียน

(3.1) ความเชื่อที่เกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน การสร้างบ้านเรือน และการอยู่อาศัย

(3.2) สิ่งแวดล้อมกับสุขภาพ

(3.3) สุขภาพกับการกินของชนเผ่าเมียน

(3.4) ประเพณีสำคัญที่ถือปฏิบัติกันเป็นประจำเกี่ยวกับสุขภาพ

(3.5) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการกิน

(3.6) วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับการตายของชาวเมียน

(4) องค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าเมียน

(4.1) ความเชื่อเกี่ยวกับการถือขวัญ “เว็นแบะ”

(4.2) ความเชื่อในการปฏิบัติตัวของหญิงขณะตั้งครรภ์ ขณะคลอด และหลังคลอด

(4.3) ความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุการเจ็บป่วย

(4.4) การตรวจและวินิจฉัยโรคของหมอเมียน

(4.5) กลุ่มอาการหรือโรคที่พบในชนเผ่าเมียน

(4.6) ประเภทและองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของหมอเมียน

(4.7) การสืบทอดองค์ความรู้ของหมอเมียน

(5) สมุนไพรที่ใช้ในการดูแลสุขภาพสุขภาพของชนเผ่าเมียน

อย่างไรก็ตาม ในแง่ของการสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงระบบด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพและสมุนไพรของชนเผ่าม้ง-เมียน แม้สามารถคัดกรององค์ความรู้ที่ร่วมสมัยเพื่อการสืบสาน ฟื้นฟู ปรับปรุงและนำกลับมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่ ตลอดจนพัฒนาเอกสารตำราและสื่อการเรียนรู้ของแต่ละเผ่าแล้ว แต่ในเชิงการขยายผลยังค่อนข้างจำกัด เนื่องจากบริบททางสังคมวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง-เมียนนั้นมีความแตกต่างไปจากชนเผ่าอาข่า จึงทำให้ได้เพียงแนวทางการพัฒนาการสร้างรายได้จากสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สุขภาพผ่านเครือข่ายตลาดกลางสมุนไพรจากความได้เปรียบในแง่ความพร้อมและความร่วมมือจากหน่วยงานในพื้นที่ที่สำคัญคือ วนอุทยานแห่งชาติภูแล้งคา ซึ่งมีนโยบายดำเนินงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาผลการวิจัยองค์ความรู้ชนเผ่าและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงนโยบายต่อไป

ภาคผนวก ก
ทำเนียบสมุหไพรชนเผ่าม้ง

ทำเนียบสมุนไพรชนเผ่าม้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	cuab kab/ จั่วก้า [ดีก้างปลา]
สรรพคุณ	ขับน้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบและราก ต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	บริเวณที่ชุ่มชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	choob dum/ ชั่งคู
สรรพคุณ	ขับปัสสาวะ ขับน้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	chais kav/ ไฉ่ก้า
สรรพคุณ	แก้ปวดหัว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก-ใบ-ต้นต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ, ที่เย็น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	chais kav loj/ ไฉ่ก้า, ไฉ่ก้าล่อ
สรรพคุณ	แก้ปวดท้อง (เด็ก)
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบชงน้ำดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	cawj/ เจ้อ [ยมป่า]
สรรพคุณ	แก้ไอ ขับเสมหะ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เปลือกต้นต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	caum/ เจ้า [หญ้านี้วหนู]
สรรพคุณ	รักษาไข้สูงอีไส
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทุกส่วนต้มอาบ
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	cuab thoj/ จ๊วะ ท่อ [รากฝรั่ง]
สรรพคุณ	แก้ถอนพิษ, แก้ท้องร่วง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก ใบ ต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	dev liam txwv/ เด่ เหลี้ย จื่อ
สรรพคุณ	แก้ร้อนสุนัข
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบตำพอก
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	dub yas ntoo/ ดู่ยาต่ง, ชั่วมือเจ้
สรรพคุณ	แก้ปวดเข่า คลายกล้ามเนื้อ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งต้นต้มดื่มและต้มอาบ
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	dawb hau liab/ เตอะห่าวเลี้ยะ [ดีวัวป่า]
สรรพคุณ:	แก้ปวดฟัน เหนืออกอักเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-ต้นต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	dawb hau/ เต๋อห่าว [สาบเสือ]
สรรพคุณ	ใบทุบห่อแผล ห้ามเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	
ถิ่นที่อยู่	ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hauv caug qaib soob/ ฮาว จาว ไก่ ช้าง
สรรพคุณ	แก้ปวดประจำเดือน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ข้อหรือปล้องต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น	hmab dib iab/ มีา ดี เอียะ [มะระขึ้นนก]
สรรพคุณ	แก้ปวดตามเส้น โรคไต ร้อนใน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งต้น ต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	เป็นผัก พบทั่วไป

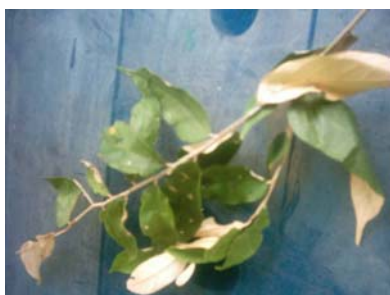
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab tsw nyuj/ มีา จือ ยู่
	[ฮ่อสะพายควาย]
สรรพคุณ	แก้ปวดเมื่อย
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น	hmab ntsha / มีา จา [ผักปลัง]
สรรพคุณ	รักษาอาการไส้ติ่งอักเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ยอดต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	เป็นผักพบทั่วไป บริเวณบ้าน

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab qaub/ มะเเก้า [เครือเขาน้ำ]
สรรพคุณ	แก้ปวด กระจายน้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก-เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab yoos/ มะหย่ง
สรรพคุณ	ใบคว่ำปิดแผล
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบคว่ำปิดแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab nplua roj/ มะปลัวจ้อ
สรรพคุณ	รักษาแผลไฟไหม้
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบทุบใส่แผลไฟไหม้
ถิ่นที่อยู่	บริเวณที่ชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab nce ntoo/ มะก้านต่ง, มะเจนต่ง
สรรพคุณ	ทั้งเถาต้มดื่มหรือทุบห่อ ประคบที่ เจ็บ แก้ปวดเอว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งเถาต้มดื่มหรือทุบห่อ ประคบ
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

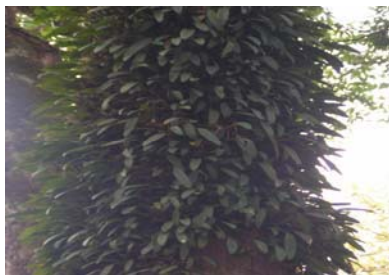
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab hle/ มะเร้ง
สรรพคุณ	เบื่อปลา
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก-เถาทุบแช่น้ำ
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab zuam nyuj/ มะขั่วหญ่
สรรพคุณ	แก้ปวดท้อง, ใบทุบใส่แผล
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เครือ-รากต้มดื่ม แก้ปวดท้อง,
	ใบทุบใส่แผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

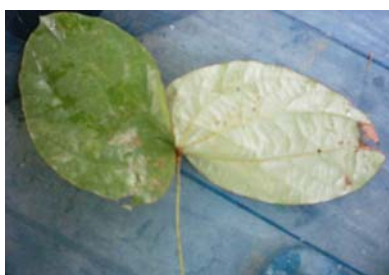
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab hneev dev/ มะเห่งเค
สรรพคุณ	แก้ไอเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบทุบห่อแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hwj txwv ntoo/ สื้อจื่อด่ง
	[เครราชสีห์]
สรรพคุณ	ทั้งต้นห่อกระดูกหัก แก้บวม
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งต้นห่อกระดูกหัก แก้บวม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab hov txob/ ม้าหาจ้อ
	[จะค่านแดง]
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบ หน้าผา ลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab mis/ มะหมี
สรรพคุณ	รักษามคลูกอักเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab yuaj/ ม้ายั่ว
สรรพคุณ	แก้ชักเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบทุบห่อผี
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab qos zooj/ มั่งกอนย่ง [เครือเคา]
สรรพคุณ	สมานแผล
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบตำพอกแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab ntshav qaib/ มะฉาก้าย
สรรพคุณ	เครือต้มใส่ไก่ บำรุงเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถา เครือ
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab chaum nees/ มะเจ้าเหม่ง [จุ่มจาลิง]
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง แก้ไข้
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทุกส่วนต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab plab qaib ntshav/ มะปล้าไถล้า [สมุนไพร]
สรรพคุณ	แก้ปวดท้อง บำรุงเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	หัวต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณบริเวณที่ชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab hlua hneev/ ม้า หลัว เน่ง
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง บำรุงเส้นเอ็น
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถา ต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ข้างลำห้วยของป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab kab ntsig/ ม้า ก้า จี
สรรพคุณ	อาการผื่นคันเกิดจากบึ้ง พอกฝี
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถา-ใบ-ยอดตำพอกผื่นคันจากตัวบึ้ง, ใบตำพอกฝี
ถิ่นที่อยู่	ตามป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab cab qaib/ ม้า จ๊ะ ไก่
สรรพคุณ	ทั้งต้น แก้ท้องร่วง, ใบทุบทา แก้กลากเกลื้อน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งต้นต้มน้ำดื่มแก้ท้องร่วง, ใบทุบทา แก้กลากเกลื้อน
ถิ่นที่อยู่	ป่าเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab haus dej/ ม้า เฮา เด้
สรรพคุณ	แก้กระหายน้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เถา แก้กระหายน้ำ
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab nplooj ci/ ม้า บลั้ง จี
สรรพคุณ	ใช้ บำรุงสายตา
ส่วนที่ใช้/ วิธีใช้	ใบสดแช่น้ำร้อนดื่มช่วยตัดไข้, ยอดช่วยบำรุงสายตา
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab gos tshuaj/ ม้า กอชั่ว
สรรพคุณ	แก้แผลอักเสบแสบคัน
ส่วนที่ใช้/	ใบตำพอกแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hneev dev ntsuab/ เนิง เต จั่ว [เจียวกู่หลาน]
สรรพคุณ	ลดความดัน บำรุงกำหนด เบาหวาน บำรุงกำลังบำรุงร่างกาย แก้เมาค้าง ไฟไหม้, แผลสุนัขกัด แก้อักเสบ
ส่วนที่ใช้/ วิธีใช้	ใบต้มดื่ม ทูบพอกแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

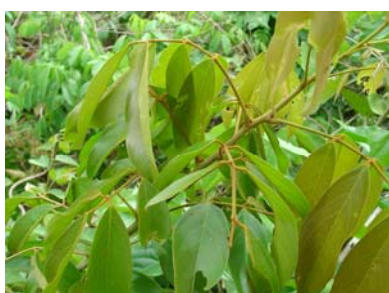

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab qos liab qus/ ม้า กอ เลี้ยะ กู๋
สรรพคุณ	บำรุงน้ำนม แก้ปวดท้อง อาหารเป็นพิษ บำรุงกำลัง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้unkกับไค้กิน
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab saw nyiaj dawb/ ม้า เซอ เขี้ย เต๋อ
สรรพคุณ	แก้ปวดเมื่อยตามเส้นเอ็น หลัง/เอว ปวดท้อง ท้องแข็ง แก้ปากเหม็น
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-เถาตำพอก ต้มผสมกับใบฝรั่ง แก้ ปากเหม็น

ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab dag / ม้า ค่า บขางจีแซ้น]
สรรพคุณ	แก้ท้องร่วง, เป็นยาฆ่าแมลง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เนื้อไม้ต้มดื่ม แก้ท้องร่วง, ทั้งต้น ทุบแช่น้ำ 2 คืน ใช้เป็นยาฆ่าแมลง
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab tw nas/ ม้า ตื่อ หน้า
สรรพคุณ	สมานแผล ต่อเส้นเอ็น ดูดหนอง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบตำพอกสมานแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab zuas nyuj/ ม้า หยั่ว ชู่
สรรพคุณ	แก้จี้กลากน้ำ น้ำกัดเท้า, แก้ร้อนใน วิงเวียน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบตำพอก แก้จี้กลากน้ำ น้ำกัดเท้า, รากต้มดื่มแก้ร้อนใน วิงเวียน
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	huab ncua dawb/ ฮัวะ จัว เตื่อ
สรรพคุณ	แก้ปวดท้องหลัง คลอด ขับเลือดขับประจำเดือน ขับ น้ำคาวปลา
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	แก่นต้unkกับไ้ก่กิน
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab kaj/ ม้าก้า
สรรพคุณ	แก้ฟอกซ้ำ, ต้มสกัดสีย้อมผ้า
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-เถาตำพอก แก้ฟอกซ้ำ, ต้มสกัด สีย้อมผ้า
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วยและป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	hmab paj haum tsav soob/ ม้า ป้า ฮ่าว จ้า ช่ง
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง แก้ปวดเอว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก-เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบริมห้วยและป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kua dis nplej/ กัว ดี เบิ้ล
 สรรพคุณ แก้พิษงู แก้ตาแดง แก้ผื่นคัน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เปลือกคำพอก แก้พิษงู, ต้มล้าง แก้
 ตาแดง, ต้มอาบ แก้ผื่นคัน
 ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kua dis nplej/ กัว ดี เบิ้ล
 สรรพคุณ แผลงกัศ ช่วยสกัดพิษงู ลดความดัน
 เลือดสูง, แก้ตาแดง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ขูดเปลือกพอกแผลงกัศ ช่วยสกัดพิษ
 งู, เนื้อไม้ต้มดื่ม ลดความดันเลือดสูง,
 ใบต้มเอาน้ำล้างตา แก้ตาแดง
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ko nplooj ntse/ กอ บล่ง เจ
 สรรพคุณ ขับปัสสาวะ ต้มอาบช่วงอยู่เดือน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบ-รากต้มอาบช่วงอยู่เดือน, หัวต้ม
 ดื่มขับปัสสาวะ
 ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kab yeeb tshuaj/ ก๊ะ เย็ง ชั่ว
 สรรพคุณ แก้หทัยขัด แก้วหัวเหลือง เป็นไม้
 มงคลใช้ประกอบพิธีกรรม
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม แก้หทัยขัด, ใบผสมยา
 อื่น แก้วหัวเหลือง
 ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kav qeej/ กำ เก้ง [เอื้องหมายนา]
 สรรพคุณ แก้หู น้ำหนวก ขับปัสสาวะ
 ขับประจำเดือน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ น้ำจากต้นหยอดหู แก้หู น้ำหนวก,
 เหง้าต้มดื่มขับปัสสาวะ
 ขับประจำเดือน
 ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ko taw os/ กอ เตอ ออ (มั่งขาว),
 chaav laaj/ ฉ่างล่า่ง (มั่งดำ)
 สรรพคุณ ไล่แผลสด บำรุงกำลัง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบตำพอกแผลสด, ต้ม/ ตุ่นกับไก่กิน
 บำรุงกำลัง
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ko taw os loj/ กอ เตอ อ่อ ล่อ
 (มั่งขาว), chaav laaj/ ฉ่างล่า่ง (มั่งดำ)
 สรรพคุณ บำรุงกำลัง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทั้งต้นต้มดื่มบำรุงกำลัง
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kab tsib dub/ กำ จี ติ้ว [อ้อยดำ]
 สรรพคุณ แก้เบาหวาน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ยอด-ข้อ
 ถิ่นที่อยู่ ปลูกตามไร่/ บริเวณบ้าน

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kob laus txhav/ ก้อ เหล่า ฉา
 [คว่ำตายหงายเป็น]
 สรรพคุณ บำรุงกำลัง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kua txob/ กั่วจ้อ [พริก]
สรรพคุณ	เมล็ด ช่วยเจริญอาหาร
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	เมล็ด ช่วยเจริญอาหาร
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kob lus sawb/ ก้อหลู่แซ่ [โสมไทย]
สรรพคุณ	บำรุงเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-ยอดต้นใส่ไก่ บำรุงเลือด
ถิ่นที่อยู่	พื้นที่ราบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kuam miv/ กั่วหมี่
สรรพคุณ	เพิ่มน้ำนม ใส่แผล
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบต้มใส่ไก่กินเพิ่มน้ำนม, ยางทาแผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kab yuj/ ก้ายู่
สรรพคุณ	แก้ท้องร่วง ใส่แผล
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ยอดต้มดื่ม แก้ท้องร่วง, ใบทุบใส่แผล
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kav theej/ เจียะเจีย, กำแพง
สรรพคุณ	แก้ท้องร่วง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kab ntoo/ ก้าต๋ง,เฮ้าเจ้อไก่ [ฮ้อมจ้าง])
 สรรพคุณ แก้ปวด แก้เคล็ดขัดยอก
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม, ใบทุบประคบบริเวณที่ปวด
 แก้เคล็ดขัดยอก
 ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kuab nplai dib/ กั่ว ไปลัดี้
 สรรพคุณ ขับลม แก้ท้องอืด
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทั้งต้นขยี้ใส่น้ำดื่ม ขับลม แก้ท้องอืด
 ถิ่นที่อยู่ ที่เย็น

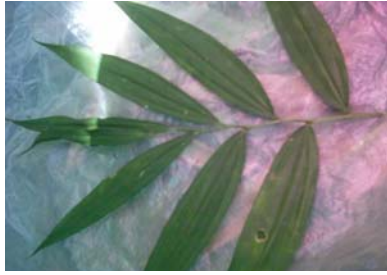
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kab yeeb tshuaj loj/
 เฌ้อ, กาแยงชั่วล่อ
 สรรพคุณ แก้เหน็บชา
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ ที่สูง

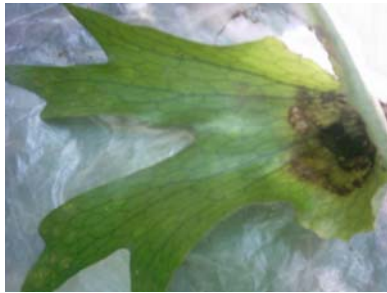
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ko taw os/ ก้อเต้ออ [ดินเปิด]
 สรรพคุณ ฆ่าหนอนในแผลของสัตว์
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบทุบให้ละเอียดบีบน้ำใส่แผล
 ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา kua rau tes/ กั่วเจ้าเต (น้านมราชสีห์)
 สรรพคุณ สมานแผล ปากนกกระจอก
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทุกส่วนทุบทางแผล
 ถิ่นที่อยู่ ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kwv kwm/ กือกือ
สรรพคุณ	บำรุงมดลูก บำรุงเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ที่เย็นชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	kaus ntuj/ เก้าดู [ห่อข้าวย่าบา]
สรรพคุณ	แก้ปวดนิ้ว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดงดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	lws/ หลื่อ [มะเขือ]
สรรพคุณ	มีอาการปวด แก้ฝี
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ผลเผาไฟแล้วนำไปห่อตรงที่ปวด แก้ฝี
ถิ่นที่อยู่	ป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	luam laws/ หลั่ว เลอ
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง แก้ตัวซิดเหลือง แก้ปวดหัว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ทั้งต้นบำรุงกำลัง แก้ตัวซิดเหลือง, ใบหมกไฟ ประคบ แก้ปวดหัว
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	maum kuab/ เหม่ากัวะ[มะละกอ]
สรรพคุณ	บำรุงน้ำดี
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ดอกตัวผู้หนึ่งกิน
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

mos hav/ มอ หา, mos dej/ มอเต้
แก้ข้อพลิก/ แผลง ฟกช้ำ กระดูกหัก
แก้ม้ามโต

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ใบ-ยอดตำพอก รากต้มดื่ม
ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

mrhab cos/ ชะจั่ว
ช่วยให้กลอดลูกง่าย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

รากต้มดื่ม
ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

nrhab koob/ จ้า กัง
แก้ปวดเอว ปวดเสบกกระเพาะ
ปัสสาวะ ขับนิ่ว อีสุกอีใส,
แผลงักัด ห้ามใช้ในสตรีมีครรภ์

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ราก ใบ-ยอดอ่อน ต้มดื่ม,
ใบอ่อนตำประคบแผลงักัด
ทุกพื้นที่ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntsuas nce ntoo loj / จั่ว เจ ตง ล่อ
ขับปัสสาวะ ขับนิ่ว แก้ปวดเส้นเอ็น
เส้นเอ็นกระดูก ลมอัมพฤก อัมพาต
,ต่อกระดูก

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

ทั้งต้นต้มดื่ม ใบตำต่อกระดูก
พบริมลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntoo cuas qab/ ตง จั่ว กะ
แก้ลงแดง แก้ท้องร่วง

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้
ถิ่นที่อยู่

เปลือกต้มดื่มแก้บิด
ตามเขาป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntoo faj yeeb/ ตง ฟ่า เย็ง (ม้งดำ),
mos ntoo/ มอ ตง (ม้งขาว)
สรรพคุณ ใส่แผลเน่าของสัตว์ บำรุงเลือด
แก้ผื่นคัน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบตำใส่แผล รากต้มดื่ม
เปลือกใบต้มอาบ
ถิ่นที่อยู่ ตามป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntoo maj/ ตง มา
สรรพคุณ แก้ร้อนใน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เปลือกต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาและป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nab ntsuab nce ntoo/ น้ำ จ๊วะ เจ ตง
สรรพคุณ แก้บวมน้ำ, แก้อัมพฤก อัมพาต
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เหง้าบดเป็นผงนึ่งกับไข่กิน
แก้บวมน้ำ, น้ำจากต้นต้มอาบ
แก้อัมพฤก อัมพาต
ถิ่นที่อยู่ ขึ้นตามต้นไม้ในที่มีความชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntsuas nqia duav/ จั่ว เกีย คั่ว
สรรพคุณ บำรุงสมรรถภาพทางเพศ(หญิง)
แก้ปวดเส้นเอ็น ปวดเมื่อย บำรุงกำลัง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากช่วยบำรุงสมรรถภาพทางเพศ
(หญิง) หรือต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ริมลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntoo rawg/ ตง เจ่อ
สรรพคุณ แก้ท้องเสีย ในสัตว์และคน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เปลือกต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ป่าดงดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ncas liab qus/ จา เลี้ยะ ญ
พอกแผลห้ามเลือด แก้พิษตัวบุง
ขับประจำเดือน

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบตำพอกแผล ห้ามเลือดตำหมกไฟ
แก้พิษบุง รากต้มดื่มขับประจำเดือน
ทั่วไป

ถิ่นที่อยู่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

nroj ntshib/ จ้อ ชี
แก้ปวดฟัน แก้ไอ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบหั่นละเอียดคั้นกับไข่กิน
ทั่วไป

ถิ่นที่อยู่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

nroj nplaum/ จ้อ เบล
แก้ไอ ปวดท้อง เป็นฝี

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบตำพอกฝี รากแก้ไอ แก้ปวดท้อง
ทั่วไป

ถิ่นที่อยู่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntoo nyab/ ตง ย้า
บำรุงครรภ์แผลไฟไหม้ แก้อักเสบ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม บำรุงครรภ์, ใบตำพอกแผล
ไฟไหม้ แก้อักเสบ

ถิ่นที่อยู่

ตามลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntoo xib/ ตง ชี [ผักพ้อคำตีเมย]
แก้ผดผื่น พอกแผล ห้ามเลือด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

แก้ไข้ช้อ แก้เดินไม่ได้ (หากมีไข้
หนาวสั่นจะทำให้อ่อนล้ากว่าเดิม)
ทั้งต้นต้มอาบ แก้ผดผื่น, ตำพอก
แผล ห้ามเลือด, ต้มดื่ม แก้ไข้ช้อ, ต้ม
ผสมยาอื่นอบ แก้เดินไม่ได้

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขาและป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nplias nkig/ เป่ลียกี้ / เป่ลียกี้
[ขางปอย]
สรรพคุณ แก้ไข้ แก้โรคลม ตัวเหลือง
จับน้ำคาวปลา
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มผสมรากกล้วยคั้น แก้ไข้ ใบเข้า
ยาต้มอาบ แก้โรคลม ตัวเหลือง จับ
น้ำคาวปลา
ถิ่นที่อยู่ ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nroj fuab lab/ จ้อ ฟ้าะ ล้า
สรรพคุณ ช่วยถอนพิษ แก้ปวดเส้นเอ็น
แก้ไข้เสี้ยนคอกหมาก
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทั้งต้นต้มล้าง ช่วยถอนพิษ แก้ปวด
เส้นเอ็น, ยอดทุบเอาน้ำ ทา แก้ไข้เสี้ยน
คอกหมาก

ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป
ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntsuas ntsev/ จั่ว เจ้
สรรพคุณ แก้ไอ แก้ปวดจากนมคัด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทั้งต้นต้มดื่ม, ตำทา
ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nttxhuav pob kws/ จั่ว ป้อ กือ
สรรพคุณ ขับปัสสาวะ แก้ร้อนใน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ หนวดข้าวโพดต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา npauj npaim hmab/ เป้า ป้าย ม้า
[แกมขาว]
สรรพคุณ ขับน้ำ แก้ลมพิษเดือน, แก้หยาใจจัด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ราก-เถาต้มดื่ม, ดอกนึ่งใส่ไข่กิน
ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntsaws twb qus/ เจื่อ เต้า ญู

ช่วยให้เส้นเอ็นแข็งแรง

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

สมานกระดูกหัก, แก้ลมผัดเดือน

ใบตำพอกช่วยให้เส้นเอ็นแข็งแรง

กระดูกหักสมานกันดี, รากต้มดื่ม แก้
ลมผัดเดือน

ถิ่นที่อยู่

ป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntoo qawb/ ดง เก้า [ประดู่ส้ม]

แก้ท้องเสีย กระจายน้ำ

แก้บวมจากทากดูดเลือด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

เปลือกต้น-ยอดต้มดื่ม แก้ท้องเสีย

กระจายน้ำ, ขี้ทา แก้บวมจากทากกัด/
ดูดเลือด

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

ntoo tsi ntaiv/ ตงจีไค

แก้ปวดเมื่อย บำรุงเส้นเอ็น

บำรุงน้ำดี

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

เปลือกต้มดื่มแก้ปวดเมื่อย บำรุงเส้น

เอ็น บำรุงน้ำดี

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา
สรรพคุณ

nplooj qhwv yeeb/ ปลั่งจื่อเย้ง

[เนระพูสี]

แก้หน้าซิด ตัวเหลือง บำรุงน้ำดี

แก้ช้ำใน แก้โรคกระเพาะ

เจริญอาหาร, ใบห่อขนม 9 ลูก

กินช่วยรักษาม้าม

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

หัว-เหง้าต้มดื่ม ใบห่อขนม 9 ลูก

กินช่วยรักษาม้าม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบเขาและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nqeeb/ เก้ง

สรรพคุณ

แก้เบาหวาน ช่วยขับน้ำ แก้ร้อนใน

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม แก้เบาหวาน, ผสมรากมะเขือ

ขาว-แดงรากต้นกึ่ง-รากพริกช่วยขับน้ำ

แก้ร้อนใน

ถิ่นที่อยู่

ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

niam pom ntuj/ เหนีย ป่อ ตู

สรรพคุณ

บำรุงสมรรถภาพทางเพศ (หญิง)

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าดิบแล้งทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nroj nplaum kheej/ จ้อ เบล่า เก้ง

[หญ้าขัดมอนใบกลม]

สรรพคุณ

พอกฝี

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบตำพอกฝี

ถิ่นที่อยู่

พบป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nroj nplaum ntev/ จ้อ เบล่า เต

[หญ้าขัดมอนใบยาว]

สรรพคุณ

แก้ปวดท้อง โรคกระเพาะอาหาร

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ริมลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ntsuas qaub/ จั่วเก้า

สรรพคุณ

ยาระบาย

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nplooj ntse ntsuab/ ปลั่งเหยี้ยว [สาकु]

สรรพคุณ

ขับลม แก้จุกเสียด

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nrhoob nplaum/ ช้างเปล้า [สนพันปี]

สรรพคุณ

รักษาโรคอัมพฤก

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ทั้งต้นต้มดื่มรักษาโรคอัมพฤก

ถิ่นที่อยู่

พื้นที่สูง, ยอดสูง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

ncas dej/ จะเค [หญ้าถอดปล้อง]

สรรพคุณ

แก้ปวดท้องนิว

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ทั้งต้นต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nab nees/ น้ำเน่ง

สรรพคุณ

บรรเทาอาการปวด แก้ปวดหัว

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ใบตำทาหรือห่อบริเวณที่ปวด

ถิ่นที่อยู่

ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

nplooj qhaib xyab/ ปลั่งไค้ข้าว

[มะพร้าวรก]

สรรพคุณ

ห่อแผล แก้ปวดจากหนามตำ

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

รากทุบห่อแผล แก้ปวดจากหนามตำ

ถิ่นที่อยู่

ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nplias/ เบเลี้ย
 สรรพคุณ แก้อาการอักเสบ บวม
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ราก-ใบทุบห่อบริเวณที่ปวดบวม แก้
 อักเสบ บวม
 ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nrab koob/ ฉ้างกั้ง [แหลมนกไข่]
 สรรพคุณ แผลงักัด ช่วยระบาย ถอนพิษ บำรุง
 กำลัง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม, ใบทุบพอกแผลงักัด ช่วย
 ระบาย ถอนพิษ บำรุงกำลัง
 ถิ่นที่อยู่ ที่ราบทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nab kus/ น้ากู่ (เปปเปอร์มิน)
 สรรพคุณ แก้ไข้ตัวร้อน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ทั้งต้นตำแล้วห่อบริเวณไข้พจร
 ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nroj faib thiab/ จ้อไฟเทีย, เปี้ยเจีย
 [กกลังกาดอกแดง]
 สรรพคุณ แก้ร้อนใน
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ ที่ราบเชิงเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntoo tauj dub/ ต่งต้าวดู๋ [ตะไคร้ต้น]
 สรรพคุณ แก้หวัด หายใจโล่ง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ ที่สูง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nplooj luj yau/ ปลั่งลู่เยา, ปลั่งลือเย
[ผักแค]
สรรพคุณ แก้ปวดฟัน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา nrhab/ น้ำ
สรรพคุณ ป้องกันการแท้งลูก
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ราก-ดอกต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntshaub txws ntsuab/ เ็น้าจื้อจั่ว
[นมสวรรค์]
สรรพคุณ แก้ปวดท้อง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบทุบห่อท้อง
ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา ntoo nplaum/ ดั่งเปเล่า
สรรพคุณ ห้ามเลือด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบทุบพอกแผล
ถิ่นที่อยู่ ที่ชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา oob noog ntxuam kuv/ อึ้งหน่งจั่วกู
สรรพคุณ แก้ฟกช้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบทุบทาตรงที่ปวด
ถิ่นที่อยู่ ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา plav ntxaiv hmas/ ปลา ใจ มี,
 ntsia ntoo/ เจียตง
 สรรพคุณ บำรุงเลือด ขับนิ่ว ขับปัสสาวะ
 บำรุงกำลัง
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบ-ต้นอบ , รากต้มดื่มหรือดองเหล้า
 ถิ่นที่อยู่ พบตามป่าเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา pos qawb/ ปอ เก้า
 สรรพคุณ แก้บวมน้ำ ช่วยให้อหิวต์ออกเร็วขึ้น
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ยอดต้มดื่ม แก้บวมน้ำ หรือตำพอก
 ช่วยให้อหิวต์ออก
 ถิ่นที่อยู่ ตามพื้นที่ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา pos ntsuab / ปอ จั่ว
 สรรพคุณ แก้ผื่นคัน แก้ปวดข้อ แก้ไตวาย
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบต้ม ล้าง แก้ผื่นคันหรือดองเหล้า แก้
 ปวดข้อ, รากต้มดื่ม แก้ไข้
 ถิ่นที่อยู่ ตามภูเขาทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา pos ntsaj/ ปอ จ้า
 สรรพคุณ แก้แผลเน่าเปื่อยของสัตว์,
 แก้ปวดตามเส้นเอ็น
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบตำพอก แก้แผลเน่าเปื่อยของสัตว์,
 กิ่งดองเหล้า แก้ปวดตามเส้นเอ็น
 ถิ่นที่อยู่ พบตามภูเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา paj ib qaib/ ป้า อี้ ไก่
 สรรพคุณ ขับประจำเดือน(ห้ามใช้ในสตรีมี
 ครรภ์)
 ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
 ถิ่นที่อยู่ พบตามบริเวณบ้าน/ ไร่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj lav/ ป่า หลา
สรรพคุณ	ทำให้สบาย เข้มข้น ผิวกายสวย
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ต้มอาบ
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไปทุกพื้นที่

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj haum tsav/ ป่า ห่าว จ้า
สรรพคุณ	บำรุงกำลัง แก้ตัวเหลือง น้ำเหลืองเสีย
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ยอดต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ตามป่าเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	pum hub/ ปู่ ฮู้
สรรพคุณ	แก้ปวดกระเพาะอาหาร ใช้ ปวดหัว กระดูกหัก
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-ยอดต้มดื่ม ขยี้ดม/ ทาขมับ
ถิ่นที่อยู่	คำพอก ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	pos txaj mog/ ปอ จ้า หมั่ว, pos poj ntxoog / ปอ ป้อ จัง [หญ้าจียอบ]
สรรพคุณ	แก้ไข้ แก้ปวดหลังปวดเอว บำรุง กำหนดในผู้ชาย แก้ปวดประจำเดือน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบหนึ่งกับไข่กินแก้ไข้, รากต้มดื่มแก้ปวด หลังปวดเอวแก้ปวดประจำเดือน บำรุง กำหนดในผู้ชาย
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj kuab tub sab/ ป่า กั่วะ ตู ซ้า
สรรพคุณ	ขับประจำเดือน (ห้ามใช้ในสตรีมี ครรภ์)
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากต้มดื่มขับประจำเดือน
ถิ่นที่อยู่	ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา paj dawb hau/ ป้า เดอ เฮ
[หญ้ามืองวาย]
สรรพคุณ ห้ามเลือด, แก้เป็นลม
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบตำพอก รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา paj haum tsav hmab/ ป้า ห่าว จ้า ม้า
สรรพคุณ แก้ลมคุดอกอีกเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบเขาและป่าดิบแล้ง

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา pum tshis/ ปู่ ฉี่
สรรพคุณ แก้พิษตะขาบ ห้ามเลือด
แก้ปวดหลังปวดเอว ปวดท้องน้อยที่
เกี่ยวกับรังไข่
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ใบตำพอก รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา paj haus kua/ ป้า เห่า กัว (มั่งขาว),
maab paaj lav/ ม้า ป้า หลา (มั่งดำ)
[รางจืด]
สรรพคุณ แก้/ ถอนพิษ โรคปอด มะเร็ง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ ราก-เถาต้มดื่มหรืออบ
ถิ่นที่อยู่ ป่าดิบแล้งและป่าดงดิบริมห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา peb caug caj ntoo/ เป้ เจ้า จ้า ตง
[ข้อนหมาขาว]
สรรพคุณ แก้ร้อนใน กระหายน้ำ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้ รากต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่ ป่าดงดิบริมห้วยและป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

pos tauj tsiab/ ป่อ เต้า เจียะ,

สรรพคุณ

hmab kos hlaub/ ไม้ ก่อ เล้า

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

กลากเกลื่อน แกะเส้นเอ็นบวม

ถิ่นที่อยู่

เถาวัลย์ตามผิวน้ำที่เป็นกลากเกลื่อน,

ใบตำพอก แกะเส้นเอ็นบวม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

phav npoob/ ผา บ้อง [ผักบ้อง]

สรรพคุณ

แก้ตาฝ้าฟาง

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ยอด ประกอบอาหาร

ถิ่นที่อยู่

ผักสวนครัว ปลูกตามบริเวณบ้าน

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

plav ntxaiv/ ปลา ไช้

สรรพคุณ

[กะตังใบ]

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

แก้ไอ

ถิ่นที่อยู่

รากต้มดื่ม

ป่าดิบเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

pos kaus ntsaj/ ป่อ เกา จ้า

สรรพคุณ

[หนามแท่ง]

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

พอกแผลถูกหนามตำ

ถิ่นที่อยู่

ใบตำพอก

ตามป่าทั่วไป

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา

puv luj qus/ ปู้ ถู ฤ [ลำเจียกป่า]

สรรพคุณ

แก้โรคอีสุกอีใส

ส่วนที่ใช้/วิธีใช้

ผลต้มดื่ม

ถิ่นที่อยู่

ตามเขา

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj haum tsav hmab/ ป่าโห้จ้าม้า [เสี้ยวเครือ]
สรรพคุณ	รักษามดลูกอักเสบ ตาแดง
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากและเครือ
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj haum tsav/ ป่าหุจ้า [เสี้ยวคง]
สรรพคุณ	ขับน้ำ แก้ปวดเอว ผิดเดือน
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	รากและเถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าดิบชื้น

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	peb caug caj/ เป้เจ้าจ้า
สรรพคุณ	แก้อักเสบ ไอ หอบหืด
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ราก-เถาต้มดื่ม
ถิ่นที่อยู่	ป่าเบญจพรรณ

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	pawj dev qus/ เป้อเค่กู [รางควา]
สรรพคุณ	แก้อาการปวดข้อ ปวดเอว
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-หัวต้มดื่มหรือพอกบริเวณที่ปวด
ถิ่นที่อยู่	ที่ชื้น, ลำห้วย

ชื่อท้องถิ่น/ชื่อล้านนา	paj vaum dawb/ ป่าหว่าวเต้อ [ปัดปีขาว]
สรรพคุณ	แก้ปวด แก้อักเสบ
ส่วนที่ใช้/วิธีใช้	ใบ-ต้นห่อบริเวณอักเสบ
ถิ่นที่อยู่	พื้นที่ทั่วไป, พื้นที่สูง